

România literară

ANUL
INTERNAȚIONAL AL FEMEII
(Paginile 19, 20, 21)

NOI DIMENSIUNI

PRIN sute, mii de telegrame, adresate Comitetului Central al P.C.R., tovarășului Nicolae Ceaușescu, Consiliul de Miniștri, comitetele județene de partid, ministerele, instituții, organizații de masă, uniuni de creație, simpli cetățeni, întregul popor își exprimă gratitudinea și bucuria, mândria patriotică pentru strălucitele succese, rezultatele remarcabile consemnate în documente de importanță istorică încheiate cu prilejul vizitelor oficiale în Brazilia și Mexic, în convorbirile deosebit de fructuoase purtate cu conducătorii politici ai Senegalului, Venezuelei, Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii. Acest rodnic itinerar marchează momente de seamă în cronica relațiilor României cu țările respective, deschide noi perspective dezvoltării pe multiple planuri a colaborării bilateral reciproc avantajoase, cu adine eco în viața internațională. „Vă asigurăm încă o dată, mult iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, că vom acționa cu fermitate pentru transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului, că ne vom consacra toate forțele, întrecem noastră capacitate de muncă înlăptuirii nobilelor idealuri pe care dumneavoastră le întrușipați cu atita strălucire, pentru binele poporului român și prosperitatea României socialiste” — cităm dintr-o telegramă, exprimind într-un vibrant spirit de devotament, de dăruire, înalta conștiință civică a tuturor fiilor patriei, constructori avințați ai socialismului, participanți direcți, totodată, la eforturile conducerii noastre de partid și de stat pentru consolidarea păcii și a colaborării, pentru instaurarea unei noi ordini internaționale. Dinamica acestei îndrăznețe politice, bucurându-se astăzi de un prestigiu cu strălucite afirmări în tot mai numeroase puncte ale globului, face din prezența României un factor dintre cei mai activi în viața internațională, autoritatea crescândă a acestui prestigiu avind la bază o profundă cunoaștere a problemelor, o necontenită explorare a posibilităților de soluționare a lor, o demnitate a personalității unui stat conducându-se după principiile și prin metodele cele mai adecvate actualului curs al vieții internaționale.

Recenta vizită a președintelui Republicii Portugalia, generalul Francisco da Costa Gomes, a marcat noi dimensiuni în această privință. Convorbirile avute, Tratatul de prietenie și colaborare încheiat constituie un eveniment de importanță majoră atât în relațiile dintre cele două state, cât și pe plan internațional. Căci acest istoric document capătă o deosebită semnificație internațională, fiind primul tratat de acest fel semnat de două țări prietene, dar care totuși fac parte din două blocuri militare deosebite. „Sperăm ca aceasta — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — să fie un simbol care să demonstreze necesitatea de a depăși cit mai curind politica de blocuri, de a se ajunge la realizarea unor asemenea raporturi între statele continentului european, care să ducă la desființarea concomitentă a ambelor blocuri, să deschidă o perspectivă nouă, de colaborare, între statele Europei și ale lumii, pe principiile egalității, respectului independenței și suveranității, neamestecului în treburile interne”. Expri-mindu-și pe deplin acordul cu cele declarate de președintele României că documentele semnate sînt un simbol al relațiilor noi, europene, președintele Gomes a afirmat: „Trebuie, într-adevăr, să subliniem că două țări care se află în două blocuri militare opuse pot să stabilească o punte a înțelegerii și pot să stabilească acorduri de prietenie și de cooperare în toate domeniile de activitate ale societății omenestii”.

Sînt aprecieri de înaltă semnificație, elocvente prin ele însele, adăugindu-se la altele altele și confirmind justetea unei politici externe militînd pentru prietenie, colaborare, pace.

Politica internă și externă a țării noastre, de o perfectă unitate și consecvență, trăiește acum o nouă afirmare prin vizita tovarășului Todor Jivkov, prim-secretar al C.C. al Partidului Comunist Bulgar, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria. Legăturile dintre România și Bulgaria, cu adinci rădăcini în trecutul istoric al celor două popoare, au căpătat dimensiuni calitativ noi în anii socialismului. Întîlnirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov, întîlniri care au devenit o practică cu tradiție, constituie o modalitate de colaborare rodnică între vecini și prieteni, însufleții de aceleași idealuri ale construirii celei mai înaintate societăți, în pace și colaborare cu toate popoarele lumii, în finalitatea propășirii întregii omeniri.

Primirea atât de călduroasă, modul cum este întîmpinat președintele, în vizitele sale, tovarășul Todor Jivkov, constituie o fraternă mărturie de stimă reciprocă, afirmînd un climat cu atât mai prielnic dezvoltării în plus a colaborării româno-bulgare pe toate planurile de activitate.

„România literară”



La dineul oficial oferit de tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu în onoarea tovarășului Todor Jivkov

ORIZONTUL NOSTRU

DINCOLO de elogiile, de prețuirea, afecțiunea și admirația stîrnită, — recente vizite în Brazilia și Mexic ale președintelui Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu, precum și întîlnirile din Dakar, Caracas, Washington și Londra, — constituie un triumf al înțelegerii între națiuni, un admirabil itinerar al politicii de pace a țării noastre, confirmînd marea audiență de care se bucură pe toate meridianele lumii România socialistă și președintele său iubit.

Documentele semnate și întîlnirile la cel mai înalt nivel au lărgit orizontul politicii externe a României, implicînd vaste semnificații în viața internațională.

Se poate observa încă o dată că există un raport care merge pînă la identificare între politica externă și internă a României socialiste, pentru că aceleași principii ale echității și ale progresului neînterupt funcționează în ambele sectoare, punctul central fiind suveranitatea și independența patriei, interesele și aspirațiile poporului în lupta lui pentru o lume mai bună și mai dreaptă.

Istoria României nu a cunoscut pînă azi, pe planul politicii externe, o activitate atât de grandioasă, de efervescentă și de dinamică, politica unor noi legități generate de o largă capacitate de cuprindere a complexității vieții internaționale, în lumina concepției materialist-dialectice despre lume și societate, veritabilă forță motrice în impu-

nerea potențialului de consolidare a păcii și colaborării între state, a înțelegerii între popoarele mari și mici.

Politica noastră externă furnizează o formulă originală, în strînsă legătură cu realitatea socială și fluidul național care o fecundează, o formulă originală a cărei accesibilitate pe plan mondial se biziue, așa cum spune secretarul general al partidului nostru și președintele Republicii, într-o cuvîntare a sa, „pe capacitatea de a înțelege noul, de a elabora, pe baza noilor cuceriri ale științei, concluzii teoretice și practice pentru transformarea revoluționară a societății omenestii”.

Mari personalități politice, mari savanți și gînditori, în America Latină, la Washington sau Londra, au subliniat cu satisfacție contribuția excepțională a președintelui statului nostru la cauza păcii și înțelegerii mondiale.

Noi, cei care locuim și stăpînim din moși-strămoși această minunată dîmbră și încercăm cetate cu flancuri puternice care închipuie rotundul unei sfere, ne-am cucerit, acum cînd omenirea intră în era cosmică, în mersul ireversibil spre afirmarea suveranității și independenței, amploarea gesturilor proprii topite în platina scutului nostru fără reproș.

Virgil Teodorescu

România literară

COLEGIUL I

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar general de redacție: Roger Câmpeanu.

Viața literară

Șantier

Al. Graur

are sub tipar la Editura Academiei volumul intitulat *Alte etimologii românești*. Lucrează, pentru Editura Științifică, la studiul *Capcanele limbii române*.

Violeta Zamfirescu

lucrează la cel de-al doilea volum al romanului *Cel de la Casa pindarului*, ce va fi încredințat Editurii Eminescu. Are sub tipar, la aceeași editură, volumul de poeme intitulat *Simfonie*. A depus la Editura Ion Creangă volumul de *Minunile Ioanei și Rapsodia frumuseții*. A predat Editurii pentru sport și turism cartea de însemnări de călătorie *O lume pentru toți*.

Gheorghe Tomozei

a predat Editurii Cartea Românească volumul de poeme *Gloria ierbii*. Are la Editura Eminescu lucrarea de epocă despre Mihai Viteazul, intitulată *Cronica lui Stavros*. Lucrează la traducerea integrală a *Sonetelor* lui Shakespeare.

Corneliu Ștefanache

a încredințat Editurii Junimea romanul intitulat *Miezul și coaja*, iar Editurii Eminescu, pentru colecția „Romanul de dragoste”, în ediție revizuită, *Ziua uitării*. Lucrează, pentru aceeași editură, la volumul al doilea al romanului *Speranța care ne rămâne*.

George Alboiu

a predat la Editura Cartea Românească un volum de *Esuri*. Lucrează la un roman cu subiect desprins din actualitate. Totodată, pune la punct o selecție de *Poeme* din cărțile sale apărute până în prezent.

Cezar Ivănescu

a încredințat Editurii Junimea volumul de poeme *Red III*. Lucrează la un volum de *Teatru* ce va cuprinde piesa *Mică dramă*, reprezentată la Teatrul din Pitești, și alte cinci lucrări dramatice.

N. Barbu

are la Editura Eminescu volumul de studii și eseuri intitulat *Noi și clasicul*. Lucrează, pentru Editura Cartea Românească, la monografia *Constantin Ramadan*.

Al. Gheorghiu-

Pogonești

are la Editura Ion Creangă volumul de basme *Făt Frumos și Ileana Cosânzeana*. Lucrează, pentru Editura Cartea Românească, la volumul de amintiri din ilegalitate intitulat *Anonimii*.

Ședința Biroului Uniunii Scriitorilor

● În ziua de 13 iunie 1975, a avut loc ședința de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor, dedicată analizei revistelor „Luceafărul”, „Steaua”, „Viața Românească” și „Orizont”. Au participat membrii colegiilor de redacție. Redactorii șefi respectivi: Nicolae Dragoș, Aurel Rău, Ioanichie Olteanu și Ion Arieșanu au prezentat dări de seamă despre modul cum au fost îndeplinite sarcinile revistelor pe care le conduc. În cadrul discuțiilor, au luat cuvântul Romul Munteanu, Ștefan Augustin Doinaș, Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Jebeleanu, Ioan Alexandru, Al. Păpilian, Hadrian Daicoviciu, Teodor Balș, Alexandru Balaci, Szász János, Adrian Păunescu, Mihai Ungheanu, Radu Enache și Traian Iancu.

Anul

internațional
 al femeii

● În cadrul manifestărilor prilejuite de Anul internațional al femeii, Biblioteca Centrală de Stat din București, în colaborare cu Biblioteca județeană și Consiliul județean al femeilor din Constanța, a invitat pe Nina Cassian, Constanța Buzea, Maria-Luiza Cristescu, Dana Dumitriu și pe criticul literar Mirela Roznovanu să participe la întâlniri cu cititorii în Constanța. Medgidia și comuna Tîrgușor.

CENACLURI

● Cenaclul „Tudor Vianu”, din str. Slătineanu nr. 16, a programat o seară de teatru în cadrul căreia a fost prezentată piesa: „Cine sint oamenii aceștia?” de Maria Ana Murnu, interpretată de actorii Elena Bogdan, Dinu Ianculescu, Adrian Mazerache și Ileana Bulbucan, în regia lui Ion Olteanu. De asemenea, a fost prezentat volumul intitulat „Ciprian Porumbescu” de Horia Stancă apărut în Ed. Dacia. Au comentat Ioana Postelnicu, Lorin Popescu, Aurora Nasta și Virgil Mireșu.

● Simbătă, 14 iunie, la ședința de lucru a Cenaclului de cultură juridică, tracologie, literatură și artă „Titu Maiorescu”, condus de Gabriel Iosif Chiușbaian, prof. dr. Mircea Manolescu a prezentat expunerea „Logica juridică și logica matematică”. Iordache Moldoveanu, Nicu Filip, Carmen Bogdan, Sanda Diamandescu, Petre Strihan, George Șoimu-Plăvălescu, Marin Radu Voinea, Tudor Crăciun și George Colfescu au discutat lucrările semnate de Carmen Mihulescu (teatru) și Vasile Cheța (versuri).

● Cenaclul literar „Flacăra” din Hunedoara a organizat la Casa de cultură din Hațeg o seară literară, iar la Clubul Siderurgist din Hunedoara un recital poetic. Au fost prezenți: Valeriu Birgău, Neculai Chirică, Eugen Evu, Adriana Lăscău, Aurel Manta, Iv. Martinovici și Marian Pindaru.

● Cu prilejul împlinirii a 10 ani de activitate a cenaclului literar „G. Călinescu” al Academiei Române, va fi alcătuită o antologie lirică. Scriitorii care au fost prezentați în ședințele de lucru ale cenaclului sint rugați, în acest scop, să trimită un număr de poezii reprezentative, însoțite de o notă bio-bibliografică la zi, la secretariatul cenaclului literar, de la sediul Academiei Republicii Socialiste România, Calea Victoriei nr. 125.

Pe marginea referatelor prezentate au avut loc discuții fructuoase în legătură cu activitatea multilaterală a revistelor Uniunii Scriitorilor și contribuția publicațiilor noastre la opera de educare cultural-estetică a oamenilor muncii, la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la promovarea valorilor literaturii noastre contemporane.

Lucrările Biroului au fost conduse de Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor.

„STUDIOUL DE ISTORIE LITERARĂ”

● „Studioul de istorie literară” — manifestare trimestrială a Muzeului literaturii române — inițiază luni, 23 iunie, ora 18, la sediul muzeului, o masă rotundă cu tema „Gîndirea și gîndirismul în perspectiva criticii contemporane”. Discuțiile conduse de Al. Dima vor fi susținute de: N. Balotă, Ov. S. Crohmălniceanu, D. Micu, Ovidiu Papadima și D. Păcurariu.

INTILNIRI CU CITITORII

● La Bibliotecă „M. Eminescu” din Capitală a avut loc lansarea volumului „Individualitatea literaturii latino-americane” de Francisc Păcurariu, apărut în colecția „Studii” a Editurii Univers. Autorul a fost prezentat de Romul Munteanu, directorul Editurii Univers.

● În ultimele săptămîni au avut loc, organizate de Editura Eminescu, intilniri cu cititorii: la Liceul „I. L. Caragiale” și la Palatul Culturii din Ploiești cu acad. Șerban Cioculescu prilejuite de apariția volumului „Amintiri” și la Constanța, la Bibliotecă „M. Eminescu” și Liceul pedagogic în cadrul cărora au fost prezentate colecțiile editurii și volumul „Poem scris pentru suflarea pămîntului” de N. Motoc.

● Cu prilejul primelor zile de difuzare a volumului de schițe „De-ale pescarilor” de Ion Dumitrescu, Bibliotecă „M. Eminescu” din Capitală a organizat o intilnire cu cititorii în cadrul căreia au luat cuvîntul Pop Simion și Mihai Gavril.

● La Școala generală din comuna Clinceni, jud. Ilfov, și la căminul cultural din comuna Aref, județul Argeș, s-au intilnit cu cititorii: Gh. Bulgăr, Virgil Carianopol, Stelian Păun, Tudor Ștefănescu și Ion C. Ștefan.

● Președintele Uniunii Scriitorilor, Virgil Teodorescu, l-a primit pe poetul și dramaturgul bulgar Gheorghe Djagorov, care a făcut o vizită în țara noastră cu prilejul prezentării piesei sale „Micul nostru pămînt” de către Teatrul Național „Ivan Vazov” din Sofia, aflat în turnee la București.

La discuție au participat Ion Hobana și Szász János, secretari ai Uniunii Scriitorilor, Domokos Geza, membru al Biroului Uniunii Scriitorilor, și dramaturgul Paul Everac.

„ZILELE CULTURII BLAJULUI”

● Organizate în acest an de Comitetul de cultură și educație socialistă orășenesc, „Zilele culturii Blajului” au cuprins și un simpozion cu titlul „Natură și cultură” la care au participat Eugen Pora și N. Mărgineanu de la Universitatea din Cluj, — ca și o sesiune de comunicări susținute de Vasile Nelea, D. Protase și Pompiliu Teodor. În ultima zi, a avut loc o seară literară la care au participat: Al. Căprariu, Ioan Alexandru, A. Gurghianu, Negoită Irimie, Romulus Guga, D. R. Popescu, Aurel Rău, Vasile Rebreanu și Mircea Zăciu.

LA EDITURA DACIA

● La Bibliotecă centrală din Cluj-Napoca, Editura Dacia a prezentat, în fața unui numeros public, cinci dintre aparițiile sale recente: Leonid Dimov — „Litaniile pentru Horia” (volum prezentat de Al. Căprariu); Mircea Micu — „Parodii de la A la Z” (volum prezentat de Nicolae Prelipceanu, — o serie de parodii fiind recitate de către autor și de unii poeți parodiați, printre care: Ion Cocora, Aurel Gurghianu, N. Prelipceanu, Petre Stoica și Romulus Vulpescu); Ion Cocora — „Privitor ca la teatru” (volum prezentat de D. R. Popescu); Virgil Ardeleanu — „Opinii, prozatori și critici” (volum prezentat de Mircea Zăciu); Peter Neagoe — „Timp de neuitat” — Colecția „Restituirii” (volum prezentat de Ioan A. Popa, traducătorul și îngrijitorul ediției).

MANIFESTĂRI ALE ASOCIAȚIILOR SCRITORILOR

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat la Casa de cultură din Singiorz-Băi și la Clubul „Metalurgistul” din Cugir intilniri cu cititorii la care au participat: Ion Lungu, Negoită Irimie, Teohar Mihadaș, Leonida Neamțu, Virgil Nistor, Aurel Rău, Teodor Tihan, Kantor Lajos și Varosi Peter.

VARA ARTISTICĂ VILCEANĂ

● Comitetul județean Vilcea al U.T.C., în colaborare cu Comitetul județean de cultură și educație socialistă și Consiliul județean al sindicatelor, a organizat prima ediție a Festivalului tineretului „Vara artistică vilceană”. Manifestările respective s-au încheiat cu două sezoane literare ce au avut loc la Santierul C.T.H. Olt și la Casa de cultură din Rm. Vilcea la care au fost invitați: Marcel Breazu, Daniela Crăsnaru, Nicolae Dragoș, Dorin Tudoran și Dan Verona.

În spiritul colaborării reciproce

● Laureniu Fulga, prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, și Anghel Dumbrăveanu, secretar al Asociației scriitorilor din Timișoara, au plecat la Belgrad pentru a semna înțelegerea de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și Uniunea Scriitorilor din Iugoslavia.

● Pentru a participa la cea de a VII-a reuniune internațională a scriitorilor de la Lahti, cu tema „Literatura și identitatea națională”, au plecat în Finlanda Aurel Martin, Adrian Marino și Gusztav Lang.

● În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., Vasile Băran și Mircea Cojocaru au plecat la Tbilisi, pentru a participa la „Zilele literaturii sovietice” din R.S.S. Gruzină.

● În cadrul planului cultural dintre Republica Socialistă România și Republica Populară Democrată Coreeană au sosit la București Kim-Bi-ang-Hun, membru al Comitetului executiv al Comitetului Central al Uniunii Scriitorilor din R.P.D. Coreeană, și Ri Gjong Rial.

Din 7 în 7 zile

In spiritul relațiilor frățești
româno-bulgare

INTRE IMPORTANTELE MOMENTE ce caracterizează politica externă a României — vizite, convorbiri, semnarea unor documente cu multiple și substanțiale consecințe — sosirea în țara noastră a tovarășului Tudor Jivkov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria — la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, se situează pe primul plan al interesului public. De la primele convorbiri oficiale a fost pus în evidență spiritul relațiilor frățești de prietenie, solidaritate și colaborare dintre partidele și statele noastre, precum și sentimentele reciproce de stimă și prețuire. Tovarășii Nicolae Ceaușescu și Tudor Jivkov au examinat, în profunzime, problemele privitoare la amplificarea și întărirea acestor relații, precum și noile posibilități de extindere a colaborării, a conlucrării multilaterale, conform intereselor celor două popoare, cauzei păcii și socialismului. În cadrul convorbirilor, care s-au desfășurat într-o atmosferă tovarășească, de caldă prietenie, tovarășii Nicolae Ceaușescu și Tudor Jivkov au abordat probleme ale vieții internaționale și ale mișcării comuniste și muncitorești, reafirmînd voința celor două partide și state de a-și aduce, și în viitor, întreaga lor contribuție la întărirea unității țării și la lupta pentru socialism, progres economic și social, pentru statornicirea unui climat de destindere, securitate și cooperare, în Balcani, în Europa și în întreaga lume. Așa cum relatează ziarul, posturile de radio și televiziune, în ample reportaje și comentarii, convorbirile oficiale româno-bulgare se află, la încheierea ediției de față, în plină desfășurare.

Tratatul de prietenie și colaborare
româno-portughez

LA 14 Iunie 1975 a avut loc, la București, semnarea Tratatului de prietenie și colaborare dintre România și Portugalia, document de importanță istorică pentru evoluția și adîncirea relațiilor reciproce ale celor două țări. Așa cum a spus președintele Nicolae Ceaușescu, la ceremonia semnării, acest tratat așează, pe o bază trainică, „relațiile dintre popoarele noastre, care sînt legate prin vechi raporturi și influențe comune, ale limbii și civilizației latine”. Colaborarea strînsă româno-portugheză, consolidată cu noi și importante documente, va lua, fără îndoială, un puternic avînt, acum cînd România își făurește noua sa orînduire socialistă, iar Portugalia înaintea pe calea dezvoltării democratice, către socialism. „Într-un anumit sens — a spus președintele Nicolae Ceaușescu la ceremonia semnării — Tratatul de prietenie și colaborare dintre România și Portugalia capătă o deosebită semnificație internațională, fiind primul tratat de acest fel, semnat de două țări prietene, dar care totuși fac parte din două blocuri militare deosebite”. Cuvîntarea președintelui Portugaliei, Francisco de Costa Gomes, la semnarea Tratatului, constituie, de asemenea, o caldă confirmare a bunelor perspective asigurate relațiilor româno-portugheze.

Relațiile de prietenie și colaborare
româno-egiptene

LA INVITAȚIA viceprimministrului și ministrului de externe al Egiptului, Ismail Fahmi, ministrul nostru de externe, George Macovescu, face, în aceste zile, o vizită oficială la Cairo. Răspunzînd la întrebările puse de ziaristii egipteni, George Macovescu a arătat că relațiile de prietenie și colaborare româno-egiptene cunosc o dezvoltare continuă, în ultimii ani, Principala contribuție la acest curs pozitiv o au intilnirile la nivel înalt dintre președinții Nicolae Ceaușescu și Anwar El Sadat.

Din viața internațională

LUCRĂRIILE Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa au ajuns la realizarea unui important acord general asupra principiilor ce trebuie să guverneze schimburile și cooperarea culturală între statele participante. Printre obiectivele acestui document se află: dezvoltarea schimburilor de informații culturale, dezvoltarea contactelor și a cooperării între persoanele care desfășoară activități culturale, căutarea de noi domenii și forme de cooperare culturală. Aplicarea acestor prevederi va contribui la îmbogățirea culturii statelor participante, în condițiile respectării depline a originalității fiecărei culturi, de dezvoltare a cooperării culturale cu toate celelalte țări ale lumii.

Succesul stingii

in alegerile regionale din Italia

AGENTILE DE PRESĂ și posturile de radio italiene au transmis, odată cu cifrele scrutinului regional din Italia, constatarea obiectivă că rezultatele acestea reprezintă o substanțială cotitură spre stînga a poporului italian. „Este cel mai mare succes electoral al Partidului Comunist Italian din anii de după eliberare”, scrie „L'Unità”. Este evidentă „dorința de înnoire manifestată de opinia publică”, scrie „Corriere della Sera”.

Observator

Memorabilul itinerar

PREȘEDINTELE României socialiste a purtat pe meridianele lumii masașul de pace al poporului român, via sa dorință de a contribui activ la rezolvarea problemelor care preocupă în cel mai înalt grad comunitatea internațională. El este cel mai strălucit reprezentant al unei țări a cărei construcție se dezvoltă în ritmuri intense, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane. Grație președintelui Republicii, activitatea internațională a României a dobândit atributele politicii unui stat socialist independent și suveran, care exprimă plenar aspirațiile fundamentale ale națiunii române, aflate în deplină armonie cu interesele generale ale progresului și păcii.

Dinamismul politicii externe a României, varietatea formelor de manifestare și rezonanța mondială a mesajului său de pace și de colaborare își găsesc o reflectare atotconvingătoare în extinderea relațiilor externe pe toate continentele lumii. Niciodată poporul român nu a avut atîția parteneri de colaborare, atîția prieteni, care-și exprimă profunda prețuire pentru capacitatea creatoare a poporului nostru, pentru setea sa milenară de libertate și justiție socială, pentru marile realizări care justifică mîndria făuritorilor săi de viață nouă.

La baza tuturor relațiilor sale externe, România așează în mod ferm principiile suveranității naționale, independenței și deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc,

nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță în raporturile interstatale. Cea mai însemnată contribuție, de inestimabilă valoare teoretică și practică, adusă de România socialistă în domeniul promovării unor principii noi de relații între statele lumii o reprezintă Tratatul de cooperare și prietenie și cele peste treizeci de Declarații solemne încheiate în ultimii ani cu alte state de pe toate meridianele și continentele.

Promotorul unei asemenea luminoase și umaniste politici externe, președintele României socialiste, pe itinerarii îndepărtate, îndeplinește, cu un profund devotament internaționalist, o înaltă misiune de pace și prietenie. Sintem pe deplin convingiți de excepționala eficacitate a acestei metode pe care o preconizează, a contactelor la cel mai înalt nivel. El este și promotorul relațiilor de colaborare bazate pe principiile legalității și echității internaționale. Președintele Statelor Unite Mexicane, Luis Echeverria Alvarez, putea să-și declare admirația deplină pentru marea personalitate a „omului de stat de o înaltă factură”, președintele Nicolae Ceaușescu, pentru „excepționala sa clarviziune în abordarea problemelor internaționale”.

Pe acest nou itinerar care a străbătut zone îndepărtate ale planetei, președintele României socialiste a exprimat, cu cea mai deplină strălucire, mesajul României contemporane, promovarea unui climat de cooperare și echitate între toate popoarele lumii.

Alexandru Balaci

Mîndria întregului popor

PREZENȚA și afirmarea ființei noastre naționale în ansamblul realităților din lume nu poate fi concepută fără reperul unor date. Iar aceste date se referă la personalitățile care, cu veacuri în urmă, au deschis întiele drumuri spre cele patru zări ale continentului. Ei se puteau numi Nicolaus Olahus, Petru Cercel, Stolnicul Cantacuzino, Nicolae Milescu sau Dimitrie Cantemir, toți mesageri ai acestui pămînt și ai acestui popor, făcînd cunoscut numele de român în vestitele centre de cultură ale lumii de atunci sau la cancelariile marilor și puternicilor împărății.

Notăm această remarcă săptămîna trecută, citind materialele de presă și documentele semnate cu prietel vizitelor oficiale pe care președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, le-au făcut în Brazilia și Mexic, și a convorbirilor deosebit de fructuoase purtate cu conducătorii politici ai Senegalului, Venezuelei, Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii. Într-adevăr, nu poți să nu asociezi începuturile și apoi întregul trecut al contactelor poporului nostru cu celelalte popoare ale lumii, cînd scara acestor contacte a sporit în proporție geometrică, dezvoltînd raporturile de colaborare între națiuni și guverne și contribuind la consolidarea înaltului prestigiu de care România se bucură azi pe toate meridianele pămîntului. Contextul istoric se cere invocat și din alt punct de vedere: acela al rezultatelor strălucite raportate de această nouă solie de pace, înțelegere și prietenie, concretizată în dialogurile la cel mai înalt nivel, în întîlnirile cu reprezentanți de frunte din cele mai diverse domenii de activitate, în declarațiile, acordurile și celelalte documente semnate bilateral, care deschid noi perspective colaborării, schimbului de idei și de bunuri materiale între România și statele vizitate.

Este o mîndrie a întregului nostru popor succesul obținut de cel mai iubit fiu al său în acțiunea constructivă și plină de fervoare pe care o desfășoară pe plan internațional, pentru pacea și progresul umani-

tății. Principiile călăuzitoare ale președintelui Ceaușescu cu privire la relațiile dintre statele lumii afirmă cu tărie rolul deosebit ce revine statelor mici și mijlocii în soluționarea celor mai vitale probleme din cîte cunoaște omenirea. Ele anunță de asemenea noi perspective dezvoltării pe mai multe planuri — tehnic, științific și cultural —, a colaborării bilaterale reciproc avantajoase propuse de România.

EXISTENȚA activă a acestei țări mai fusese consemnată în nomenclatorul interesului mondial prin numele unui cioplitor în lemn și în piatră al cărui meșteșug a revoluționat arta secolului XX. Cam tot pe acel timp a făcut vîlvă personalitatea de mare anvergură a unui tinăr diplomat român, vestit nu numai prin soluțiile eficiente pe care le propunea în cele mai controversate probleme internaționale, dar și prin atitudinea lui de frondă împotriva fascismului pe atunci în ebuliție. Ne-am referit la Brîncuși și la Titulescu, cei dintîi ambasadori ai spiritului românesc în perioadă imediat următoare primului război mondial, atunci cînd noua așezare a lumii statornicise țara noastră în deplinătatea unității sale naționale. Dar interesul pe care-l suscita atunci România în atenția lumii pare un simplu început față de prestigiul dobîndit în ultimul timp de acțiunea cutezătoare și concretă întreprinsă de conducătorul statului nostru.

Astăzi, după rezultatele rodnice, de istorică importanță, pe care înalta misiune a președintelui Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu le-a înregistrat, numele țării noastre rămîne asociat pentru totdeauna de cauza progresului social pentru toată omenirea.

Deschiderea de orizont operată de contactele la cel mai înalt nivel din ultimii ani în scopul extinderii și diversificării relațiilor internaționale ale țării noastre ne face să credem că sub stelele perene ale lumii a sunat ora de audiență a României.

Vlaicu Bârna



Ion Sălișteanu : TIMP ȘI RĂSPUNDERE
(Expoziția anuală de pictură și sculptură — sala Dalles)

Patria

Patrie, cu o supremă ardere a spiritului
vin la tine și zic
primește-mă eu de-a pururi
sunt fericit

o, mamă
dulci sint
bolovanii tăi de pămînt
o, patrie
tu care curgi ca un
fluviu

o, cer
tu care ești ca o patrie
cu o dreaptă iubire
vin la tine și zic
primește-mă eu de-a pururi
în tine sunt fericit.

Florica Mitroi

Elogiul vieții

Tu vii ca începutul lumii
Cu mere și cu frunze verzi
Aștept să nu-mi spui „ce mai faci”
Să mă imiți și să mă crezi.

O, întîmplarea de-a vorbi
Cu tine fiu lumina lumii
Cînd luna nu-i mai domnișoară
Și poezia raza lunii

Și timp de versuri lungi nu e
Cum plictiscalea cum odată
Femeile visau că mor
De-atîta viață legănată

Și nu-s iluzii și ce crede
Pămîntul cînd se mișcă des
De-atîta zgomot și dorință
Ce-i gîndul azi prin univers.

Mi-e dor, elogiul vieții e
Un măr desprins plăcut din ram
Și locul unde tu te-ai rupt
E patria din neam în neam.

Ileana Roman

„Inima omenească și dilemele ei...”

INCHEINDU-ȘI celebra trilogie, Faulkner îl ruga pe cititor să pună eventualele antinomii și contradicții ale cărții pe seama faptului că acum, la sfârșit, după treizeci și patru de ani de muncă, știa mult mai mult despre „inima omenească și despre dilemele ei” decât atunci când începea ampla cronică a Snopes-ilor. Nu o „captatio benevolentiae” este înțelesul notiței care precede *Casa cu coloane*, Scriitorul îi propune doar cititorului să judece istoria unor vieți cu legile vieții, să se apropie de materia literară ca de-o materie vie, supusă mișcării, schimbării, modificării, amenințată în permanență de stagnare și, ca atare, de moarte. Îi invită, în ultimă instanță, să-i evalueze drumul, să-i cîntărească partea de contribuție la luptă împotriva neantului, încremenirii, morții, multul sau puținul adus la cunoașterea sufletului omenească, determinantelor izbînzilor și eșecurilor sale.

S-a spus și se spune, pe bună dreptate, că un scriitor adevărat, toată viața, își scrie viața. Istoricii și criticii literari au dovedit, nu o dată, prin rigoarea unor date care țin și de aritmetică, împletirile biograficului în ficțiune. Liste de eroi literari au fost puse față în față cu cataloage de nume adevărate implicate în viața scriitorului. A apărut, astfel, o stare civilă a literaturii, s-au scris romane document ale romanelor, magistrala carte a lui Henri Troyat despre Lev Tolstoi demonstrând marile performanțe pe care le poate atinge acest gen de întreprindere. Din tot și din toate, se desprinde, ca dominantă, starea de contradicție fundamentală a artei cu limitele omului, efortul statornic de a le împinge cât mai departe, pînă la anulare. Fără această stare conflictuală, fără definirea unui adversar asupra căruia omul să iasă învingător n-a fost posibilă nici una din marile cărți ale literaturilor lumii. Fără — ca să ne întoarcem la cuvintele lui Faulkner — propunerea deliberată de a cunoaște (a lupta pentru aceasta!) cât mai mult despre „inima omenească și despre dilemele ei”, scriitorul nu poate fi decât un debusolat. Unde începe acest drum al cunoașterii, cit din el îl vom putea străbate azi în raport cu ieri, cit și ce vom descoperi? — iată taine, adesea cumplite, nu rareori generatoare de erori, capabile a compromite epoci literare sau generații de scriitori.

Sînt clipe ale sufletului omenească care niciodată, poate, nu vor fi îndejuns dezvăluite, detaliate, străbătute în adîncul și înaltul lor. Luptîndu-se pentru om, de la începutul începutului ei, literatura s-a opus antiumanului, a

pîndit neomenescul, a încercat să-l răpună, să-l anihileze, să-i depisteze sursele, să-i taie izvoarele. Luptîndu-se pentru om, literatura a avut de înfruntat un vrăjmaș perfid, cameleon, și, epocă după epocă, fețele răului n-au fost mai puțin ingenioase decît cele ale bineului. Antiumanul s-a dovedit un adversar în continuă mișcare, adesea substituindu-se umanului pînă la nuanță. Au izbutit acele cărți — și autori — care au intuit minciuna separînd-o de adevăr, care au înțeles fragilitatea unor adevăruri destinate a mistifica betonul altora; au ieșit la lumină cei care au aflat mai repede unde se încheie tărîmul dragostei și începe tînutul urii față de om.

Intervin, deci, capacitatea de selecție, instinctul, de unde, adăugîndu-i-se cultura, experiența, munca, începe arta. Fără acest instinct nu existăm prin cărțile noastre. Epoca pe care o parcurge România azi — generos fundamentată ideologic, inteligent și vizionar construită politic — nu poate decît să-i ceară romancierului să-i sensibilizeze instinctul, cultura, opțiunile. În ce mă privește, sub raportul înțelegerii unor procese umane, socot sarcina mult mai dificilă și complexă, deși, mi s-ar putea reproșa, omul a fost, este și va fi om. Da, este om, dar, în seismele istoriei foarte apropiate, în mutațiile multiple, inima, eterna inimă omenească, nu de puține noi dileme a avut și are parte. Ce vrea omul României din cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci? Încotro se îndreaptă el? Ce înseamnă pentru el experiențele fundamentale? Care sînt datele drumului său dintre viață și moarte? Care sînt limitele sale, cuceririle sale, înfrîngerile sale etc., etc., etc.? „Rien n'est beau que le vrai”, spune Boileau, undeva, și adesea repetăm, reamintim datorită prozatorului român de a spune adevărul. Cît de greu și cît de ușor îi este scriitorului român contemporan să spună adevărul? Adevărurile politico-ideologice ale societății în care trăim și pe care, alături de alții oameni, scriitorul vrea s-o perfecționeze sînt foarte departe de a constitui un cadru închis care să fluture pe dinaintea ochilor romancierului tentații de copist. Nici o altă epocă din istoria noastră nu s-a dovedit într-atît de dificilă în ansamblul ei, înțelegerii dintr-o ochire, ca vremea cu care lucrează azi scriitorul român decît să mediteze despre azi. Mă gîndesc la generația de scriitori de după primul război mondial care a avut de demontat mecanismele psihologice ale unor speranțe parțial sau total neîmplinite, și fervoarea pre-

zenței acestei stări de spirit în cîteva cărți mari demonstrează că selecția unei dominante psihologice și sociale era, probabil, mai lesnicioasă. Poate e mai simplu să pătrunzi în mecanismele înfrîngerii și a ceea ce urmează după înfrîngere decît în cele ale victoriei. Starea revoluționară de la noi a stabilit mari idealuri și, în același timp, a modificat conștiințele, a creat, a determinat structuri psihologice noi, sau, mai exact, a influențat dezvoltarea sufletească a unei întregi generații. Prozatorul de azi, el însuși supus „bombardamentului formativ” al unei lumi care se autoconstruiește, nu are de a face doar cu oameni care gîndesc, își calculează viitorul prin prisma unor izbînzii politice și sociale. Omul personaj al literaturii noastre este, de cele mai multe ori, în sensul exact al cuvîntului, nou. Adică aproape substanțial altceva decît obiectul și subiectul prozei de dinainte de război. Dramele sale sînt mai mult decît potențate de noua stare de lucruri. Datele sale fundamentale, însele, pot fi uimitor influențate de ambianța socială. Transferul dintre individual și social este, azi, extrem de viu și cu interacțiuni adesea greu de prevăzut în ce privește consecințele. Este foarte riscant să spunem că romancierul se poate afla în fața unor posibile personaje cu reacții modificate în fața morții, a dragostei, a urii? Este hazardat să credem într-o forță neobiș-

nuită a eroicului, a eroismului, care să se impună, ca fenomen social, selecției romancierului? Revenim, așadar, la adevăr și la ceea ce ne poate îngreuna drumul spre adevăr. Adevărul nostru însuși, atît de complexul adevăr, pămîntul în care, cum spunea Lucian Blaga, trebuie să săpăm cu osîrdie pînă dăm de apa binefăcătoare și dorită!

Indiscutabil, toate adevărurile acestei vremi, dinamizată de ea însăși, suportînd, fatal sau obiectiv, pulsațiile planetei, le vor putea cuprinde generațiile viitoare. Romancierului de azi — prozatorului român în general, cred că-i revine, însă, misiunea de a lucra cîștit la adevărul său. Cîștit față de epocă, cîștit față de artă, cîștit față de sine. Nu știu dacă în discuția noastră despre problemele actuale ale prozei românești contemporane preponderență de interes o au atît modalitățile, stilurile poetice ori nepoetice, directe ori indirecte, realiste ori parabolice, cît această conștiință a scriitorului de a fi echitabil, de a trudi nădăjduind să găsească, să înțeleagă, să-și aducă partea sa de adevăr la adevărul deschis al epocii. Trebuie să avem conștiința că, despre „inima omenească și despre dilemele ei” nu ne aparține ultimul cuvînt. Dar și conștiința că avem șansa de a spune unul — măcar unul — de neuitat.

Platon Pardău



Viorica Iacob : SARBĂTOARE
(Expoziția anuală de pictură și sculptură — sala Dalles)

Criteriul calității

LECȚIA de solidaritate a șantie-rului, climatul de prudență studioasă și de rigoare înfîlțit între colegii de cercetare științifică ne îndreptătesc, probabil, după mulți ani petrecuți în punctele de foc ale activității productive, să reafirmăm ceea ce se știe, desigur, de mult, și anume că proba cea mai sigură a apartenenței și abnegației cetățenești se dă prin muncă. Calitatea produsului muncii se află de cele mai multe ori într-un raport direct cu înzestrarea individului, oferind date revelatoare asupra capacității sale intelectuale și fizice, dar și asupra caracterului său — onestitate, pricepere, seriozitate și, astfel, și patriotism.

Sîntem înclinați să credem că situația nu se schimbă mult în artă, în literatură. Judecați din perspectiva posterității, scriitorii patrioți sînt creatorii care au propus — cu prețul unor exemplare sacrificii — opere durabile, de înaltă spiritualitate. Darul lor inestimabil, profund mobilizator, adevărata „față aleasă” a poporului și pămîntului care i-a născut reprezintă chipul nobil și semnificativ lăsat urmașilor pentru a sta demni între celelalte neamuri ale lumii. Tabloul prozei noastre contemporane a înregistrat o

creștere de altitudine, un veritabil salt valoric într-un cîmp dinamic, cu o cromatică extrem de variată. Dacă ne-am opri la cîteva, doar puține, dintre numeroasele nume afirmate în proza ultimului deceniu, varietatea valorilor ar apărea de la sine: D. R. Popescu și Teodor Mazilu, Nicolae Breban și Radu Petrescu, Paul Georgescu și Virgil Du-da, Al. Ivăsiuc și Sorin Titel, Radu Coșasu și Fănuș Neagu, Mircea Horia Simionescu și Nicolae Velea...

Ultimul deceniu literar a îngăduit apariția unor cărți de proză profunde și incitante, care s-au achitat admirabil de obligativitatea autenticității și, deopotrivă, a calității artistice. Și-a regăsit locul în epică natura umană, din totdeauna dilematică. A căpătat relief complexitatea societății noastre, aflată în esențiale restructurări, adică tensiunea fără de care proiectul etic și angajarea socială ar fi de neînțeles, prin urmare dificultățile, eșecurile, eforturile și conflictele uneori dramatice...

Renunțînd definitiv la un soi de fals realism — amestec al academismului secolului trecut cu o retorică superficială și inabil patetică — talentele au găsit fericite incidente temperamentale cu modalitățile prozei moderne, într-un efort salutar de receptare, înprospătare și elevație...

Șansa fiecărui scriitor rămîne în el însuși. Nu putem reveni spre coplesitoare umbre tutelare ale trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat pentru a scrie ca Dostoievski, Sadoveanu, Th. Mann, Rebreanu, Faulkner, ci pentru a urma exemplul unei devoțiuni adesea monahale față de scris și pentru bucuriile re-lecturii, întorsii cu gîndurile spre geniu, spre teribila angajare și vocație care au asigurat izbînzii de multe ori tîrziu dar definitive. Cei subit îngrijorați n-ar trebui să uite că Sadoveanu a reprezentat altceva decît predecesorii săi, că Rebreanu se află într-un raport de delimitare față de genulul povestitor, că Marin Preda — considerat de mulți drept tradiționalist — a asimilat experiența ilustrilor înaintași, marcînd în același timp, prin *Moromeții*, o ruptură.

Scriitorul adevărat își urmează drumul, fără a avea prea multe alternative, purtîndu-și și purtat de viziunile sale, cizelîndu-și stilul, atent să rămînă mereu în apropierea, dacă nu chiar în miezul adevărului. «Trebuie să treacă mult timp pentru ca să recunoaștem în fizionomia unui scriitor modelul care poartă numele de „mare talent” în muzeul nostru de idei generale» afirma Proust.

Prozatorul contemporan, apăsător de tradiția prestigioasă, de aspectul baroc

al tendințelor artistice contemporane — într-o deloc întimplătoare similitudine cu epoca dezvoltării vertiginoase a societății — se înfățișează căutînd și cercetînd imaginea exactă, puternică, durabilă estetic, a delicatelor confruntări care solicită semenul nostru. Dacă există vreo datorie a scriitorului de azi și din totdeauna, nu este alta decît însăși condiția artei sale, care, exprimîndu-l pe autor, trebuie să fie o mărturie pregnantă, neliniștitoare și originală asupra vieții și asupra artei timpului său. O artă rudimentară, provincială, prăfuită ar dezonoara, cu siguranță, proiectele și înfăptuirile sociale de performanță ale colectivității. Ridicarea vizibilă a nivelului cultural și de informație al populației pregătește cititori avizați și inteligenți, care resping falsul, pașișă, poncifele. Ni se pare cu-atît mai îndreptățită dorința creatorului de a-și confrunta cititorul, nu numai cu „o dezbatere”, ci și cu o structură narativă complexă. Cei sensibili la oglinda pe care literatura o propune nu pot decît să acorde prețuire spiritului innoitor și nobililor sale izbînzii.

Norman Manea

Istorie, document, spectacol

NE INTOARCEM iar și iar la discuții literare, pe care le-am mai purtat. Explicații pentru ce se întâmplă așa pot fi mai multe, — de exemplu că, de fiecare dată când luăm de la capăt o atare dezbatere, nu ajungem la un rezultat multumitor; sau că împrejurările social-culturale ne impun astfel de reveniri pe drumuri pe care le creдем bătute; sau că noi cărți ne deschid perspective pe care nu le bănuisem, nu le avusesem în vedere.

Aruncînd o privire sumară înapoi la opiniile exprimate în anii trecuți, pare a se contura impresia că efortul criticii a fost predominant în a da pondere criteriului estetic în judecarea fenomenului prozei, în a legitima formule și tehnici diverse, stiluri și structuri epice cit mai variate; paralel se remarcă atenția pentru acele cărți care abordează cu îndrăzneală și cu opțiuni contrazicînd ortodoxii considerate definitive sectoare ale realității, momente sociale, personaje sau atitudini civice cu totul în afara mediei.

Ce e remarcabil, de asemenea, e faptul că o dinamică foarte diferită a cititului vine să se adauge în ultimul timp problematicii literare propriu-zise, dînd un potențial inedit pînă acum unei chestiuni care părea să se tranșeze exclusiv în sfera literaturii și doar sub specia trecerii timpului. Cărți foarte diverse ca structură și tematică vin însă una după alta să acrediteze criteriul librăriei — deci al cititorului — în judecarea promptă a valorii. (Ne referim numai la cartea românească contemporană). Romanul *Delirul* de Marin Preda, cu construcția lui extrem de complexă, în care elementele de istorie și de ficțiune se întrepătrund, este un caz ilustrativ. Aici, istoria autentică tratată nu prin eroi fictivi, ci prin persoane reale, încadrînd de la vîrfurile piramidei social-politice și dînd sens evoluției personajelor fictive e cea care explică neobișnuita popularitate a cărții. *Labirintul* de Francisc Păcurariu, circumscriind aceeași epocă și aceleași evenimente ca și *Delirul*, însă urmărite în partea de Transilvanie smulsă României prin „dictatul” de la Viena, se revendică direct de la specii documentare, căci e construit sub forma colajului de memoriale și jurnale, punctate de comentariul socio-istoric al naratorului. Însă e un roman veritabil. Pictura istoriei e în ambele aceste romane deschisă, fără menajamente, fără rețineri, fără clișee consacrate. La scări diferite ca sferă și adîncime, de cuprindere a evenimentelor, autorii e-laborează, fiecare din unghi propriu, dar verificat cu datele noi pe care e-le aduc față, viziuni autentice, transcriu pagina de istorie, oameni reali, îi prezintă și îi comentează fără inhibiția că specificul literar suferă prin aceasta. Tocmai că, prin aceasta, specificul literar câștigă. La alte proporții, însă reflectînd aceeași dinamică, verifică teza enunțată *Paradisul murdar* și *Spectacolul lumii* de Ioan Grigorescu, lucrări care nu sînt romane prin structură, ci documente curate, avînd însă marca unui fel de simlii-literatură prin natura lor, prin arhitectură. Prima dintre ele mi se pare, totuși, a încorpora chiar sugestia acțiunii epice unitare, compusă din scene și episoade, fiind prin urmare un roman sui-generis autentic (documentar) al prețului plătit de omenire, în istoria ei, ritmului prea grăbit al civilizației tehnice. Un documentar strict, acela al Gerdei Barbilian, care-l evocă pe poetul Ion Barbu, ne dă o altă dimensiune a problemei — aceea a reconstituirii biografice care dobîndesc aură de roman: poetul *Jocului secund* apare aici ca un om, deci ca un personaj de roman realist.

În autenticitate stă și argumentul prim al audienței de care s-a bucurat Alexandru Monciu-Sudinschi cu schițele sale prezentate sub formă de interviuri, în *Caractere și Biografii comune*; cititorul crede intens că are de-a face cu înregistrări propriu-zise ale unor dialoguri între autor și diferite persoane, dar structura acestor conversații e a prozei de ficțiune, e reducția la confesiune a unor „bildungs-romane”, cu desființarea analizei psihologice și transmisia acesteia ca în „aparteurele” de pe scenă, devenite corpul schițelor, nu doar secvențe întâmplătoare ale lor.

AUTENTICUL devine senzational și atractiv prin forța lui de a transmite adevăr și participare spirituală a cititorului și-l ține lîngă carte în cifre de proporția sutelor de mii la o ediție. O sociologie nouă a lecturii se definește în confruntarea cărții cu cinematograful, dar mai ales cu radioul și cu deosebire în concurență cu televiziunea. În genere, știm că senzationalul e cel ce captivează pe cititor. O dovedesc de peste un secol romanele lui Paul Féval, Michel Zévaco, Al. Dumas, Eugène Sue etc., dar și acelea ale lui Georges Simenon sau Agatha Christie — acestea din urmă lipsite de pulsul istoriei, pe cită vreme în primele istoria e un factor esențial, determinant al interesului. Romanul „cu cheie” e situat și el în zona unui realism care produce curiozitate, care atrage cititori numeroși. În genere, numeroase romane au episoade „cu cheie”: un capitol din *Marele singurătate* al lui Marin Preda, altul din *Prin-cepele* lui Eugen Barbu, un al treilea

al nostru și trecerea unora pe ecran (seria *Pardaillan*, *Rocambole*, *Regii blestemați*, trilogia lui Sienkiewicz, romanele lui Dumas), toate acestea, alăturate transmisiilor în direct la televiziune ale lansărilor și amerizărilor de nave cosmice, debarcări și marșuri pe Lună, sau numai ale concursurilor sportive de tot felul, au introdus în viața de fiecare zi a cititorului — devenit masă și înzestrat cu calitatea cotidiană de spectator direct la întregul „spectacol al lumii” — un ritm care se cere întreținut cu istorii mai mult decît cu psihologie, cu dinamică exterioară mai mult decît cu introspecție și analiză — sau și cu acestea, dar în forme specifice, tot trepidante, atracționale — cu romanul de acțiune, sau cu cel documentar mai mult decît cu cel de analiză, de atmosferă sau de notație.

Secolul trecut a trăit, la altă treaptă, experiența aceasta. Explozia mașinismului, religia tehnicii erau semnele începutului de secol, cînd lumea s-a obișnuit cu ritmul, cînd majoritatea lu-

TREBUIE să conchidem că o atare literatură e pe ducă sau că ea nu ne trebuie? Aceasta în nici un caz. Literatura, pe ansamblu, își joacă maximum de șanse contemporane în secundarea unui ritm care corespunde erei cosmice; dar tot literatura, în compartimente ale ei, fie și de plan secund, își păstrează și trebuie să-și continue experiențele. Sînt scriitorii care marchează de pe acum — sau marchează în continuare — etapele de reculegere ale umanității, momentele de pauză în ritmul uniform amețitor sau numai aspirația către ele. Că, vorbind în termeni cantitativi și comerciali, tirajele unor atari cărți mătură un public restrîns, nu mi se pare un argument să declarăm degradarea și dispariția genului, cu atît mai mult nu poate fi un argument să preconizăm prejudicierea lui editorială. Am spune chiar că el ar merita un tratament favorizant — de vreme ce literatura dinamică, spectaculoasă, istorică se auto-favorizează. Va apărea în curînd o carte de o valoare excepțională, din această speță de proză — e vorba de volumul de nuvele al lui Laurențiu Fulga, *Straniul paradis*. Autorul își întorsese mai de mult instrumentele către această proză psihologic-simbolică, pe care o practica la debutul său. Apărut în plin război, volumul și-a avut rolul meritat în planul literaturii și în acela al audienței la cititor. Critica însă va trebui să știe a compensa prin atenție ceea ce „piața literară” ar nedreptăți. Literatura nu se poate dispensa de specii și genuri ale ei care au șanse la fel de mari în explicarea adîncului uman, dar utilizează modalități expresive de audiență mai restrînsă, mai specializate, reclamînd și cititorului specializare și răgaz. În fond, stratificarea și varietatea trebuie s-o acceptăm și în receptarea literaturii, nu numai în crearea ei; trebuie să acceptăm și stratificarea gusturilor, a experienței (priceperii), a capacității diverse a publicului de a recepta literatura. Cînd publicul își stabilește în funcție de factorii proprii, profund relativi, sociologia lecturii — nu putem lipsi literatura de dreptul sau de „șansa” de a-și crea propria sociologie a creației, în funcție de factorii absoluți. Dacă recunoaștem cititorului dreptul de a ignora, nega sau respinge un gen literar sau numai cărți izolate, — implicit trebuie să recunoaștem acelui gen sau acelor cărți dreptul de a înfrunta pe cont propriu riscul sau șansa de a exista și de a evolua, fie și numai așteptînd momentele cînd omenirea caută ea însăși răgazuri pentru verificări ale propriului trecut. Literatura trebuie să răspundă în principal publicului său, dar ea nu poate lipsi de la datoria de a răspunde față de datoriile proprii dezvoltări și perfecționări.

Nu ni se pare că există genuri ale prozei sortite dispariției. Sînt numai genuri sau specii cu audiență mai mare sau mai mică. Omenirea are nevoie de toate. Sau „publicul”, „cititorul” au nevoie de fiecare. Căci nici el nu e o masă omogenă de consumatori egali.

Problema de esență a prozei actuale (nu amintim deloc de problema sau problemele *flecărilor* prozator, care și acestea sînt adesea fundamentale), am vedea-o, așadar, sintetizată în această idee: să stimăm și să relevăm, să aplaudăm fenomenul romanului-istoric, romanului-document, romanului-spectacol, romanului dinamic, de acțiune (și respectiv al nuvelei, schiței, reportajului, al memorialului care-și aplică atari mărci), să-l asigurăm circulația și grija criticii pe care o atare proză o merită, dar să nu conchidem prematur despre moartea sau inutilitatea unor specii sau genuri pentru că au, în acest moment, cititori puțini. S-ar putea să nu aibă nicio dată cititori foarte mulți. Însă literatura merge înainte și prin intermediul acestor specii, ba chiar fără acestea nu se explică, adesea, potențialul și audiența atinse de celelalte. E datoria și șansa criticii să discute; e datoria și șansa ori riscul literaturii să-și cultive toate genurile și capacitățile expresive; și e dreptul cititorului să aleagă. Durata literaturii în timp o stabilesc nu numai cititorii cei mulți, ci și unii mai puțini. Și ei sînt cititori, și ei au dreptul la verdict, la exprimarea judecății drepte a timpului.

Mihai Gafița



ANEMONELE MELE —
ulei de Romeo
Cosmovici

din *Vîntul și ploaia* de Zaharia Stancu, un altul din *Coborînd* de Paul Georgescu, multe din *Bietul Ioanide* de G. Călinescu etc. sînt literatură „cu cheie”, avînd traducții directe. Asupra senzationalului a pedalat intens și Ion Lăncrăjan în *Caloianul*, fără să ajungă la istorie, ci rămînînd la culisă, deci la atracția scandalului.

Ne aflăm, așadar, în plină ascensiune a realismului ca modalitate de bază în comunicarea literară, modalitate receptată ca atare și de cititor. Caracteristica principală a evoluției prozei, în momentul de față, ni se pare aceasta: validarea pe diverse căi a tuturor formulelor realiste, interesul lor la cititorul de azi, fie că e vorba de documentar integral, fie că ne aflăm în fața unor specii din zona reportajului, a memorialisticii, a literaturii (veritabilă nu contrafăcută) „cu cheie”, a comentariului istoric și sociologic-politic. Introspecția, studiul psihologic, romanul-simbol, romanul analitic au parte de un cititor restrîns, foarte publicizat; le poate acestora da un public mai larg solicitarea factorului istoric, în continuă evoluție, în suprafață ca și în subsoluri. *Istoria*, nu cancanul; cursul istoriei, în reziduurile ei, receptate în spirit de revanșă.

CE se petrece, deci? Ni se pare că în sutele și miile de filme documentare și cărți ca *Șocul viitorului*, *Ziua cea mai lungă*, *Paradisul murdar*, relatări ca acelea din „Magazin istoric” sau „Magazinul”, filme ca *Procesul de la Nürnberg* sau *Houston*, avem o problemă, *Ziua cea mai lungă*, seriale ca cel intitulat *Dosarele secrete ale tezaurelor*, extensia literaturii numită „science-fiction”, apoi traducerea activă din ultimul timp a unor autori de mare succes în secolul trecut sau în

mil cititoare a urcat într-un tren sau într-un automobil, au apărut Cehov, Gide, Proust, Kafka și Joyce. Ei au înstăpinit în literatură tipul lor de explorare interioară, propriu și distinct la fiecare, dar măsurînd deopotrivă o reculegere a umanității, necesitatea pauzei pentru a-și trage sufletul. Experiența lor e un bun care-și verifică în continuare valabilitatea. Acum, după al doilea război mondial, trăim o nouă și dublă explozie tehnică: pe deoparte vechiul mașinism se restrînge, se sintetizează în „simbolurile” lui primordiale (motorul cu aburi și benzină se convertește în impulsuri electronice, combustibilul e înlocuit cu energia nucleară sau solară, instalațiile electrice se tranzistorizează etc.), pe de altă parte își dobîndește drept cîmp de acțiune spațiul extraterestru, spațiul cosmic, în timp ce pînă acum teritoriul său era doar fața planetei, și cîteva zeci de metri sub fața mărilor sau cîteva mii de metri deasupra scoarței pămîntului. Spiritul practic foarte accentuat cere istorie (în sens de prezentare a cursului istoriei, dar și de istorie, întâmplări) și document, adică fapt real, fie prezentat direct, fie descris sau comentat. Interesează mai ales cantitatea de mișcare, de ritm, de adevăr. Proza literară nu poate să nu țină seama de acestea.

Ce se întâmplă însă cu literatura-simbol, cu analiza psihologică și introspecția, cu viziunile abstracte, cu proza absurdului din existența umană, cu notația minuțioasă a comportamentului, cu reacția stranie, fără a fi spectaculoasă, ci aparținînd tipurilor statistice. Cititorul devenit masă spectacolare în direct a vieții planetei pare a nu avea timp pentru atare literatură, sau a avea prea puțină vreme și prea puțină atenție. O dovedesc tirajele ei restrînse, care se desfac lent.

Letiția Papu

Țară

Pământ al meu,
Mă privesc în tine ca-ntr-o oglindă.
Cum o să-ți spun : „Te iubesc“ ?
Roșeața sfielii se preschimbă
În focuri, în pinze, în trimbe de zori,
În aprinse spirale.
Ochi în ochi ne-nțilnim
Pământ al meu.
Ne zimbim ca de-o taină.
Roadele cresc și se coc.
Taina cea dulce rămîne-ntre noi
Ca un fruct împărțit.
Să nu-mi spună nimeni :
„Așa e iubirea“ !
Numai eu o cunosc, numai eu.

Nocturnă

Deopotrivă departe de răsărit și furtuni
Urcam pe-o potecă spre munții din lună.
Spre veșnica, muta, fantastica lună.
Sau poate că nu, poate ea a venit
La ceasul când vorbele mint
Să-mi atingă cu părul ei fruntea.
Și-am strigat : nu ! ai mințit.
Ți-e gândul captiv al furtunii de-April.
Nimeni nu moare în zori,
Nici unul din noi n-o să moară
Nepieritori ca vremea sintem.
Du-te tu lună și lasă nouă zălog
Doar fiul tău somnul.
Strigătul meu nu răzbea către ea
Pașii ei albi se-mpleteau pe podea.
Era ceasul când dragostea minte,
Când visele mint și le crezi
Iar somnul se joacă de-a moartea.

Pământ și soare

Sună, răsună,
Cioenindu-se mate,
Raze pe strună
Să spună-ncă o dată
Luminii pe nume.

De setea cea mare
Grăunțele rodiei
Pleznesc, se deschid.

Pământu-i o flacără mare
De soare
Țarină și soare
Sînt una
La ceasul luminii.

Și crește copacul
Veacului mare.

Doina Sterescu

Femeia nisipurilor

Eu fără tine sînt suna no onna :
de soare-am amețit, de groasa ceață,
cum prin nisip, ca prin zăpezi, de-o viață
o japoneză-noată, ca laponă.

Mi-e părul moale și speranța-adîncă ;
văd un izvor ce n-a pătruns deșertul.
Ești tu acolo ? Sau amîni incertul
de timp stăpîn, să nu te surpe încă ?

Să-ți spun ceva... e prea la suprafață
și prea-n străfund... să-l pot rosti deodată...
Izvorul mustitor și viu ne-mbată
numai atunci cînd poartă-n el o vîlă.

S-adăpostesc un prunc... Tu să despresuri
nisipu-n lucruri, surd, ce ne desparte,
din coaja lui să-nalți pină la moarte
statui, fîntîni, sori albi peste eresuri.

Passionaria Stoicescu

Cîntec pentru caișii înfloriți

Ninge absurd
zăpadă-n zăpadă ;
lumea demult
a uitat să mai vadă.
Eu trec prin ea
ca un abur de floare
Și văd, și aud,
și-nțeleg, și mă doare...

Însă cred,

și caișii mirați mă repetă,
însă cred
în suprema putere secretă
de-a-nflori — de-a jertfi
un copac sub ninsoare
pentru-un singur cuvînt,
pentru-o singură floare !



Desen de Simona Pop

Marta Alboiu Cuibuş

Și trecem tainic

Plouă și prin ferestre fulgeră pe clanță
Ochii ne cresc în cearcăne, se-nchid
În liniște se face-atîta vid
Că miinile împreunate se înalță

Și trecem tainic noaptea către zi
Aprindem soarele dintr-o suflare
Din trupuri facem fluturi, ierbi și boare
Că fără noi planeta ar muri.

Ana Maria Sireteanu

Palimpsest

Vremea se înfășoară-n tuciuriu,
e timp cînd venerez tristețea-adevărată,
cînd totu-i numai timp, și înotînd îi știu
tăria și puterea-apropiată.

Un palimpsest fantastic, greu, sfișietor,
își înfășoară-n mine sensuri și cuvinte
și trece-această frenezia-a orelor,
lăsîndu-mă pe insulă cu timpul înainte..

Stela Miron

Pe umeri iubirea

Corabia mea,
în cîntecul apelor,
ce este aproape,
ce este departe ?
Scara luminilor
scrie coama țărnișelor,
împotriva furtunilor,
soarele nostru
sporește sămînța.
Trezîți-vă lopătari
ai armoniilor,
pretutîndeni aripa albinei
sculptează zborul pămîntului.
Miine, semne noi
dau stelele cărărilor
și pinza țesută
din uitarea de sine,
pentru voi, lopătari,
s-o urca
la piepturile drumurilor.
Ce este departe,
ce este aproape ?
Lăsați-vă aprinsă
pe umeri iubirea.

Veronica Galiș

Iubitul meu pe lume...

Iubitul meu pe lume-i parfum ca o durere
Și fluturii inoată prin arborii de miere
Se-nchină ochiul, limba la un tărîm
de piersici
De struguri ca de tronuri trandafirii
te-mpiedici.

Iubitul meu pe lume-i o dulce sărbătoare
Prea somnoros în pepeni au poposit vapoare
Bucătării albastre duc fluturii-n cîmpie
Și-n pivnițe se vinde tîrziu melancolie.

În cosmice mătăsurii amurgul se-nfășoară
Hai să cărăm iubite saci cu polen la moară
Să scriem rime rare cu-o creangă pe o filă
Și să intrăm în frunze în chip de clorofilă.

CARLO

DE „Carlo“), cum îi spunea familia și cum îl rizgiiu prietenii, mă leagă amintiri foarte vechi, din anii de universitate. Luptătorul progresist se situa pe aceleași poziții înaintate și în literatură, scandalizându-și lectorii tradiționaliști. La un cenoclu al „Sburătorului“ dăduse un răspuns pe care nu-l pot califica altfel decât... istoric. Citise din poeziile sale de avangardă. Profesorul academician G. Murnu, ilustrul tălmăcitor al poemelor homerice în limba noastră, a dat glas indignării sale. Diatriba lui se încheia cu întrebarea, menită a infunda pe culpabil :

— Ce te leagă pe dumneata de această țară, tinere ?

La care invectivatul răspunse cu vocea albă :

— Patru voievozi și un mitropolit.

Ar fi putut adăuga pe limba lui Voltaire :

— Excusez du peu...

Cei prezenți la acea scenă nu-și amintesc de vreo replică a eminentului profesor. Urmașul celor patru voievozi și al mitropolitului nu a fost niciodată fudul de princiara sa ascendență, grecizată numai cu numele, la origine Calmăș : familie de vrednici răzeși, rămași legați de glie și de neam. Prietenii îi spuneau ca să-i facă în rică : „Prințule“, dar militantul neînfricat prefera să se audă numit : — Tovarășe !

Problema eredității este, științificește vorbind, atât de controversată, încât nimeni n-ar putea preciza ce a moștenit de la cutare din părinți sau alți înaintași. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Scarlat Callimachi însuși, el n-ar fi știut să spună decât că a primit de la bunicul său, Teodor, o colecție veche de cărți și de documente, cu misiunea de a le citi, descifra și răspindi mesajul inedit despre țările noastre. Biblioteca de la Stinca a fost latifundiul său, pe care l-a sporit cu noi achiziții, „buchinind“ în țară și prin străinătăți. Sintem un vechi popor, cu o străveche civilizație, care însă nu ne cunoaștem îndeajuns trecutul și credem că istoria începe cu noi. Dar să nu generalizăm! Carlo era printre rarele excepții, care confirmă regula, printr-o nesecată curiozitate intelectuală pentru tot ce s-a putut spune, de la născocirea lui Gutenberg încoace, despre țara noastră și despre noi, în acest colț de lume, așezat „în calea răutăților“, cum spunea cronicarul.

Scriam de vreun an sau doi la „Adevărul“, cind am avut buna inspirație să-l smulg o dare de seamă despre o carte veche, recent citită și s-o dau la gazetă, să apară în foiletonul ei. Am avut parcă o presimțire că nu va rămâne singura lui contribuție savantă, și am păstrat manuscrisul închinat Marelui de Guebriant. Il am și astăzi, acest prețios manuscris auto-

*) Prefață la o carte de studii istorice ale lui Scarlat Callimachi, neapărată.

graf, mărturie a unei pasiuni și a unei vocații. lerte-mi-se tautologia. Nu există vocație fără pasiune. Nu facem bine decât ce facem din toată inima, punindu-ne tot sufletul la contribuție. Vocația este dăruire integrală, sau nu este. Așa cum s-a dăruit, politicește, o dată pentru totdeauna, cauzei comuniste, pe care a văzut-o triumfând la noi abia după trei decenii, s-a dăruit și culturalicește nobilei cauze de deshumare a trecutului nostru, dintre filele cărților vechi și rare.

CARLO era unul dintre marii noștri bibliofili. Spuneam că a moștenit o bibliotecă. Această bibliotecă, în parte necercetată, a fost pusă la contribuție de la primele foiletoane pe care le-a publicat cu mult „brio“ în coloanele ziarului „Adevărul“ și în alte periodice. Metoda sa de lucru era următoarea : se interesa întâi dacă cineva a mai scris despre acea carte, iar în cazul negativ, culegea din ea tot, absolut tot, pagină cu pagină, așa cum harnica albină trece din floare în floare ca să-și umple fagurele. Treaba lui nu era să verifice adevărul științific al informațiilor istorice privitoare la trecutul poporului nostru, ci numai să pună la dispoziția publicului larg, precum și a cercetătorilor, întreg materialul de știri din acel izvor necunoscut. Articolul se construia astfel, răbduriu, marginal cărții răsfoite, filă cu filă, ca nu cumva ceva să-i scape atenției cititor. Se dă întâi titlul integral al cărții, anul, localitatea, editura, formatul, numărul de pagini ; apoi se dau elemente biografice cu privire la autorul cărții, la activitatea lui, la edițiile succesive ale cărții. Se stăruie uneori asupra rarității cărții, nu fără un sentiment profund de compasiune pentru aceste fragede ființe care sint cărțile, cu acea conștiință că „soarta cărții“ este „și mai cumplită citeodată decât soarta omului.“ **Sunt lacrymae rerum**, spunea Virgiliu în epopeea sa. **Sunt lacrymae librorum** — am putea parafraza, pentru acele cărți care au ajuns până la noi mutilate, dezmembrate, scăpate de la mucigaiul pivnițelor sau de la foc, mincate de cari sau bătute de soare și expuse pulverizării.

CA ORICE amator de istorie, Scarlat Callimachi avea preferințele sale secrete, slăbiciunile lui, care ni-l făceau mai drag. Una dintre acestea se îndrepta către Ioan Vodă, căruia cronicarii din casta privilegiată i-au spus cel Cumplit, dar căruia istoriografia noastră cea nouă și dreaptă îi zice cel Viteaz, pentru că a scos sabia împotriva aprigei semiluni și a știut să moară pentru cauza libertății poporului său. Bibliograful a adunat izvoare necunoscute, le-a dat la lumină și a contribuit atât la îmbogățirea bibliografiei eroului său, cit și la o mai dreaptă înțelegere a acțiunilor sale. Iată-l

Un alt „peisaj“ îl constituie, apoi, tălmăcirea (lui Laurențiu Silviu) din proza lui José Maria Arguedas, scriitorul peruvian pe care-l prezintă succint Andrei Ionescu.

Pagini din Șukșin, actorul, scenaristul, scriitorul sovietic lovit de moarte în plină înflorire a forțelor sale creatoare, urmate de comentarii percutante ale lui Serghei Bondarciuk, Gleb Gorșin, Boris Bursov, Serghei Zalighin și ale Tatiane Nicolescu constituie o succesiune monografică de un puternic suflu umanist informind și, totodată, captivind pe cititor prin emoția ce se degajă.

După **Requiem în roșu**, poemul poetului bulgar Mihail Berberov, în tălmăcirea lui Mihail Magiari, revista publică în continuare interesanta sa anchetă : **Cultura română în circuitul marilor valori**, după care se oferă cronică traducerilor din literatura universală : Euripide, Calderon, Corneille, Molière, Lessing, Beaumarchais, Wilde, Pirandello, O'Neill, Claudel. Cîteva poeme de Nina Cassian, în tălmăcirea poetului francez Guillevič, încheie această panoramă, proiectată cu gust ilustrativ, a unui mic univers de cultură, pe care se cuvine a-l realiza o revistă ca „Secolul 20“.

● **IN NUMĂRUL 3**, „Secolul 20“ își deschide paginile cu o excepțională contribuție la cunoașterea operii — atât de complexe — a marilor clasici ai marxismului. E vorba de **Cola di Rienzi**, fragmentul dramatic al lui Friedrich Engels (din care traduce Horia Stancu, cu un comentariu de Virgil Nemoianu). Lucrarea, ignorată pînă astăzi (crezându-se că rămăsese doar în stadiul de proiect), a fost descoperită de cercetătorul Michael Kneriem (cf. Friedrich Engels, **Cola di Rienzi**. Ein unbekannter dramatischer Entwurf. Peter Hammer, Verlag, Wuppertal, 1974). Piesa a fost concepută în trei acte, cu o dublă acțiune : politică și ero-



Scarlat Callimachi

cum pledează în favoarea celui calomniat : „...acest voievod merită mai multă dragoste, căci el e unul dintre puținii care au îndrăznit, în ocel trecut îndepărtat și singeros, să se opue tirurilor, poporul cel mai puternic din Europa“. Mi-aduc aminte ce bucurie i-am făcut lui Carlo, cind am consimțit la un schimb, cedindu-i moneda de aramă a lui Ioan Vodă cel Viteaz, cu inscripția „oteț“, adică părinte al Moldovei, într-adevăr, părintele celor mulți, săraci și obidiți. Aceași monedă devenise atât de rară, încît Miron Costin cind o descoperă îi tălmăcește greșit inscripția (he-reghie, în loc de monetărie, credea că înseamnă moștenitor) și nu știe cui s-o atribue, după abia un secol de la sfîrșitul năpraznic al eroului național. Am primit atunci de la Scarlat Callimachi un exemplar original al gravurii lui Mihai Viteazul, de Sadeler, cu o foarte curioasă lungă inscripție pe dos, în limbile latină și germană, de mina probabil a unui sas care făcea primul comparație între marele nostru voievod și Wallenstein, curind după asasinarea acestuia (1634), spre a justifica ambele crime în folosul Casei de Habsburg.

Bibliofili cinstiți nu cunosc invidia. M-am bucurat sincer cind Carlo a descoperit la Anticariatul de Stat rarissima carte a lui Gorecki despre biruințele lui Ioan Vodă și a cumpărat-o la un preț accesibil. De cele mai adese ori el a plătit însă destul de scump micile sau marile descoperiri de cărți rare, le-a plătit cu prețul unor privații reale. Ca orice autentic bibliofil, Carlo prefera o carte veche unei perechi de pantofi noi sau unui costum nou de haine. L-am văzut de mai multe ori mîngiind ca pe o iubită coperta unei cărți vechi. Și i-am dat dreptate. Cartea veche, bine aleasă, nu înșală niciodată. Ea dă tot ce făgăduiește, și uneori mai mult.

Adunate la un loc, foiletoanele lui Scarlat Callimachi își vor împlini mai bine menirea de a da gustul cititului și al descoperirii cărților vechi, care cuprind mărturie despre trecutul poporului nostru. Iar răs-plata pe care o aștept se reazămă pe dic-tionul latinesc : „Bis repetita placent“ cu rectificarea : Cind cele citite a doua oară sint miezoase !

Șerban Cioculescu

Revista revistelor

„SECOLUL 20“

(nr. 1, 2, 3 — 1975)

● CEEA CE caracterizează seria acestor numere pe 1975 ale „Secolului 20“ este bogata informație, în modalități publicistice adecvate, pe care ele o aduc cititorilor asupra unor variate aspecte din literatura universală.

Astfel, sumarul numerelor 1—2 se deschide cu un grupaj sugestiv intitulat **Japonia — Puncte de miră**, în care se dau fragmente în românește (traducerea cu o introducere a lui Sorin Titel) din **Pavilionul de aur**, opera celebrului scriitor Yukio Mishima, care și-a pus capăt zilelor în noiembrie 1970, urmînd exemplul samurailor de altădată. Setsuko Ono, cu cele trei fragmente din eseu lui asupra spiritului japonez, constituie alte puncte de miră asupra Japoniei, fericit completate de savuroasele însemnări din **Cartețelul lui Ion Frunzetti**, în încercarea lui de a găsi **Timbrul unei anume calități umane**.

Al doilea grupaj constituie un **Peisaj poetic englez**, oferind (în tălmăcirea lui St. Aug. Doinaș și Virgil Nemoianu) versuri din Peter Porter, Philip Larkin, Peter Levi, Jon Stallworthy, Gavin Bantock, Martin Booth, Peter Jay, John Birtwhistle, — nu fără **notele pentru un itinerar**, introducînd pe cititor într-un sector semnificativ al literaturii britanice contemporane.

tică, petrecîndu-se la Roma în plin ev-mediu, — anume în cursul anului 1347, cind tribunul Rienzi izbutește să creeze un stat cu caracter popular-democratic, eroul sfîrșind tragic, la 41 de ani. Este o ascensiune meteorică a unui tânăr din popor, care vrea să restaureze virtuțile severe ale latinității antice.

Cu încercarea lui, Engels se afla în plină actualitate literară, căci în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Rienzi inspirase atât pe romancierul englez E. G. Bulwer-Lytton (**Rienzi** — sau **cel din urmă tribun**, Londra, 1835), cit și pe compozitorul Richard Wagner, a cărui operă (de debut) **Rienzi** vede lumina rampei în 1842 la Dresda. Cum spune comentatorul, descoperirea acestui fragment dramatic constituie un reverentios act de cultură înainte de începerea prodigioasei cariere intelectuale a lui Engels.

Un interviu (al lui Mihai Nadin) cu Werner Hoffmann („Polemica muzeului cu sine“), un comentariu al lui Radu Bogdan despre peisajul lui C. D. Friedrich, același traducînd și **O călătorie pe insula Rügen în anul 1819** de Carol Gustav Carus, constituie un al doilea grupaj cu interesante referințe. O revelație este aceea adusă de Mircea Băuculescu asupra traducerii nulei **Gura satului** a lui I. Slavici în suedeză, de către Mauritz Boheman. În 1895, în volumul intitulat **Från Rumänien, Nicolas Gane och Joan Slavici**, Noveller, Ed. Samson & Wallin, Stockholm).

Prezentînd din **Postmodernii americani** pe Robert Coover, cu ale sale **Teme și variațiuni**, prin contribuțiile semnate Andrei Brezianu, Mircea Ivănescu, Elena Răutu și Ioana Comino Cizek, — numărul 3 din „Secolul 20“ reușește nu mai puțin ca precedentele numere să deschidă nu o fereastră, ci mai mult spre universalitatea culturii, căreia i se consacră atât de devotat.

r. d.

Poeta Vates

și „Călărețul de Aramă“

● DE CURÎND, în colecția „Multum in Parvo“ a Editurii științifico-enciclopedice, a apărut un volum privind întreaga operă a marelui scriitor rus avangardist Andrei Belii. Conform structurii specifice a colecției, cartea cuprinde texte semnificative din opera poetică, de proză și eseistică a lui Belii — selecționată de criticul Vladimir Piskunov din U.R.S.S. și, în ultimul capitol, de Tatiana Nicolescu —, cu comentarii critice care plasează textul ales în contextul epocii și al operei scriitorului.

Acest volum reușește într-adevăr să valideze formula ca o introducere la o operă bogată și deosebit de semnificativă care se cere, aș zice, imperios după primele contacte, mai larg și mai profund cunoscută.

Andrei Belii, mai mult poate decât Briusov și Blok, datorită întinderii și varietății operei sale, este fără îndoială un geniu specific timpului nostru, întregului veac al 20-lea, dominat nu de producători de capodopere perfect rotunjite, impunîndu-se prin monumentalitate, deși au existat desigur și asemenea personalități, cit mai ales de mari cuceritori neliniștiți al unor noi puncte de vedere, exprimate prin forme noi și proteice, amestecînd clasicul echilibrul al operei explodat dinăuntru de conținuturi profetice.

Simbolist, admirator al formei care nu e învelșul, ci chiar arta, Belii n-a fost un perfecționist. Convinș de valoarea glaurilor dinăuntru, care, ele, sint adevărata curgere a lucrurilor, Belii era un ginditor ce-și construia operele cu maximum de luciditate. Contradicția sa s-ar putea numi „inspirația lucidă“, și rezultanta sa nu este numai expresivitatea cit, mai ales, o excepțională forță profetică.

În trilogia sa memorialistică Belii vorbește de senzația pe care a avut-o, încă înainte de a o putea exprima, el și prietenii săi de generație, că viitorul nu va fi o pașnică evoluție, ci se va naște din cataclism, de unde nota apocaliptică dominantă. Așa s-au și întimplat lucrurile, lumea veche s-a prăbușit, cum au visat simbolisții și Belii însuși în primul rînd, și n-a evoluat lin, după iluzia intelectualității liberale, a profesorilor pe care poetul însuși i-a cunoscut în tinerețe. Violenta acestei nașteri a fost prevăzută prin înțelegerea caracterului spasmodic și excesiv al forțelor în luptă. „Spiritul turanic“, spune Belii în marelui său roman **Petersburg**, va înlocui echilibrul european care în Rusia nu era decât o subțire poșghită. Se aude aici, ca în poemul **Scîtîl al lui Blok**, o temă frecventă, deși discutabilă, a gîndirii ruse, care spre sfîrșitul veacului trecut îl acuză pe Petru cel Mare de a fi încercat, pregătînd cataclismul, să dea Rusiei un alt mers decât cel firesc pentru ea și organic. Petersburgul, monumental și geometric, este expresia acestui stil care însă — și aici textul din antologia comentată este foarte nimerit — el însuși capătă, prin rigiditate și lipsă de măsură, un aer „tibetan“, așa cum îi apare fiului său Apollon Apollonovici, înaltul demnitar țarist, care vrea să reglementeze totul și fără fisură, abstract pînă la ucidere, întreaga viață a capitalei și a imperiului, după un ritual care îmbracă fals formele „europene“. Deci, după opinia scriitorului, nu se înfruntă Europa cu Asia, ci două spirite excesive care pînă la urmă se potențează prin exces una pe alta. Aceste idei, rezultat al influenței filosofului Soloviev, sint totuși discutabile, deși au și o cantitate deloc neglijabilă de adevăr. Dezvoltarea modernă a Rusiei era inevitabilă și Petru cel Mare a reușit să facă un stat puternic. Pravoslavnicul stat moscovit al primilor Romanovi și al înaintașilor lor ar fi devenit altfel o colonie a unei lumi cu expansiune capitalistă, ca atîtea mari imperii orientale. Dacă Petru, „Călărețul de Aramă“, a greșit, eroarea sa, determinată și condiționată istoric, a fost că a încurajat modernizarea exclusiv de sus, prin voința lui atotputernică, și n-a înțeles că modernizarea nu este o problemă doar de nivel tehnic, nici de mod de viață împrumutat, ci de adînc transformări sociale. Dacă Petru și mîi tirziu Ecaterina ar fi eliberat iobagii, fie și treptat, și ar fi modernizat chiar instituțiile de bază, tensiunea dintre mase și stat n-ar fi fost atât de catastrofică. Însă profeția lui Belii s-a îndeplinit, catastrofa autocratiei a avut loc, pentru că era un regim inflexibil. Arta cea mai căutată și în același timp cea mai contradictorie s-a dovedit capabilă să întuiască esența adevărului. Din criza narodnicismului, a eroului din **Furmele de argint** s-a născut o artă adînc profetică și numai aparent obsedată de căutările formale.

Istoria avangardismului rus aruncă o lumină asupra forței de exprimare a viitorului pe care nu conținutul unor opere clasice a fost capabil să-l prefigureze. Spargerea formelor era nu un joc, ci rezultat al presiunilor conținutului. Belii a murit ca un mare scriitor sovietic, credincios propriilor previziuni. Textele (excellent traduse de Tatiana Nicolescu — proza — și de Leonid Dimov și M. Fortu-nescu — poezia), ca și comentariul, fac volumul nu numai pasionant la lectură, dar ne trezesc interesul pentru întreaga operă a lui Belii și a prietenilor săi.

Alexandru Ivasiuc

Alice Voinescu



Al. I. Ștefănescu la 60 de ani

● NU E GREU de deslușit în peisajul literaturii noastre un anume tip de scriitor bucureștean. De la Filimon, trecind prin Camil Petrescu, G. Călinescu, G. M. Zamfirescu, până la cei aflați astăzi în deplină maturitate, drumul este însemnat de o adâncă și pitorească umanitate, mereu fierbinte și agitată, mereu insetată de schimbare, neliniștită sub aparența de bonomie ironică și hedonism dimbovitean. Cu îngăduința lui, îl plasez în această linie pe Al. I. Ștefănescu, cel care împlinește 60 de ani la 21 iunie. Asemenea vești ni se par de obicei incredibile, dar eu îmi mărturisesc mirarea că Ali are numai această vîrstă. Pentru că păstrează în ființa și în opera lui semnele unui timp grav și dens, un travaliu al istoriei pe care un secol abia îl încapă și vor trebui încă multe generații de scriitori care să-l așeze într-o iconă desăvîrșită. Încă nu-l cunoșteam cînd am simțit în scrisul lui mișcarea sufletului bucureștean, a unei lumi închise multă vreme în zonele obscure ale marelui oraș. Mai tîrziu nu m-am mirat aflînd că e fiul unor oameni săraci, că a rămas la 9 ani orfan de ambii părinți, că a trăit în Mintuleasa, că a trecut pe la liceul „Cantemir-Vodă”, pe la Politehnică, pe la Drept, Litere și Filosofie, pînă la una din generații care și-a depășit propria dramă, găsindu-și locul cuvenit în marea carte a devenirii românești.

Cu ezitări îndelungi, probabil cu întrebări dramatice, după un bogat exercițiu de publicistică, Al. I. Ștefănescu intră în literatură la 40 de ani și apar într-un răstimp scurt nuvele, romane, piese de teatru, cronici și eseuri, toate străbătute de patimă revoluționară, de idei și personaje luminoase, totul izvorînd dintr-o experiență adîncă și revelatorie. Trecerea lui pe la conducerea Editurii pentru literatură ne-a lăsat un exemplu de omie și solidaritate profesională, de entuziasm tinerească și neclintită credință comunistă.

Ce poate rosti acum un om care a trăit și el prin Pantelimon și pe Grivița, a lustruit băncile la „Cantemir-Vodă”, a învățat cu Vianu, Călinescu, Ralca, Gusti, P. P. Negulescu, a străbătut adică aceleași poverișuri și a văzut aceeași lume ridicîndu-se în timp?

Să ne trăiești Ali! Să porți departe, în clarvăzătoare și neobosită maturitate, mesajul de omie al literaturii tale, al celor care „n-au fugit singuri prin ploaie” în căutarea unui alt anotimp.

Nicolae Jianu

DEFINIȚIA, în cultura românească, printr-o fizionomie intelectuală foarte personală, Alice Voinescu prezintă totuși puternice afinități cu o seamă de personalități feminine de mare iradiere ale literaturilor europene. O apropiere de Marguerite Yourcenar pasiunea pentru umanismul elen și latin, deschiderea către valorile permanente și nostalgia trecutului; avea o formație filosofică și o rigoare a gândirii asemănătoare fostei confidente a lui Friedrich Nietzsche și, mai tîrziu, a lui Rilke, Lou Andreas-Salomé; se împărtășise, prin înclinare temperamentală, ca și Ricarda Huch, din evaziunile și adîncimea emotivă a romantismului german.

Orientarea generală a spiritului său cuprindea universalitatea, prin Platon și tragedia greci, prin Socrate și Montaigne, prin adîncirea gândirii kantiene și practica atitudinii stoice. Orizontul intelectual, prelungea pînă la adîncirea formelor multiple ale spiritului contemporan, își afla însă înțelegerea necesară în participarea emotivă cu care trăia stilurile înfăptuirilor plastice ale marilor artiști și, în același timp și mai ales, ale extazelor muzicale.

Spirit de Renaștere, Alice Voinescu a fost prezentă în viața culturală a lumii, nerămînînd străină nici uneia dintre valorile științifice, filosofice sau artistice. O evocăm, astfel, la consfătuirile internaționale de la Pontigny, în lungi discuții cu savanți ca Langevin și scriitori ca Gide sau Charles du Bos, cu filosofi ca Grathuysen, reprezentînd, în acest cerc, gîndirea, de obîrșie românească, formată în școlile din T. Severin, iar mai tîrziu, la Universitatea din București, unde fusese eleva lui Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Rădulescu-Motru și a universitarilor de la începutul veacului.

În cursul întrevederilor ce mi-au dat puțința de a o apropia, prin revelarea procesului intim al formației sale sufletești — ne aflam față în față cu un spirit pentru care confesiunea reprezenta o nevoie a gîndului, și un analist insufletit de o curiozitate aș zice profesională — am urmărit în amănunțime periplul intelectual al acestei vieți, în popasurile numeroase făcute în amfiteatrele severe ale universităților, în calmul muzeelor, în sălile de concert sau la reprezentații teatrale.

I-am integrat, în același timp, personalitatea, coordonatelor vieții spirituale românești, din anul încheind cel de al doilea război mondial. Întîmplarea a făcut ca să apropii personalitățile dominante ale vieții culturale românești din acest timp, nu numai în întîlniri răzlețe, ci mai ales într-o încercare de cuprindere analitică, rezultat al unei metode de cercetare caracterologică, definită în lucrarea mea *Individualitate și Destin* (1945). Voi mărturisi, acum, după treizeci de ani, că dintre aceste personalități, dintre care amintesc scriitori ca M. Sadoveanu și Arghezi, gînditori ca P.P. Negulescu și D. Gusti, istorici literari de factură lui Basil Munteanu, că întîlnirile cele mai impresionante și mai dramatice au fost, pentru mine, cu George Enescu și Alice Voinescu.

Primul m-a reținut, mai cu deosebire prin stilul său interior, rod al unei viziuni în același timp estetice și etice a lumii; Alice Voinescu, la rîndu-i, s-a definit prin accentul de sinceritate și adevăr al cuvîntului și prin rigorism moral, ambele atitudini definindu-se prin trăsătura comună a unei neturburate seninătăți, trăită în echilibru.

Între cei doi se aflau numeroase corespondențe, explicabile prin feroarea cu care Alice Voinescu trăia extazul muzical și asiduitatea cu care urmărea concertele săptămînale pe care Maestrul le dădea



Fotografie de Magdalina Buză

către această epocă. Mărturisesc, totuși, că nu-mi amintesc să fi întîlnit pe scriitor la repetițiile generale pe care George Enescu le oferea unui cerc de privilegiați, în camerele polatului Cantacuzino — a căror atmosferă am evocat-o într-o pagină din volumul *Lumea de mine* (1945).

Fervoarea, mărturie a unei adînci emoționalități, definea, în adevăr, viața lăuntrică a scriitoarei. Toate amintirile sale de lectură sau de evenimente intelectuale hotărîtoare, relațiile sale cu profesorii H. Cohen și Natorp, de pildă, de la Universitatea din Marburg, erau infiltrate de aceeași undă a preaplinului sufletesc, care dădea cuvîntului său inflexiuni nostalgice — sau îi inundau, uneori, ochii în lacrimi. (La începutul unei conferințe ținută la T. Severin, prin anul 1935, a fost atît de turburată, încît a avut nevoie de cîteva minute pentru a se putea domina.)

Apropierea de Alice Voinescu mi-au dovedit, de fiecare dată, că ființa ei întîmă se deschidea vieții și lumii cu o neobosită și reimprospătată reculegere și mirare, înfăptuind un mod de trăire rostit cîndva de Platon și Aristotel; Alice Voinescu a știut să privească lumea cu ochi noi; spectacolul realității și-a păstrat pentru ființa ei strălucirea și prospețimea aurorală trăită în adolescență; rareori am avut impresia unei tineresci spiritualități prelungea pînă la vîrsta înaintată, pe care uzura vieții sau scepticismul nu au fost în stare să o spulbere.

Rostirea acestei personalități a fost fragmentară, deși Alice Voinescu a scris mai multe cărți și a ținut numeroase conferințe. Raportate însă la bogăția personalității sale, aceste mărturii îmi par lacunare. Va fi, pentru noi, o mare părere de rău că plenitudinea acestei gîndiri care se exprima atît de viu în scris nu va fi adăugat lucrărilor sale, scrise cu densitatea pe care o mărturisește studiul său asupra lui Montaigne, o lucrare de sinteză și expresie a propriei gîndiri.

Am putea însemna totuși, în evoluția acestei vieți, cîteva momente hotărîtoare, adevărate popasuri în timp, înfățișînd tot atîtea bilanțuri interioare:

— întîlnirea cu Platon și filosofia greacă,

definind rădăcinile gîndirii și deschiderii sale la lume, viață și valori;

— adîncirea operelor tragedienilor greci: Eschil, Sofocle, Euripide, punct de plecare a unei trilogii, din nefericire, neterminată;

— momentul Montaigne, al său *Maestro e duca*;

— rigorismul său etic, cu izvoare directe în viața și cuvîntul lui Epictet;

— deschidere la miracolul artistic și limbajul armoniilor, transpuse pe un portativ uman, a muzicii sferelor...

...Această ființă de candori și gravitate a dispărut în timpuri. I-a rămas în urmă opera, din care se desprind cîteva eseuri de rigori și mărturii de seninătate.

În amintirea celor ce s-au împărtășit din adîncimea de gînd și căldura sa de suflet, a rămas imaginea unei personalități de vibrantă și spiritualizată femininitate.

Ion Biberi

Semnal

Ion Ianoși: *Schiță pentru o estetică posibilă*. Colecția „Sinteze”, Ed. Eminescu, 201 pag., lei 6,75

Eugen Dorcescu: *Metafora poetică*, Ed. Cartea Românească, 152 pag., lei 6,50.

Norman Manea: *Primele porți*, nuvele, Ed. Albatros, 178 pag., lei 6,50.

Liviu Bratoloveanu: *Reptila*, roman, Ed. Dacia, 413 pag., lei 12,50.

Mircea Micu: *Parodii de la „A” la „Z”*, Ed. Dacia, 130 pag., lei 6.

CRONICA LIMBII

Sociologia limbii

● ALĂTURI de alte domenii de cercetări lingvistice cu caracter interdisciplinar, sociologia limbii s-a impus, pe plan mondial, mai ales în ultimele decenii, prin rezultate care se cer consemnate. Un bilanț critic al acestora, însoțit de contribuții și observații proprii, ni-l oferă eruditul sociolog Traian Herseni, în sinteza, recent apărută, *Sociologia limbii* (Colecția „Sinteze sociologice”, Ed. Științifică, 1975, 174 p.).

Legată, în trecut, de nume prestigioase ca W. von Humboldt, H. Steinthal, W.D. Whitney, G. Tarde, E. Durkheim, iar la începutul secolului, de A. Meillet, Fr. Boas, Alf Sommerfelt, E. Sapir, J. Vendryes, în zilele noastre, de A. Martinet, sociologia limbii este foarte fertilă în știința americană postbelică, prin Talcot Parsons, H.D. Lasswell, L. Bloomfield, E.M. Keesing, J.

Bram, A.H. Maslow, J.R. Pitts, Noam Chomsky ș.a., despre care Traian Herseni aduce expuneri sistematice și esențiale, subliniind că explicațiile structuraliste n-au suportul faptelor pe care-l oferă materialismul istoric și dialectic (p. 33—34).

Sociologia limbii își are justificarea în faptul că limba nu este un instrument subiectiv de expresie, cu folos individual, ci un sistem obiectiv impersonal, care se practică numai în societate, pentru nevoile acesteia. Fiind mijloc de comunicare între oameni, ea se supune unui cod social care face posibilă comunicarea, organizarea producției, instrucția, în funcție de tipul de societate al vorbitorilor. Chiar cînd este corectă din punct de vedere lingvistic propriu-zis, vorbirea nu poate fi folosită oricum, oricînd și de oricine, fără considera-

ție de loc, moment, situație. „Ca manifestare vie a oamenilor, ca activitate socială sau comportament real, limba este totdeauna normată, precizează Traian Herseni. Toți vorbim, mai mult sau mai puțin, continuă el, cum se vorbește în mediul nostru, în funcție de situații, persoane, bună-căvîntă” (p. 39). Expresia „a vorbi, cînd și cum se cuvine” redă sumar un aspect esențial, de care se ocupă sociologia limbii. Dar ea nu se limitează la regulile de politețe și prudență, existente în orice societate, ci de normarea socială a limbii, într-o arie largă, care implică, mai ales astăzi, — pe lingă crearea valorilor spirituale majore —, procesul de culturalizare a maselor, prin mijloace de largă difuzare, ca presa, radioul, și televiziunea, în care felul cum se folosește limba este esențial. Există norme de folosire a limbii, după tipul de societate, după diferite activități sociale, clase, medii și epoci, pe care Traian Herseni le condensează într-o formulă proprie, și anume: „cine vorbește, ce spune, cînd, cît (durată), din ce motive, în ce scop, cu ce urmări?” — mai completă decît formula propusă de Harold D. Lasswell. Comunitatea lingvistică apreciază vorbirea

cuiva în funcție de aceste multiple aspecte, care implică responsabilitatea vorbitorului, în funcție de tipul de societate, de timp, loc, oportunitate. Cercetările de sociologie a limbii se încadrează în aceste indicații de bază.

Autorul face un binevenit apel la resursele folclorului nostru, care, prin expresii, locuțiuni și proverbe, caracterizează plastic felul adecvat sau nu, în care vorbitorii folosesc limba, în funcție de cerințe sociale: „gură de aur”, „a trage de limbă”, „a-i închide gura”, „a se uita în gura cuiva”, „bun de gură”, „rău de gură”, „limbăreț”, „gura lumii”, „are păr pe limbă” ș.a.

Ca și stilistica și psiholingvistica, sociologia limbii și sociolingvistica sînt auxiliare prețioase ale lingvisticii generale, dar cercetări de acest fel nu s-au făcut decît puține și neînsemnate, pînă acum, la noi, fapt care conferă lucrării lui Traian Herseni locul meritoriu al unui pionierat de alcaasă calitate.

D. Macrea

Cronica literară

„Micile romane” ale lui Sadoveanu

ROMANELE propriu-zise ale lui Sadoveanu de până la război sînt neglijabile, și ca număr și ca valoare. Dar, după 1920, interesul stîrnit de noul gen îl cucerește și pe el. Influențat probabil și de Ibrăileanu, vrea să scrie romane superficial „balzacieni”: nu reușește, fiindcă formula corespundea prea puțin aptitudinilor lui. Critica îi reproșează abuzul de descripție și de lirism în mai toate aceste romane; dar, în definitiv, nu vînt paginile cele mai frumoase din **Demonul tinereții** sau din **Noaptea de Sinziene** lirice și descriptive? Defectul stă, din contra, în insuficiența romanescului. Imprimutînd o formulă realistă și obiectivă, Sadoveanu nu devine cu adevărat nici realist, nici obiectiv. Intrigă convențională, psihologie naivă. Se supune pur și simplu cerințelor unei epoci în care romanul balzacian (rău înțeles), flaubertian sau zolist constituia un adevărat mit în literatura noastră, lipsită pînă atunci de genul ca atare. Respectul pe care Sadoveanu îl arată regulilor e, cel puțin un timp, mai vizibil decît dorința de a le suprima și ironia nu ne poate induce în eroare: „Aici — notează el de exemplu spre finalul **Cazului Eugeniei Costea** — rețetele literare ale timpului ar pretinde un monolog interiorizat mai întins”. Se eschivează, dînd vina pe rețete, cînd în fond și le-a impus singur. Merge pînă la a face cu Ibrăileanu celebrul pariu: va scrie un roman sobru și concis, fără peisaje, în care nimeni nu va recunoaște pe autorul poezicilor narațiuni de odinioară! Sadoveanu a cîștigat atunci pariul. Cine să-și închipuie că el este Silviu Deleanu, autorul micului roman **Oameni din lună** publicat în „Viața românească” în 1923? Într-o perspectivă mai lungă l-a pierdut totuși: lipsa de perspicacitate a redactorilor „Vieții românești” nu era fără legătură cu o anume denaturare a vocației lui adevărate. Sadoveanu nu este Sadoveanu în **Oameni din lună**. Nici în multe din romanele, de după aceea, naive, facile, sentimentale: **Strada Lăpușneanu**, **Venea o moară pe Siret**, **Trenul fantomă**, **Uvar**, **Paștele Blajinilor**, **Cazul Eugeniei Costea** etc. E nevoie ca prozatorul să ia literatura pe cont propriu spre a-și scrie marile cărți. Aceste cărți nu mai scamănă cu romanele clasice (critica va șovăi să numească **Ostrovul lupilor** roman); nu seamănă mai bine nici cu acelea moderne. Paul Georgescu va explica limpede „paradoxul sadovenian” (**Printre cărți**). Sadoveanu nu are cituși de puțin aerul unui inovator, în **Creanga de aur**. În loc să meargă în pas cu timpul, se întoarce spre o proză anterioară chiar și primilor realști, mai aproape de „povestirile filosofice” ale secolelor XVII-XVIII decît de ceea ce s-a considerat roman de la 1830 încoace. Întoarcere care echivalează de fapt cu a nu mai încerca să fie contemporan cu contemporanii săi: ilvrescul formulei sadoveniene constă și în această atemporalitate. Sadoveanu ia, de aici încolo, ce e al lui de pretutindeni. E limpede că-și inventează formula care-i trebuie. Nu dintr-o dată; și fără să se simtă măcar obligat să renunțe cu totul la aceea împrumutată. **Lizaveta** e ulterior **Crengii de aur**.

Nu înseamnă că „romanele” propriu-zise pot fi în totalitate ignorate. Nu doar fiindcă unele dintre ele (**Demonul tinereții**, **Baltagul**, **Locul...** etc.), sau părți din fiecare și-au păstrat prospețimea; dar și fiindcă reprezintă, în sine, o experiență instructivă: ne arată ce e Sadoveanu cînd e cel mai puțin el însuși.

TOATE sînt, într-o accepție pe care o voi lămurii îndată, romane ale sfîrșitului de veac. Sentimentul dominant este că o lume se sfîrșește și alta li ia locul. M. Ralea a observat că Sadoveanu „se-așează la intersecția amurgului feudalismului cu formarea mediului orășenesc burghez”: „Lumea trepidantă a orașelor tentaculare, nervozitatea urbană cu problemele și preocupările ei, burghezia inteligentă și avidă, tehnica asurzitoare și confortabilă a marilor industrii nu se formase complet. Lumea care murea își trimitea ultimele chemări. Ea nu fusese încă înlocuită. Mediul patriarhal, semiarhaic, mediul de moșie, de conac, de răzășie, de mic orășel evreiesc din Moldova, același ca pe vremea bezmanului boieresc, continuă să trăiască. Revoluția industrială și capitalistă nu măturase încă de pe pămînt idila veche”. (**Înțelesuri**) Dacă vrem să vedem cînd se situează acest sfîrșit de veac la Sadoveanu, constatăm că romanele lui zugrăvesc mai ales două epoci: aceea de la 1890—1900 (**Floare albă**, **Însemnările lui Neculai Manca**, **Du-**

duia Margareta, **Apa morților**, **Venea o moară pe Siret**, **Locul unde nu s-a întîmplat nimic**, **Lizaveta** etc.) și aceea de imediat după război (**Strada Lăpușneanu**, **Oameni din lună**, **Baltagul**, **Paștele Blajinilor**, **Cazul Eugeniei Costea**, **Morminte** etc.). Între aceste epoci sînt deosebiri, dar și câteva similitudini izbitoare: ambele sînt epoci „critice”, de tranziție, ale istoriei noastre sociale. Desfășurarea de forță a burgheziei rurale (arendasi, vechili), după reforma lui Cuza, și aceea a burgheziei industriale de după război au ceva comun. Tema esențială a romanelor lui Sadoveanu este schimbarea lumii. Personajele înseși se împart în două tabere: oamenii noi, uzurpatorii, priviți cu ostilitate de scriitor și caricaturizați; și oamenii vechi, înfrinți și neputincioși, dar tratați cu neascunsă simpatie. Cei dintîi fac parte din clasa vechiilor îmbogățiți prin abuz, ca Evghenie Ciornei (**Venea o moară pe Siret**) și Gherasim Tulbure (**Paștele Blajinilor**), fie din clasa burgheziei orășenești, dedată la speculație financiară, ca Gorciu (**Oameni din lună**), Vasile Gușilă (**Strada Lăpușneanu**) și Vasiliică Mazu (**Locul unde nu s-a întîmplat nimic**). Între Ciornei și Tulbure nu e nici o diferență, deși unul trăiește la 1890, iar altul la 1923, după cum nu e nici o diferență între Mazu, produsul aceleiași epoci ca și Ciornei, și Gorciu sau Gușilă, profitorii de război. Îi desparte exact o generație; sînt totuși următori de asemănători. Antipatia scriitorului șterge distanța de timp și de împrejurări. Și oamenii vechi se aseamănă: boierul Filotti (**Venea o moară pe Siret**) cu boierul Gheorghe Vrînceanu (**Paștele Blajinilor**), Lai Cantacuzin (**Locul...**) și boierul Tudorache (**Du-
duia Margareta**) cu Eudoxiu Bărbat (**Oameni din lună**) — deși tot o generație trece de la cei dintîi, la cei din urmă. Simpatia scriitorului se dovedește un burete la fel de eficient ca și antipatia lui. Toate aceste personaje par a trăi într-un același sfîrșit de veac.

Obiective și realiste în intenție, romanele lui Sadoveanu sînt în fapt teze. Întîliri personaje care se face purtătorul de cuvînt al tezei este boierul Tudorache din **Du-
duia Margareta**, revoltat de spoliata de civilizație și de „formele fără fond”, om simpatic, de altfel, leneș, visător și chiar puțin amoral, ca mai apoi prințul Lai Cantacuzin. Sinteza atitudinii, în esență reacționară, o găsim însă abia în filosofia sceptică și resemnată a acestuia din urmă. Cantacuzin e privit de autor cu mai multă subtilitate decît Tudorache și chiar cu un fel de detașare ironică, atît în prefața din 1942, cît și în romanul propriu-zis. E de notat că romanul e scris din perspectivă dublă, a prințului Cantacuzin și a autorului. Finețea interpretării nu poate masca totuși filosofia, care este aceeași. În ce-l privește pe Cantacuzin, observăm duia Margareta, la el refuzul faptelor, al acțiunii, retragerea deliberată în contemplație („Să lăsăm lucrurile să meargă singure, e mai bine”). Prințul vegetează, nu trăiește. Merge la vînătoare și, deși are cel mai bun ciine și cea mai bună armă, „nu împușcă niciodată nimic”; este un simplu ritual pe care-l împlinește periodic, ca și acela de a vizita pe doamna Ar-

gintar sau de a sta de vorbă cu prietenii; vrea să scrie un studiu asupra geografiei morale a țirgului, dar se mărginește să amine la nesfîrșit nobila intenție cu o tot atît de nobilă lehamite; prințul Cantacuzin nu face nimic într-o lume în care i se pare că nu se întîmplă niciodată nimic. Se apără de alienare prin inacțiune și clădește pe lipsa faptelor o laconică filosofie: „Odios țirg, în care niciodată nu se întîmplă nimic — cugeta el, repetîndu-se ca într-un leit-motiv comic”. Flagrant, e, în schimb, tezismul în **Paștele Blajinilor**, roman dintre cele mai naive. Constanța Corban redobîndește averea părinților ei, confiscată de vechilul Gherasim Tulbure. Vechilul e înfățișat ca un prostănac incapabil pînă și de viclenia instinctivă a celor de teapa lui. Cu ajutorul unui haiduc care intră pe fereastră și fură actele, Constanța e repusă în drepturile ei. Moșia vecină, de la Luncavăț, a boierului Vrînceanu, este un model de conservare a vechilor raporturi agrare: oază idilică în plină sahară capitalistă. La fel de puéril, sociologic, este și **Noaptea de Sinziene**, unde inginerul venit să tale pădurea trebuie să se dă bătut în fața ingenuității boierului Mavrocosti, unit cu țărani și cu natura lui strămoșască împotriva oricărei amator de schimbare.

Dacă, spre a-și realiza idealul lui social imposibil, scriitorul nu se dă înlăturat de la a modifica sensul istoriei, e cu atît mai puțin probabil că va ține cont de acela al psihologilor. Personajele se comportă adesea contrar firescului. Sînt la fel de sentimentale ca autorul și-i împărtășesc pe deplin vederile în materie de evoluție socială. Traian Bălțeanu, tinărul avocat din **Oameni din lună**, devine un „lunatic”, după moartea lui Eudoxiu Bărbat, și se retrage între cărți, cu aceeași scribă de capitalism. Naum Popovici din **Demonul tinereții** se călugărește în urma unei decepții amoroase. Multe romane au din această cauză un aspect melodramatic. Abundă surpările morale și sinuciderile, insuficient motivate. Psihologia socială nesigură se reflectă în psihologia indivizilor. Frica de schimbare fiind consubstanțială autorului și personajelor sale, orice schimbare a condițiilor de viață duce rapid la catastrofe. Constatăm la Sadoveanu o veritabilă mistică a schimbării: e destul să existe cauza externă (războiul, oragul, civilizația nouă etc.) spre a se produce automat efectul. Psihologia personajelor n-are realitate în sine. Ea ilustrează seisme sociale, ca o copie, modelul.

SÎNT, desigur, și lucruri notabile în aceste romane, izbîzni parțiale, în creionarea personajelor, în atmosfera, în evocare. Sînt interesante mai cu seamă cîteva eroine, firi patetice, ca și Haia Sanis sau celelalte din nuvele, inclinate spre gesturi desperade. De altfel, duia Margareta, Daria și Eugenia se sinucid. Domnișoara Keminger (**Du-
duia Margareta**) ar fi putut deveni o Cousine Bette. Fericirea Margaretei o innebunește pe guvernanta care face totul ca fata să afle de legătura iubitului ei cu o prietenă a familiei. Cludat se comportă și Mary (**Strada Lăpușneanu**). Din cauza Aniței, personaj totuși convențional, se consumă



În **Venea o moară pe Siret** două crime și o sinucidere. Mai complicat e cazul Eugeniei Costea din romanul cu acest nume. Aici sînt trei personaje care se rețin. Unul este Laurențiu Costea, tatăl, casier general, bărbat energic, muncitor și onest, sacrificînd totul pentru o femeie frumoasă și rea. Sinuciderea lui Laurențiu, după ce a fost descoperit cu lipsuri la casa de bani și a trebuit să reziste asaltului creditorilor ca un veritabil personaj balzacian, este o scenă de antologie. Femeia frumoasă și rea, Agripina, e al doilea personaj din cele trei. Ea împinge pe Costea la moarte cu o inocență criminală. Egoistă și rece, de o prostie perfectă, are ceva teribil în întreaga ei comportare. Gelozia de la urmă stîrnită de propria fică sugerează și o latură mai obscură. În fine, Eugenia face parte din familia sufletească a duduiei Margareta. Îi reușesc prozatorului și cîteva personaje de o altă factură cum ar fi inteligentul evreu Levi Tof (**Paștele Blajinilor**) care conversează cu „cortelul” său despre ce se petrece în lume și este în orice moment la curent cu tot, sau Fișel Bloc (**Venea o moară pe Siret**), om plin de prevedere, înțelept, vorbind un limbaj de Cilibi Moise. (Spune chiar o parabolă cu Turnul Babel.) Alături de registrul patetic, iată deci și un registru ironic. Felul cum Levi Tof află de la „cortelul” lui cine este tinăra domnișoară din tren sau negoțul cu cuișe și cu parabole al lui Fișel Bloc, devenit la nevoie detectiv particular, sînt de cel mai fin umor. În sfîrșit, nu poate lipsi din proza lui Sadoveanu spectacolul naturii, fie el desertul de gheață siberian (**Uvar**) sau năvala apelor Siretului (**Venea o moară pe Siret**). **Noaptea de Sinziene**, dincolo de facilitatea conflictului, conține pagini de o sălbatcă frumusețe a codrului Borzei rămas parcă intact din vremea scîților. Acest univers își are personajele specifice, dintre care pădurarul Peceneaga vine cel dintîi în memorie. Blajinii evocă în alt roman constituie un întreg popor rămas izolat într-o vechime nedefinită. Povestea lor a luat-o Sadoveanu dintr-o legendă ce a circulat și la noi în așa-numitele „cărți populare”. În **Paștele Blajinilor** este și un alt personaj memorabil, Ambrosie, om blind și tăcut, care înțelege limbajul animalelor (îngrijindu-le după metodele lui) și la moartea căruia se petrece un fenomen inexplicabil. Fantasticul atmosferei seamănă cu acela din romanul de mai tirziu al lui Garcia Márquez.

Nicolae Manolescu

(Fragment din „Utopia cărții”)

„Mică antologie de poezie română modernă”

(Editura Minerva, 1975)

● ACEASTĂ nouă antologie, apărută într-o ediție bilingvă româno-franceză, e rodul efortului depus de studenții seminarului „Mihai Eminescu” de la Universitatea din Provence sub conducerea lui Valeriu Rusu. Interesul pentru limba română, depășind nivelul pur informativ sau didactic, devine în cadrul acestor traduceri, realizate de studenții francezi, cunoaștere nemijlocită și participare plină de entuziasm la fenomenul poeziei române moderne și contemporane. Dincolo de anumite preferințe și afinități ale alcătuitorului și ale traducătorilor, manifestate la nivelul poezilor aleși și al titlurilor cuprinse în antologie, ceasurile de îndelungi căutări ale unor echivalențe poetice au creat o ambianță spirituală prielnică răspîndirii și cunoașterii poeziei

românești și în afara spațiului restrîns al seminarului, datorită serilor de poezie organizate de traducători la Marsilia, Aix en Provence sau la Théâtre du Centre cu ocazia primului colocvii franco-român de dialectologie. De altfel, raportarea versiunii franceze la cea originală evidențiază formația în primul rînd lingvistică a traducătorilor, al căror demers se așează sub semnul literalității. Traducerea literală exclude prozodia sau muzicalitatea specifică a poezilor, pentru a echivala sintagme și pentru a reda ordinea pur sintactică sau logică a poeziilor. Versul „Să-nsemne calea lunei spre-ntunecatul mal” e, în versiunea lui Gilles Bardy, „Pour indiquer à la lune son chemin vers les bords obscurs”.

Dacă opțiunea pentru traducerea literală nu modifică fundamental structura poeziilor lui Marin Sorescu, ea neutralizează o poezie ca aceea a lui Topirceanu, bazată pe aderența semnificației poetice la o structură muzicală intențional parodică sau ironică. Traducerea literală se opune celei creatoare sau artistice prin faptul că ține mai puțin seama de caracterul continuu al semnificației poetice, punînd accentul pe transpunerea fiecărui fragment din poezie independent de context. Iată un exemplu ales tot din

Broaște, la care am mai putea adăuga numeroase alte exemple: „Și cum deasupra apel se-amestecau într-una” (locuțiune adverbială cu sens de mereu)

„Et comme au dessus de l'eau tous se fondaient en une seule” (cu sens de într-una singură, de unic).

Schimbarea sensului global prin confundarea unor omonime, convertirea inefabilului în explicabil, accentul pus pe referențial, deci pe comunicare în detrimentul poeticului, sînt tot atitea urmări și neajunsuri ale traducerii „mot à mot” aplicate la poezie, evidente în această mișcare a sensurilor dinspre conotativ spre denotativ, dinspre simbol sau metaforă spre obiect. În planul istoriei literare, ea poate duce la identificarea lui B. Fundoianu sau Benjamin Fondane cu un inexistent Barbu Fundoianu. Fiind vorba de nume mari și deci de individualități de neconfundat, traducerea poeziei lor nu poate fi înlocuită fără riscuri, adesea foarte mari, de simpla transcriere sau substituție pe orizontală. Poezia nu poate fi descrisă și nici evocată, ci rescrisă și re-creată pentru ca alegerea ei să se impună ca identitate lirică în primul rînd și apoi lingvistică sau culturală.

Doina Uricariu

Cronică și ficțiune



NOULUI său roman, Ion Lăncrănjănu*) i-a asigurat un spațiu de mișcare foarte larg. Nu credem că nevoia a-l invoca pe André Gide, din ai cărui Falsificatori de bani autorul transcrie un pasaj, pentru a explica o formulă, astăzi, la îndemina oricui. „Romanul unui roman” este genul care oferă posibilități, practic, inepuizabile de acumulare a faptelor, de, ca să spunem astfel, înmagazinare a realului; căci cine se pregătește să scrie o carte apelează, inevitabil, la întreaga sa experiență de viață, iar pentru a o răscoli, pe aceasta, în toată bogăția ei, se dedică aducerilor aminte. Dincolo de unele tehnici mai evolute care i-au uimit, fără să fie, credem, cazul, atât de mult pe unii (în „Orizont”, de pildă Lucian Alexiu consideră Calolaniul „o demonstrație de virtuozitate compozițională”), romanul lui Ion Lăncrănjănu se sprijină, de fapt, cu toată masa lui (și nu e nimic, firește, de imputat în aceasta) pe un vechi și solid procedeu: al rememorării. Asemenea unor încăpătoare cupe de excavator, retrospectivul revarsă o mare cantitate de fapte, felii compacte de viață. Mecanismul reînnoirii în timp este însă simplu, am spune rudimentar: departe de a împărtași pasiunea „domnului Proust”, cum i se spune în această carte marelui romancier francez, preocupat să refacă, pe viu, lanțul de cauzalități minuscule ce provoacă masiva explozie a amintirii, autorul se folosește de orice pretext pentru a declanșa rememorarea, pe care o proclamă de-a dreptul fiind nu găsește vreunul. O scrisoare primită din Japonia, de la un confrate, îl evocă eroului propria sa călătorie în acea țară; o ilustrată expediată din Delta reactualizează o mai veche convorbire cu un tânăr poet; sosirea Mariei, poreclită Gioconda, un fel de servitoare a familiei, e un prilej de a reface traiectoria bucurărească a unei simple fete de țară adusă la oraș și transformată în ibovnică de către Ghețea; răsfoind niște îngâlbănite însemnări, personale sau ale altora, eroul reînnoiește sau imaginează întâmplări, evenimente, chipuri umane: în zadar am căuta o logică a memoriei, de exemplu, în înșiruirea de portrete ce ocupă întreaga secțiune a VI-a (Dincolo de aparențe) din primul volum.

Cu mijloace adeseori publicistice și reportericești (dar în această carte, de nu puține ori, paginile publicistice și reportericești sînt superioare celor propriu zise sau doar pretins artistice) Ion Lăncrănjănu colectează din zone, medii și epoci diverse un număr impresionant de date, fapte, întâmplări, evenimente, siluete și caractere umane. Importanța romanului Calolaniul rezultă, credem, în primul rînd din forța de șoc a unora din aceste nuclee epice, transfigurate literar sau (cel mai adesea) nude. Satul contemporan, uzina și producția, viața literară, războiul, activitatea în ilegalitate a comuniștilor și, după cum am văzut, meleguri exotice se reflectă în romanul lui Ion Lăncrănjănu, conferindu-i o anume pondere, de nene-glijat. Episoade răzlete dar care se leagă și se completează unele pe altele constituie un fel de „scene” din perioada colectivizării agriculturii și din cea următoare. Palma pe care un fiu de țărăn, activist, o aplică altuia răsună, dureros, peste ani, în conștiința celui dintii. Un președinte de „colectivă”, nepriceput dar cu fumuri, ordonă să se dea foc tuturor carerilor din sat (ce reprezentau, probabil, în mintea sa „vechiul”); își rezervă însă sieși o elegantă trăsura de oraș în care se plimbă toată ziua. Un altul cheamă vrăjitoarele să alunge, prin puterea farmecelor, rozătoarele înmulțite peste măsură. Prosperitatea țăraniilor din Buzău, eliberați de cosmarul violentelor certuri pentru pămînt, se reflectă în chip neașteptat, odată rezolvată problema caselor noi, în preocuparea pentru lăcașurile de veci (și construirea cripte boierești). Povestiri, precum cea despre Titiana S., luptătoare în ilegalitate, îndrăgostită de un agent al Siguranței infiltrat în mișcare, sau, în altă tonalitate, comic-grotescă, cea intitulată O întreprindere neînregistrată, episoade dispartate, precum cele evocând avaturile personajului principal în anii antebelici și în perioada războiului, pe soldații americani din Vietnam veniți să-și petreacă concediul la... Hiroshima, paradoxurile bombardamentului atomic, în urma căruiia dintr-un om rămîn doar banii de buzunar, monezile sudate de explozie într-un conglomerat metalic, de nedesfăcut, bizare scene de viață cum ar fi aceea a incendiului izbucnit într-un ospiciu, cînd nebunii se amestecă atât de bine printre ceilalți oameni, sosiți la locul sinistrului, înclît nu mai pot fi depistați, personaje ca Romulus Leanc, conducătorul unei mari întreprinderi industriale, un fel de geniu pragmatic, Haralampe, „paria” modern, sudorul devenit în urma unui accident lăcusit vinător de șobolani, bonomul popă Stratan, morarul hirsut, închinat într-un cult anacronic, volubila doamnă Ortansa, soție de fost prefect, decăzută din rolul

de regină a județului etc. — toate aceste (și, desigur, alte) povestiri, episoade, scene și personaje se detașează din masa romanului, impunându-se atenției prin caracterul lor pregnant. Ion Lăncrănjănu nu e numai un martor al timpului, ci și un „filosof” al acestuia. Aspectele realității inconjurătoare, imediată sau mai depărtată, pe care el le surprinde constituie un aliment de meditație. În Calolaniul eseistica ocupă un loc important și chiar dacă reflecția scriitorului, care o incită pe a noastră, direct, prin ea însăși, sau indirect, prin faptele pe care le comentează, este departe de a fi întotdeauna originală și interesantă, nu i se pot contesta seriozitatea, gravitatea, capacitatea de a aborda frontal unele probleme, precum cele legate de dogmatismul în cultură sau de abuzurile comise într-o anumită perioadă în viața socială și politică a țării. Ion Lăncrănjănu pare decis, și faptul este întrutotul demn de stimă, de a-și pune unele întrebări, de a gândi cu propriul său cap. Răspunsurile grăbite, superficiale, rezolvările festive, servite de-a gata nu-l interesează. Observațiile cu privire la componentele sufletului național, la mentalitatea țăraniului contemporan, la prețul pe care țărănimea l-a plătit de-a lungul veacurilor pentru asigurarea progresului sau la psihologia oportunistului modern, a „sincerității” sale continue, indiferent de ideile pentru care optează și care sînt uneori perfect contradictorii (un exemplar al acestei triste specii fiind însuși protagonistul cărții, scriitorul Alexandru Ghețea) ne solicită, printre altele, atenția și propria reflecție. Partea „documentară”, de cronică și cea eseistică, de reflecție constituie principalele zone de interes ale cărții.

ACESTORA, drama de conștiință a eroului nu li se poate, din păcate, adăuga. În primul rînd datorită su-biectului cărții, care ni se pare simplist și melodramatic. În pragul vârstei de 70 de ani, Alexandru Ghețea, scriitor notoriu ce a știut să profite din plin de această notorietate și care a navigat, în perioada antebelică, între dreapta politică și stînga, ancorînd în timpul războiului, deși cu iluzia păstrării unei marje de manevră, de fapt foarte aproape de pozițiile cele mai reacționare, oscilînd, în epoca postbelică între „dogmatism” și „liberalism”, împetrîndu-și pana virită în toate călimbările conjuncturilor, se pregătește, acum, în ceasul al unsprezecelea, să-și scrie opera fundamentală, marea carte, menită să-l mintuie de păcatele tinereții și mai ales ale maturității. Evident, nu va izbuti, intervenînd un fel de paralizie justițiară. Atît ideea de a tranșa, prea categoric, opera deja produsă a unui mare scriitor (cel puțin potențial) — cum ne este prezentat Alexandru Ghețea — de cea viitoare, cît și ideea unei sterilități răzbuătoare, ce o zădărnicește pe aceasta din urmă, ni se par schematice, naive.

În al doilea rînd frămîntările eroului nu-și fac asupra noastră efectul dorit din pricina procedeelelor ce stau la îndemina scriitorului. Violenta temperamentală a acestuia, asociată capacității de șoc a zonelor de realitate încercuite în chip predilect, pot să creeze, în cazul prozei lui Ion Lăncrănjănu, pentru o clipă, mirajul forței artistice. Adevărul sfîrșește însă prin a se impune. Mijloacele autorului sînt destul de restrînse și de precare, cel puțin în raport cu anvergura și ambiția literaturii pe care o scrie. În cazul eroului din Calolaniul Ion Lăncrănjănu a avut neînspirată ideea de a apela frecvent, am spune masiv, la monologul și dialogul interior. Atît monologul, sacadat, în cadrul căruia singura inovație a scriitorului — pur grafică — constă în a pune fiecare frază între ghilimele, cît și — mai ales — dialogul interior produc însă o irepresibilă impresie de stingăcie și artificialitate: „Dar a fost cineva pe-aici? se întrebă el în capul scărilor, afară, în vreme ce cerceta strada și curtea. — Ori am luat-o eu razna, pe urma romanelor mele, pe care le-am visat și nu le-am scris?...”. „Nu, a fost, recunosc eu, retrăgîndu-se și închinîndușile în urma lui, a fost Gioconda, nebuna, timpotă!...”. „Iubita ta a fost?... A venit și ți-a bătut în fereastră?... Și ți-a spus ceva după aia?...”. „Ce?...”. „Despre moarte, ceva... Era îngrijorată, îi era teamă pentru tine!...”. „Pentru mine?...”. „Proasta dracului!... Păi ea nu știe că eu n-o să mor niciodată?...”. „Cum așa, n-o să mori?... Ai să mori și tu, n-avea grijă!...”. „Ai să te prăbușești într-o zi, ai să cazi!...”. „Cine, eu?...”. „Da, tu...”. „La întoarcere, după ce traversa, se gîndi că prea a început să treacă prin viață ca gisca prin apă. „Da, chiar așa, adăugă el cu un început de minie — uite, ai stat cîteva ceasuri la restaurant și nici nu știi cum arăta chelnerul... Și nici ce culoare avea pisica...”. „Da, nu știi și ai vrea să mai și scrii... Să rememorezi ceva?...”. „Ce să rememorezi, fiindcă nu mai reții nimic... Ai creierul stîns și stors...”. „Da, e drept, dar asta ține și de vîrstă!...”. „Și vîrstă de ce ține?...”. „Vîrstă?...”. „Păi vîrstă ține de trecere, de perindarea anilor...”. „Și perindarea anilor?...”. „Păi pe-

rindarea...”. Transmise în acest chip neliniștile personajului nu ne mai pot, evident, impresiona. Frapantă e apoi la Ion Lăncrănjănu dificultatea de a-și diversifica personajele, stereotipia determinărilor. Autorul are o slabă imaginație a reacțiilor umane, a sentimentelor, a atitudinilor etc. posibile în cadrul unui comportament psihic și social. Toate personajele Calolaniului, de la mic la mare, în orice situație s-ar afla, indiferent de treapta socială, temperamentul și instrucția care li se acordă, și înaintea tuturor protagonistul, asemenea unor mecanisme cu un singur resort, de același tip, au o anumită reacție standard. Caracteristica lor principală, a tuturor, e că se „minie, se îndirjesc”. O minie succede alteia, neîntrerupt, de-a lungul a 800 de pagini înclît, pentru a rezuma, putem spune că eroul cînd „era cam îndirjit”, cînd „se minie și mai tare”. Orice acțiune, oricît de mărunță, e însoțită de acest sentiment năprasnic. Eroul vorbește „învolburat”, pune întrebări „cu arțag în glas, cu minie”, privește „cu un fel de minie”, pleacă „minios”, se scoolă de la masă „nemulțumit și minios”, „se sculă, minios, (de la birou n.n.)”, iese „neliniștit și minios”, observă „și se minia și mai tare”, dădu din cap „minios și trist”, „renunțase însă, renunțase în grabă, și se minia” etc. etc. Cu orice prilej, „o minie cumplită, una din miniele acelea mari” îl cuprinde pe erou. Ca și pe toate celelalte personaje, oricît de episodice, inclusiv pe Ștefanuț, nepotul lui Ghețea, îndirjit îl minios și acesta rău de tot în ciuda vârstei sale preșcolare. În povestirea despre Titiana S. de ex. — amintită mai sus — toată lumea se minie: mama Titianei, cînd află de activitatea ilegală a fetei („s-a miniat, foc s-a făcut...”), logodnicul acesteia, intrigat de asiduitățile domnului Corneliu Zengher, agentul deghizat al Siguranței („Iar băiatul, acasă, băiatul bătrînuț, era fier, era îndirjit mereu, era necăjit tare...”), logodnicul și prietenul lui, așteptînd „verdictul legii”, după ce îl maltrataseră pe intrus („erau mai minioși decît înainte de bătaie. Minioși și cam nedumeriți, pentru că se făcea atîta caz de o simplă bătaie”), în fine „polițaiul”, cînd Zengher intervine pentru eliberarea vinovaților („Polițaiul se minia și mai tare și-i scosese pe toți afară, injurîndu-i din urmă”). E de mirare că un scriitor cu o experiență îndelungată ca Ion Lăncrănjănu nu pare a fi conștient (sau cel puțin neliniștit) de pericolul care rezidă în construirea personajelor sale — în mare a tuturor personajelor — după același calapod.

UN foarte influent „arhetip” domină creația personajelor în proza lui Ion Lăncrănjănu, „arhetip” sau personaj-sinteză pe care l-am putea reconstitui din elementele imprumutate romanului aflat în discuție. E „cioturos” și „ciolănos”, „zgrunfuros”, „sîrmos”, „păros” și „linos”, vorbește „mormăind” și „bodogăind”, injură (obicei frecvent) și bea „îndesat”, ride „gros și noduros”, scoate icnete „așchioase”, pașii îi sînt „repeziți și greoi”, iubeste cu „patimă fierbîntă și rea”, sufletul îi e plin de „impulsuri” și „răbufniri”, „ars”, „serumit”, „abrupt” și „contorsionat”, trece (des) prin momente de „crispare și întăciunare”, prin clipe „linoase și fierbinți”, „clocotind (totuși) de viață, forțotind de vitalitate” etc. O pasionalitate telurică mocnește în toate personajele lui Ion Lăncrănjănu, masive, trunchioase, cioplite dintr-o bucată, cu barda. Obsedat de acest „model”, autorul îl impune, într-un număr mai mare sau mai mic de trăsături, tuturor personajelor sale. De aici acele „minii” și „îndirjiri” care le uniformizează. Asemenea calolienilor, păpușile de lut din credințele populare, eroii lui Ion Lăncrănjănu, pozitivi sau negativi, prezenți de obicei în alb-negru, se înrudesec, totuși, pînă la identitate. Dificultăți întîmpină autorul și în umplerea timpului eroului său cu acele gesturi și acțiuni ale concretului mărunț care dau viabilitate și consistență personajului literar. Dincolo de dușurile (toate consemnate în roman) pe care Ghețea le face mereu și împotriva tuturor pedicilor („la baie, însă, tot se duse și dușul tot îl făcu...”), de cafelele — mari — pe care le prepară și le bea, de cantitățile respectabile de whisky pe care le consumă, de ieșirile din casă, „în oraș”, și de plimbările spre sau pe lingă „lacuri”, Ion Lăncrănjănu nu mai poate inventa nimic în această privință, ritualul „momentelor” amintite mai sus repetîndu-se de-a lungul celor două volume la infinit, într-o stereotipie oarbă. Subminat în interior de monologurile și dialogurile sale naive, amintind de copilăria romanului, revărsîndu-se în minii și îndirjiri care, reiterate mecanic, sfîrșesc prin a ne amuza și rău sprijinit în afară de cele cîteva gesturi, mereu aceleași, protagonistul cărții nu se realizează ca personaj literar. Irealul subliniază inconsistența lui artistică. Ghețea visează abundent și, am spune, metodic, pe specii de animale și genuri de obiecte — viței, cai, lupi, porci, respectiv — lemne, are halucinații în serie — înclît în acest roman, Ion Lăncrănjănu poate fi socotit aproape un „oniric” — dar, cu ex-

cepția parțială a episodului întîlnirii cu diavolul, visele și halucinațiile eroului sînt fie prea bizare (simple și facile aglomerări de ciudățenii), fie prea prozaice. Ceea ce îl salvează pînă la un punct pe erou este propria sa biografie, amplu proiectată, o tipică biografie de — cum îi spune cineva — „conjuncturist”, pasionantă însă tocmai prin elementele de „cronică”, prin referințele istorice din care e compusă. Cu un viu interes se citește, de exemplu, paginile care evocă relațiile dintre Ghețea, Sofia-na și Runcan, cochetarea celui dintii cu mișcarea de stînga, raporturile protagonis-tului cu elegantul oficial antebelic Radu Ciordici, cu care pune la punct, în chip tacit, un sistem de delațiune „onorabilă”, participarea personajului principal la campania îndreptată împotriva lui Lucrețiu Pătrășcanu și implicarea lui, prin noi denunțuri, de această dată directe, în procesul acestuia.

CAPITOLELE, numeroase, consacrate vîlșii literare, înfățișată în quasi-totalitatea ei — viziunea e foarte personală și, în ce ne privește, cu toate că nu ne recunoaștem înclinarea de a ne idealiza confracții, nu o putem accepta — ca un infern de răutăți și de patimi meschine, dominată — crede autorul — de „un spirit îngust, de concurență”, caracterizată prin „împingeri”, agitată exclusiv de „dorințe și tendințe de căpătuală și de chivernisire” (suspiciunea cea mai intratabilă, suspiciune combătută cu deplin te-meii de însuși Ion Lăncrănjănu în alte capitole ale cărții, referitoare la o anume epocă revoluțată, se instalează în sufletul, înclînat, avem impresia, prea mult spre „crispare și întăciunare”, al autorului de-îndată ce vine vorba de breasla din care face parte), capitolele acestea, spunem, ridică o altă problemă în ordinea estei-cului. O dramă consumă Ion Lăncrănjănu și în acest punct. El are ceva din teribila pornire polemică și pamfletară a unui Argezi, să zicem, dar nu și talentul acestuia. Violenta sa rămîne, literar vorbind, sterilă, îndirjirea, nudă, netransfigurată artistic — fără efect. Figura („mura” — zice autorul) lui Klio Statomir e „turtită”, „cu umerii obrăzilor ieșiți și te-șiți, cu o gură mare, cît toată fața, cu un nas ca un cartof înghețat (s.n.), cu niște ochi mici, ascunși în fundul capului, cu o frunte turtită și cu un cap lat, de plăcîntar”. Altcineva pare „uneori un cangur cu punga goală, semînd altelei cu un lilac, cu un soarece mumificat, bărbierit mai întii și pus la afumat pe urmă” (s.n.). Încercînd să interrompă discursul unui coleg demagog, Ghețea își atrage riposta promptă a susținătorilor acestuia: „Vecinii din preajma lui sisiră și pisiră, ca niște cauciucuri întepate” (s.n.). După gedința în care asistase la ofensiva tinerilor, agi-tînd sloganul valorii dar puși, cu toții, — e încredințat autorul — pe căpătuală. Ghețea visează — metamorfozare de un simbolism naiv — metamorfoze, turme în-tregi. Despre un soi de hippy bucureștean ni se spune că era „înalț și gloduros, cu capul cît o baniță” (s.n.). Altcineva, „sub-țire și lunguieț”, „e ea un maț de ciine care s-a hrănit numai cu dude negre” (s.n.). În familia unui dogmatic, copiii formează un „foarte sudat colectiv”, țin o „gazetă de perete” etc. O amfitrioană cu veleități culturale e „ca o prună uscată și fiartă, stoarsă de toate sevele, zbircită și albă” pe urmă”. În saloanele literare, cînd „combinațiile” sînt „în toi”, „mîroase a obiele arse, a soareci și a șobolani, a găinaț de vlezure și a vizuină de vulpe” (s.n.). Cu banițe și cartofi înghețați în loc de capete și nasuri, cu asemenea nevinovate — ca invenție literară — comparații, referitoare la mațe de ciine, la soareci bărbierii și afumați și la porcine — cu cauciucuri întepate, prune uscate și dude negre pornirea satirică a lui Ion Lăncrănjănu rămîne, artistică vorbind, fără rezultat. Alte obiecții — ne place să credem că pentru aceste deschise considerății estetice și în ultimă instanță de valoare cu privire la cartea sa, Ion Lăncrănjănu nu ne va acuza de cine știe ce „dorințe și tendințe de căpătuală și de chivernisire” — ar putea viza (încă o dată) personajul principal, gîndit contradictoriu, rînd pe rînd incriminat (pe drept cuvînt) și transformat (dar oare faptul mai e posibil?) în purtător de cuvînt al autorului, ca și unele prolixități și repetiții.

În Calolaniul partea documentară, de reportaj și de reflecție, efectiv interesantă, este superioară ficțiunii.

Valeriu Cristea

*) Ion Lăncrănjănu, Calolaniul, 2 vol., Ed. Albatros, 1975.

Poezia

„Cu pleoapele închise“

FRAPANT în poezia Constanței Buzea este o anumită intensitate a străzilor, domolite prin melodie, un clocot sentimental inhibat. Versurile se leagănă molcom cuprinzând în ele trăiri sfîșietoare ; marelui zbucium interior i se pune surdina și în locul strigătului se aud șoapte line, armonioase. Poeta însăși se definea într-un poem din volumul *Agonice* : „Eu sint o sălbatică blindă, / O fiară pe care nici ingerii n-o înțeleg. / În locul plăminilor îmi țin palmele, / și sub palme sint două ferigi...“ Senzația de îndepărtare de sine pe care i-o dă expresia verbală a trăirilor este și ea mărturisită astfel : „...Scriu cu literă firească ce nu pot striga firească“. Poezia se găsește la hotarul simțirii și frământările durerii, iubirii, fricii se tămăduiesc prin cuvînt. Dar supunîndu-se unei expresii blinde, melancolice, sentimentul nu-și pierde tensiunea. Autocenzura întărește drama intimă, o dilată în ascunzătoarea ei și de aceea poemele par scrise cu nervii încordați la maximum, deși au aparența unui calm echilibrat : „Par a nu fi, dar sufăr acoperită / De niște umbre care surîd, / Par a nu le privi, / Dar la moara lor macini pași...“ (*Antrenamente*, în *Agonice*)

La adăpostul acestei cortine inerte se dau lupte chinuitoare. Și poate cea mai constantă obsesie a Constanței Buzea este pregătirea pentru nemișcare, exercițiul inhibiției, nevoia de a se retrage în sine renunțînd la exteriorizarea trăirilor („...Sint corp închis în sine, ca o pată...“). Revine mereu ideea gesturilor exterioare gratuite care dau iluzia vieții tumultuoase în timp ce masca impietrită a celui ce-și consumă elanul vital dureros în interior lasă în adîncuri, liber, dorul de împlinire.

Confesiunea este mereu deschisă dar sceptică, nimic din zbuciumul real nu capătă ecou în celălalt — aproapele căruia i se adresează. Poezia Constanței Buzea conține un perpetuu apel la înțelegerea unui „tu“ care rămîne îndepărtat : „Sint stingerea și oboseala pe care plantele, plecînd / Din verde, ni le lasă-n suflet, impur reflux al respirații. / Sint cum și ultimele globuri, prin care visele se mișcă, / Se tulbură în vineții amor al toamnei. Mă îndur / De tine, moarte, și mișcarea o lepăd zilnic în grămezi, / întinde-ți botul foamei tale cu care simt că mă urmezi. // Salvînd iluzia de viață ce nu se poate prevedea, / Îmi las instinctu-n destrămarea și gîndurile în durere / Cînd două nave se sfîrîmă orbite de asemănare...“ (*Viața morții*, în *Norii*)

Orice exteriorizare pare o maculare a trăirii, de aceea expresia poetică se încarcă de harul retoricii, adăugînd simțirii frumusețea molcomă a elocvenței. Versurile au o cadență echilibrată, o rigoare muzicală, imaginile sint clare și dramatice, nu le pîndeste o dezlănțuire haotică nici atunci cînd vor să închidă în ele senzația coșmarului, a insomniei terorizante : „Vremea mea începe seara, cînd deodată înviez, / Ies atunci din tăcere cum din coji amarul miez. / Vă petrec pînă la unul, vă inspir un somn adînc, / Întorc ceasurile voastre, pe-ale mele le mînînc, / Groaza lor de mine lasă cearcăn palid, lasă rid / Se-nvelesc în giulgi de gînduri care nu m-au ispitit. // Masca mea de os o lepăd, întorc fața către foc, / Sint singurătatea casei stînd cu mine la un loc, / Uit o lume pentru alta care nu se mai inventă, / Uit o lume-n care

cuget pentru una imprudentă...“ (*Ritual egal... din Coline*)

RETRAGEREA în nemișcare, oroarea de gesturi trădătoare dezvoltă obsesia singurătății și a incapacității de a te face înțeles, care străbate în special erotica. Nu lipsa unei reciprocități sentimentale este cea care chinuie desfășurarea Iubirii, împlinirea ei absolută, ci exasperanta senzație că datorezi aceeași reciprocitate unei false percepții din afară a ființei tale interioare. Explozia afecțiunii este în contradicție cu natura statică, pasivă a poetei, cu orgolioasa ei retragere. De aceea experiența iubirii, ca suprem efort de a ieși din nemișcare, este resimțită ca un sacrificiu : „Cînd dorm sint orb, / Cînd mă gîndesc îmi pierd auzul, / Dar cînd iubesc și cînd rîmîn / Spre-a fi acolo unde pot / Alcătui un puls de mine, / Ce simțuri pierd, / Ce lume uit?“ (*Minus*, în *Norii*). Renunțarea pare a fi unica soluție arivnitei împliniri : „Că înțelegi, că nu, în fața toamnei / Eu mă lipsesc de gesturi și de chip, / Nu te mai pot primi, elibereză-mi / cerul în care stai, dar și pămîntul. / Sint stele tinere acolo, apărute / Cît timp cu disperare te-am iubit, / Și flori ce nu te vor înfiora / Și nici nu vor să te străbată-n creștere. / E dreptul lor să-mi fie bucurie / Fii exilatul lumii mele-ntregi. / Fără vreo ură, fără-ntunecare, / Îndepărtează-te și nu te răzbuna. / Cu adevărat nu te pot răsplăti / Cu nici un viu cuvînt, acum. / Îndepărtează-te și nu te răzbuna“. (*Exil*, în *Norii*)

Lenea tinjire a versului și mai cu seamă natura stărilor poetice evocate întregesc o structură lirică bacovliană. În



Constanța Buzea

melodia solemnă a versurilor se insinuează o stranie exaltare a disoluției. Patetismul, de cele mai multe ori susținut în imagini de o impresionantă elocvență, atinge și tonuri melodramatice încordate, cărora retorica le amplifică intensitatea, fără să le artificializeze : „Trec printre crengi de brad hipnotizate. / În panta caldă somnul lor absoarbă / Uritul verii camuflat în iarbă. / Nu-l nimeni singur în singurătate // Acest blestem îngust îl simt aproape, / De cînd din viață-mi fac o preumblare, / Din nopți un har împins să mă omoare, / Sufletul meu se chinuie să-mi scape. // Tot mai pierdut și tot mai fără limbă, / Trecutul dulce pare că se schimbă. / De-ajuns era să vrei să înțelegi, // Ochiul păstra priveliști ore-ntregi. / Era de-ajuns să te inhibi de plînsu-ți / Ca să visezi decît la tine însuși.“ (Nu-l nimeni singur în singurătate, în *Leac pentru ingeri*)

Una din cele mai profunde personalități poetice ale unei generații care s-a impus prin excepționala ei vitalitate artistică, Constanța Buzea sintetizează în poemele sale o puternică și autentică sensibilitate și un indiscutabil har melodic. Poezia sa închide în claritatea rostirii ei o continuă vibrație a nervilor și o solemnitate a emoțiilor care o particularizează.

Dana Dumitriu

Prima verba

Povestiri după memorie

INTIMPLĂRI din viața liceenilor, a satului oltenesc, a soldaților grăniceri povestește cu aplicație Jean Băileșteanu (*Clopotul viselor*, Ed. Scrisul Românesc). Materia epică ține în majoritatea povestirilor de memorie, autorul reconstituind cu minuție într-o imagine coerentă frînturi din experiența personală — în narațiunile „școlare“ — sau din experiența comunității rurale, privită cu ochi de martor, dar un martor care stînd în afara ei li cunoaște, totuși, dedesubturile. Puterea de observație, înclinația către confesiune a personajelor, dominația faptului oarecare și caracterul nehotărît al frazei epice divulgă un povestitor de tradiție muntenească. Intenția „artistă“ nu lipsește nici ea, mai ales atunci cînd epicul e resimțit ca insuficient în evenimente, iar o schiță despre sentimentul iernii la copii compensează absența „poveștii“ prin scriitura metaforică și confesivă : „De cîteva zile porcii au visat singe,

iar crăciunițele așteaptă să înflorească. Zăpada s-a așternut pe pămînt ca făina de griu în postava de pline“ etc.

Interesantă și promițătoare rămîne însă, în primul rînd, adecvarea stilului povestirilor la materia lor. În piesele cu subiect școlar (*Chimia cu Calvera*, *Elevul Bălan*) transcrierea fidelă a universului specific, manierizat, totuși, într-un fel ce amintește de *Elevul Dima* sau de *Corigent la limba română*, include nu doar natura fizică a întîmplărilor, ci și natura lor așa-zicînd lingvistică ; personajul narator se exprimă conform vîrstei, numai că adecvarea stilistică îl duce pe autor într-un proces de hipercorectitudine făcîndu-l să uniformizeze la nivelul tuturor personajelor limbajul naratorului, ceea ce produce, în cele din urmă, manierizarea. În povestirile cu subiect din mediul rural (*Clopotul*, *În umbra nunții*, *Un post vacant*, *La cîntatul cocoșilor*), nefiînd vorba de întîmplări personale, naratorul pare să fie mai discret

prezent în scenă, lăsîndu-și personajele să se exprime fiecare în felul său ; accentuată aici, individualizarea favorizează sugestia, astfel încît momentele epice își sporesc autonomia și, implicit, autenticitatea.

Scriînd așa cum vorbește, Jean Băileșteanu mizează, desigur, pe savoarea naturală a limbajului, dar oralitatea nu poate acoperi orice conținut, și cu atît mai puțin poate suplini un conținut. Drept care, intuind, probabil, posibila inadvertență, autorul se străduie să completeze datele oferite de memorie cu altele imaginate într-un spirit, uneori și într-o literă, debitoare lecturii. Dacă faptul epic, povestea propriu-zisă respectă ordinea memoriei, atmosfera, aerul povestirilor este, adesea, hotărît de imaginație. O preferință pentru culorile întunecate, greu de explicat căci nu pare să țină de structura prozatorului, face ca, dincolo de întîmplări, dincolo de felul de a fi al personajelor și dincolo de nuanța specială a cutărui sau cutărui conflict, iar uneori chiar în pofida acestora, să persiste în narațiune umbra unui inconfort existențial, propriu îndeobște stărilor-limită. Autorul, este adevărat, vedește destulă preocupare pentru observarea acestor stări, ciudat e, însă, că le descrie într-un fel indirect, prin intermediul altor personaje decît acelea care trăiesc sub atare stări. De aici o anume crispare întunecoasă ce lasă lucrurile neterminate, fragmentînd unitatea prozelor. Păcatul acesta nu devine primejdios cită vreme rămîne doar la suprafața textelor. În fond, el este emanația subțiririi experienței autorului și, odată experiența crescută, memoria și imaginația vor înceta în chip firesc să transmită „informații“ disjuncte. La ce trebuie să fie atent noul prozator este, înainte de toate, excesul de oralitate. Fiîndcă ispitește superficialul și îngăduie vulgarul. Rețin din *Clopotul viselor* o vocație de povestitor ce are nevoie de disciplină și putere de selecție spre a se maturiza.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 13.VI.1883 — s-a născut I. I. Mirenescu (m. 1939).
- 13.VI.1929 — s-a născut Al. Săndulescu.
- 13.VI.1972 — a murit Nicolae Tăutu (n. 1919).
- 14.VI.1882 — s-a născut Ion Petrovici (m. 1972).
- 14.VI.1875 — s-a născut Ion Dragoslav (m. 1928).
- 14.VI.1905 — s-a născut Iosif Igrișianu.
- 14.VI.1927 — a murit Jérôme K. Jerome (n. 1859).
- 15.VI.1899 — s-a născut Federico Garcia Lorca (m. 1936).
- 15.VI.1889 — a murit Mihai Eminescu (n. 1850).
- 15.VI.1893 — s-a născut Ion Marin Sadoveanu (Iancu Leonte Marinescu, m. 1964).
- 15.VI.1909 — s-a născut Virgil Teodorescu.
- 16.VI.1313 — s-a născut Giovanni Boccaccio (m. 1375).
- 16.VI.1835 — s-a născut N. Nicolescu (m. 1871).
- 16.VI.1835 — a fost inaugurată Iași — Academia Mihăileană.
- 16.VI.1925 — s-a născut A.E. Baconsky.
- 17.VI.1856 — s-a născut N. Volenti (m. 1910).
- 17.VI.1888 — s-a născut I.E. Terouțiu (m. 1953).
- 17.VI.1908 — s-a născut Ion Th. Ilea.
- 17.VI.1927 — s-a născut Sîntă Andras.
- 17.VI.1934 — s-a născut Valeriu Bucuroiu.
- 18/30 VI. 1867 — a apărut în „Familla“ poezia lui Mihai Eminescu — La Heliade.
- 18.VI.1914 — s-a născut Al. Balca.
- 18.VI.1903 — s-a născut Carlo Tagliavini.
- 18.VI.1936 — a murit Maxim Gorki (n. 1868).
- 19.VI/2 VII. 1899 — s-a născut G. Călinescu (m. 1965).

ÎN UNIVERSUL CĂLINESCIAN

Convorbire cu Alice Vera Călinescu

ASTĂZI, G. Călinescu avea să împlinească 76 de ani. Astăzi, la capătul străzii Vlădescu, în casa al cărui nume îl poartă, mulți, foarte mulți aveau să-l sărbătorească pe G. Călinescu, „plăsmuire de geniu a acestor pământuri și a acestui popor”. Dar astăzi nu vom putea decât să retrăim alături de soția sa, doamna Alice Vera Călinescu, amintirea romancierului, prin tot ceea ce ne evocă această casă din str. Vlădescu, 53.

„Existența morții, spunea Camus, citindu-l pe Tolstoi, ne obligă să dăm vieții noastre un sens pe care moartea să nu îl poată răpi”. De aceea e G. Călinescu atât de viu printre noi.

— În ce împrejurări l-ați cunoscut pe G. Călinescu și ce v-a impresionat mai mult?

— Eram tină, foarte tină — când l-am cunoscut: eleva Trifu, în ultima clasă de liceu. Locuiam și atunci în Floreasca. După ce-mi făceam lecțiile, plecam cu o colegă, pe jos, să ne recreem, la aer curat. Într-o zi ne-am îndreptat spre Șosea, ca de obicei, trecând pe la capul liniei tramvaiului 20, la Bufet, cum i se spunea, în mod curent, locului. La un moment dat, mergând, mai mult rîzind decât vorbind (la 18 ani toate sînt așa de frumoase), aproape că ne lovim de doi domni, care căutau ceva în iarbă. Când unul dintre ei a ridicat ochii din pămînt, colega mea și-a dat seama că era un scriitor pe care îl cunoștea; de aceea s-a îndreptat spre grup. Într-adevăr, el a salu-

tat-o, au schimbat cîteva cuvinte, bucușoși să se revadă. M-a chemat și pe mine. M-am apropiat. Au urmat obișnuitele formule de prezentare. Pe mine mă preocupa, mai curînd, ce se pierduse, decât cu cine făcusem cunoștință, mai ales că celălalt domn privea destul de încrunțat și el preocupat mai mult de găsirea a ceea ce căuta, decât să dea atenție unor liceene.

Gheața s-a spart, oarecum, atunci cînd colega mea și-a amintit cu glas tare că sînt expertă în a găsi lucruri pierdute. Și așa am început să căutăm, cîteșipatru, de astă dată, ceasul pierdut de domnul cel încrunțat, căruia eu nu-i reținusem numele. După căutări zadarnice prin marea de verdeață, am fost invitate să bem răcoitoare la grădina din apropiere. Am aflat atunci că unul dintre cei doi, pe care îi cunoșcusem, era G. Călinescu. Numele nu mi-a spus nimic. M-a impresionat numai faptul că era profesor. Pentru un elev, pe vremea aceea, profesor însemna neapărat catalog, chestionare, note. Ceea ce s-a și confirmat. Desigur că profesorul din fața mea nu se gîndise — atunci cînd, văzîndu-mă cu un număr al revistei „Bilete de papagal”, m-a întrebat dacă citesc mult — că voi răspunde, gîduită de emoție, ca la școală, afirmativ; și nici că mă voi ridica în picioare și voi începe să recit **Scrisoarea a III-a**, cînd a vrut să afle dacă știu ceva versuri. Abia atunci l-am văzut zîmbind ușor, în colțul buzelor. Mi-a venit să plîng, iar obrazii îmi ardeau ca focul.

Cîteva zile după aceea ne-am întîlnit, din întîmplare. Profesorul trebuia să plece la Timișoara; nu mi-a venit să cred că a ținut să mă vadă, neapărat, înainte de plecare, după cum mi-a declarat atunci. Nu pot să spun că îl uitasesm, dar nici nu ținam să mă gîndesc prea mult la el. Eu îmi aveam colegii mei de școală, fete și băieți, ieșeam în grup, rîdeam cit ne ținea gura, vinturam servietele prin aer. Lumea toată era a noastră. Pînă într-o zi, cînd a apărut din nou, nici nu știu de unde. Bineînțeles, eu cu ceilalți formam un cor zgomotos. Călinescu a venit direct la mine și mi s-a adresat autoritar: „tu vii cu mine”. Mi-am lăsat colegii mai mult sau mai puțin uimiți și am plecat împreună. Astfel însoțită, m-am dus direct acasă la mama și la tata, bineînțeles, fără a-i fi pregătît în prealabil, în vreun fel. Nici eu nu știam că voi fi cerută în căsătorie. Atîta m-am auzit spunînd: „Mamă, domnul vrea să-ți spună ceva”, și am și fugit din odaie, lăsîndu-i pe ei să-mi hotărască viața. Și ne-am căsătorit în ziua de 23 aprilie 1928.

Ceea ce pot spune, după atîția ani, este că, de la început, am avut o deosebită încredere în G. Călinescu. De atunci, toată viața l-am însoțit cu aceeași încredere, fără șovăire.



— Care este geneza primului roman al scriitorului, *Cartea nunții*?

— Sper că nu îmi veți cere să vă fac o expunere de teorie literară. Las altora oceață indeletnicire. Desigur, v-ați așteptat să vorbesc despre caracterul autobiografic al romanului. E foarte greu să afirmi că lucrurile stau așa întru totul; că sînt luate drept model, din realitate, unele personaje, unele fapte, așa este. Dar, bineînțeles, întrebarea este de la ce a pornit scriitorul și la ce a ajuns. Credeți că nu zîmbesc, gîndindu-mă la Vera din roman? Dar dacă stau să recapitulez, ea mă poartă într-o lume, îmi reînvie o atmosferă generală, întrucîtva familiară. Și totuși, nici una din întîmplările trăite de

tinăra fată nu se suprapun exact, chiar nu corespund deloc cu „existența reală a modelului”.

Nici mătușile din „casa cu molii” sînt copii fidele. Trăsăturile mai mult ființe diferite știute de mine se regăsesc în fiecare dintre bătrîne, dar nici una este cineva anume.

Pentru „casa cu molii” G. Călinescu făcuse mai multe crochiuri. Grupul exprima de bătrîne, mentalitatea lor, limbajul, cîntărea, aparțin unei epoci, iar soțul m-a ținut mult să găsească tonul cel firesc pentru a o descrie, surprinzînd esența. De aceea își exersa mina, aș zice, ca un pictor, schițînd, trăgînd linii, pe care suprapunea altele, adăuga sau nșta la cîte un detaliu. „Moliile” din *Cartea nunții* apar și în poezie. Se identifică poezia cu paginile din roman? Că este semnificativ că soțul meu, care lăsa foarte puține pagini de jurnal în urmă, atunci cînd a făcut-o, în loc să-și noteze întîmplările zilnice, amănunte de viață consacrat paragrafe întregi spectacole oferit de existența acestor bătrîne. Observăm cu ușurință diferențele dintre roman, vîrșuri ca acele din *Rochia de moară* și semnările din Jurnal. Tot ceea ce face bătrînele constituie un veritabil studiu atmosferă pentru *Cartea nunții*. Spune că soțul meu a ținut să exprime epoca, această carte apărută în 1933 este o aplicare în practică a teoriilor pe care îl auzisem expunîndu-mi-le înainte. Era și acesta un mod de exersare. Ideile le-am regăsit peste ani, cînd am pus în ordine arhivele de acasă și, aruncînd privirea cînd pe un text cînd pe altul, am dat peste un text din „România literară”, cea de după 1945 care mi-a adus aminte de monologurile care asistasem pe vremuri cînd soțul m-a se controla vorbindu-mi. Expresia feței mele era cred destul de concludentă. Mă urmărea, vedea cum particip, cînd merg pe firul gîndului său, era curios de reușește să se facă înțeles, dacă îl aprindea. Era un prim contact cu publicul.



...cînd l-am cunoscut...



Portret de G. Călinescu



În 1934



G. Călinescu în 1923

Dar să ne întoarcem la articolul din „România literară”. Semnatarul se adresa scriitorilor români de atunci îndemnându-i să se inspire din realitate și să părăsească tot ce este convențional. Dacă stau să mă gândesc bine, această întoarcere, asupra căreia insistă în articolul amintit, exprima nevoia lui Călinescu de a surprinde realitatea contemporană atât de palpitantă, nouă pentru el. A îmbrăca smochingul și costumul de baie, a experimenta motorul automobilului, a frecventa ringul și barul erau atributele senzaționale ale epocii și, după cum știți, ele au pătruns și în roman. Dumneavoastră ați fi dispusă să credeți că modelul lui Jim a condus vreodată automobilul?

G. Călinescu era un pasionat al excursiilor. În afara excursiilor pe care le organiza cu membrii Institutului de istorie literară și folclor, pe care îl conducea, făcea excursii în jurul Bucureștiului admirând salba de lacuri și monumentele istorice. Deținem totuși foarte puține amănunte. Ce ne puteți spune despre aceste excursii?

Soțul meu și cu mine am călătorit mult cind eram foarte tineri. Am cutreierat și Italia și Franța. Mulți ani la rând, vara, ne duceam la bunica dinspre mama, la Miercurea Sibiului. Bunica era tare bătrână, se apropia de o sută de ani, dar era iute și cu mintea ageră. Era singura în fața voinței căreia s-a supus G. Călinescu. Hotărârile ei indicații gospodărești, date soțului meu, m-au cam speriat la început.



În biroul de lucru, străjuît de portretul pictat de Alexandru Ciucureanu

Dar am băgat repede de seamă că în loc să riposteze că i se cere să facă ceva cu care nu era obișnuit, dimpotrivă, scobora finul din podul grajdului, hrănea vitele din curte cu rivnă și chiar cu bucurie. Mai avea bunica o vorbă care îl câștigase pe soțul meu. Ea obișnuia să se oprească în fața lui, să-l cuprindă cu o căutătură aprigă, ca să-i zică: „Și să nu uiți, Ghiță, că noi, cei de aici, sintem daci”.

Țin să vă spun că se făcuse un obicei ca vara să mergem și pe malul mării. Ceea ce nu înseamnă numai plajă. Plecam, întovărășiți de Fofează, cinele și bunul nostru prieten. Găzduiam la cite o casă, cit mai aproape de mare, și căutam locurile mai puțin frecventate unde ne aduceam nămolul în cutii de tinichea. Pe atunci nu existau amenajările de astăzi. Dornic să cunoască mult, mergeam și aici pe jos, pe drumurile însoțite și prăfoase. Căutam, în felul acesta, milenile noastre de istorie în localitățile cărora îi plăcea să le spună cu numele lor de demult: Tomis, Callatis... Oricum, pe unde treceam, ne legam de locuri și de oamenii lor.

Am constatat după ani ce a însemnat perioada cit am stat la Rod, sat de munte, mai sus de Săliște. Aici am stat o vară întreagă, pînă ce soțul meu a scris *Viața lui Eminescu*. A fost ales acest loc pentru că satul își păstrase obiceiurile tradiționale, femeile își păstrau portul ca pe vremea dacilor. Mi-aduc aminte că într-o noapte a izbucnit un foc și s-a întins peste toată așezarea. Călinescu a organizat echipe de stingere a focului, cărind și el gălețile de apă, cot la cot cu localnicii. Cind l-a felicitat primarul, a fost tare mindru de fapta sa.

Excursiile prin țară cu Institutul erau adevărate lecții de istorie literară pe viu. Scopul era să se refacă drumurile scriitorilor. Să intrăm în peisajul Ipoteștilor cu dealurile lui Iline, să vedem noi înșine pădurea de argint. Ipoteștica stîncă prăbușită odinioară pe casa Irinucăi, acum prinsă pe malul Ozanei, i-a adunat pe cercetători de jur împrejur, ca prin lecturi să-l evocăm pe autorul *Amintirilor din copilărie*. Mi-amintesc bine că, mai mult decît casa din Humulești, poate prea aranjată, ne-au impresionat ruinele Cetății Neamțului și drumurile de la un sat la altul bătute de școlarul Creangă de odinioară. Lecturi s-au făcut și lângă Piatra Teiului, cu gîndul că peste ani va fi acoperit de ape. Cîneva citise atunci *Umbra lui Mircea. La Cozia* și toți ascultasem versurile și curgerea Ozului la poalele minăstirii. Am intrat în Casa lui Gh. Lazăr, am trecut pe sub acoperișurile de lemn ale podurilor care duc spre Hordou, am privit cum stă între deal și drum casa lui Rebreanu, am trecut prin Lancrăm cu gîndul la Blaga, ne-am închipuit tăbăcarii pe malul Timișului, la Lugoj, așa cum l-a descris Ioan Popovici. Mara lui Slavici ne întîmpina parcă în fiecare femeie întîlnită între Șiria și Arad. Au fost și întîmplări hazlii, dar pentru toate este nevoie de răgaz. Atîta pot să mai adaug

Convorbire realizată de
Maria Minciu

(Continuare în pagina 14)

Pagini de jurnal

■ Nu trebuie să vorbesc niciodată despre mine și despre lucrurile mele, să nu zic niciodată eu. Niciodată să nu-ți dai vreo părere critică oral. Să nu arăți niciodată puterea de muncă și optimism; asta-ți naște ura înainte de a face ceva. Să nu spui nimănui ce ai de gînd să faci înainte de a face. Să nu dai sfaturi nimănui. Sfătuirea jignește fiindcă e un fel de a spune: uită-te la mine, eu am reușit făcînd așa!

■ Nu știm să facem un bun jurnal, care să dea pe o porțiune de timp graficul existenței. Exprimăm idei, senzații izolate, nu viață.

■ Cînd te apuci să scrii pe hîrtie, intră în joc altă asociație deliberată, gîndul pur a fugit. Jurnalul este principal nesincer. Chiar în aceste rînduri am mințit. Am adus idei pe care nu le-am gîndit decît după ce am început să scriu ca să fac pagina rotundă fiindcă, în fundul cugetului meu, simt, cred că cineva va lua aceste pagini și le va publica odată și lumea va surprinde personalitatea mea complexă. Altfel pentru ce le scriu?

■ Rod (Sibiu, plasa Săliște) 28 iulie 1931. Plecați duminică seara (11,13), 5 iulie, din București, am sosit luni dimineața 6 iulie la Sibiu. Promenadă prin oraș, prinț cu papricaș, plecare pe la 2. În gară vagonul de clasa I-a, are geamul de la portieră spart, izbit în mineral de la frînă, desfăcut. Hamalul nostru invinovățit. Il justific și semnez o declarație de nevinovăție. Ajungem către 5 la Apoldul de jos. Sintem în tren cu Finica, fetița de 12 ani din casă și cu fratele ei (16 ani) fost elev la liceul din Sibiu, Gh. Lazăr, chemat de mine cu o săptămîină înainte la București; să vedem de n-ar putea fi înscris pentru clasa III-a la un liceu din București. Casa lor (sint din Apold) e în apropierea gării. Ii trimitem înainte la mamă-sa, să vestească sosirea. Disparație cităva vreme, în care răstimp, facem echilibristică pe șine sau tronăm pe geamantane. În sfîrșit vine băiatul și un frate mai mic și ridică bagajele cu un băț petrecut prin urechile geamantanelor.

Acasă Finica era ocupată cu o soră mai mare să facă curățenie. Ce e drept, se simțea nevoie. Au cite o cameră și săliță de o parte și alta a unui gang enorm cu poartă, dar camera din stînga nu e terminată, nici tencuită. Dezordine și murdărie, băltoace de apă în mijlocul curții, muște invadînd totul, ceva lipicios pretutîndeni. Nimic nu se poate găsi. Cuțitul e pe sub pat, sticla de lampă spartă, pahar, vase aproape n'au... Sora mai mare, plină de rușine, activă face o curățenie radicală. Inundă casa cu apă și leșie, spală cu multă udătură scindurile, lăsînd peste tot un miros de spălătorie. Pat curat, primenit, puțin lapte fiert și ouă, dar muștele rămîn în odaie. Din cauza lor ne sculăm în zori. Copiii au prins un pui de buhă foarte nostim. Il luăm în schimbul a patru lei. După lungi tratative găsim un om cu căruța care să ne ducă pentru 200 lei la Rod. Buhă a fost instalată în căruță... leșim din sat, vedem turla dreaptă, albă a bisericii din Apoldul Mare și țiglele roșii ale caselor ce se urcă pînă pe deal în jurul micii, albei biserici românești. Trecem prin Apoldul

0-
Rod (Jud. Sibiu, plasa Săliște) 28 Iulie 1931
Plecați Duminică seara (11,13), 5 Iulie din București
am sosit luni dimineața 6 Iulie la Sibiu. Promenadă
prin oraș, prinț cu papricaș, plecare pe la 2. În
gară, vagonul de clasa I, are geamul de la portieră
spart, izbit în mineral de la frînă, desfăcut. Hamalul nostru
invinovățit. Il justific și semnez o declarație de
nevinovăție. Ajungem către 5 la Apoldul de jos. Sintem
în tren cu Finica, fetița de 12 ani din casa și cu
fratele ei (16 ani) fost elev la liceul din Sibiu,
Gh. Lazăr, chemat de mine cu o săptămîină înainte
la București, să vedem de n-ar putea fi înscris
pentru cl. III-a la un liceu din București. Casa lor
(sint din Apold) e în apropierea gării. Ii trimitem
înainte la mamă-sa (Finica) să vestească
sosirea. Disparație cităva vreme, în care răstimp
facem echilibristică pe șine sau tronăm pe geamantane.
În sfîrșit vine băiatul și un frate mai mic și ridică
bagajele cu un băț petrecut prin urechile geamantanelor.

0-
O femeie ne dă lămuri și amintiri
prîm un bătrîn gras, voinic, cu ochi excepționali de
fixi și picioarele scurte și strîmbe, încreșcate male și
de lîmă lungă pe un cal alb. Ne este arătat ca
cel mai gospodăruș din sat, lucru de care ne
încredăm în curînd mergînd cu el. Casa este
între primărie și biserică (nr. 53).

Mare, o luăm pe lingă cimitir, apoi pe dealuri sub pădure, pînă la gara Ga-
leș. Ne lăsăm apoi pe șoseaua Tilișcăi și urcăm pe sub frumoasa pădure de
brad. Pe la două după amiază intrăm în Rod. Prima impresie dezolantă. Satul
pustiu. Casa căutată închisă. Disperat, socotesc rîul ca unic motiv de ședere
temporară. Nimeni nu știe să ne dea lămuri precise. În sfîrșit coborîm pe
lingă biserică, apoi după școala primară, ieșim pe un potec bolovănos într-o
vale dulce, de unde în curînd se deschide o vale mai largă, cu largi perspec-
tive de ploguri și păduri. Un ropot monoton și surd atrage auzul. Într-adevăr
în fundul văii descoperim rostogolindu-se pe prundiș un rîu limpede. Coborîm
lingă o pîuă de lemn. Fac chiar o baie. O femeie ne dă lămuri și îndrumări.
Lingă pîuă un bătrîn gras, voinic, cu ochii excepționali de fixi și picioarele
scurte și strîmbe, încarcă niște straie de lîmă pe un cal alb. Ne este arătat ca
cel mai gospodăruș din sat, lucru de care ne încredăm în curînd mergînd
cu el. Casa este între primărie și biserică (nr. 53).

În universul călinescian



(Urmare din pagina 13)

acum, că scriitorii noștri deveneau după asemenea confruntări ale opere cu locurile, altfel, reali, mai apropiați, acolo, la casele lor, printre ai lor.

— G. Călinescu avea pasiuni deosebite. Iubea de pildă arhitectura, pasiune ce transpare și în romanele sale. Bietul Ioanide și Scribul negru, în care eroul principal, arhitectul Ioanide, este un alter-ego al scriitorului. Vă întrebăm: casa și grădina care o înconjoară au fost construite și amenajate după proiectele scriitorului?

— A glumit într-o zi și mi-a sugerat, printr-un desen, o casă fantezistă, suspendată într-un copac la care nu se putea ajunge decât cu o metodă specială de scripeti.

Planul casei noastre reale l-a gândit însă foarte serios. Orice detaliu îi aparține. A făcut proiectul și pentru scara interioară, asistându-l pe timplar îndeaproape. Timplarul trăiește și evocă pios aceste momente cu totul ieșite din comun pentru el. Bazinul este tot o creație a soțului meu. De jur împrejur erau jeturi de apă, ascunse prin tufe detrandafiri. Deasupra bazinului se întindea o creangă a dudului din curte. Pe ea erau agățate colivii cu canari și papagali pitici. Cind dădeam drumul la apă, care ținea la început în sus, ca să se reverse apoi în ploaie mărunță, multiplu colorată de razele soarelui, păsările din colivie începeau să se întrecă în triluri. În timp ce tuma betonul pentru bazin, care nu este deloc mare, ci proporționat cu spațiul în care este amplasat, G. Călinescu scria și paginile din Scribul negru, unde un număr de o sută de jeturi erau proiectate pentru efectul pe care-l urmărea Ioanide, ca să-și surprindă invitații. Tot ca să-și creeze un spațiu al său, soțul meu a făcut tavanul din odaia de dormit din birne lăcuite, de culoare brun închis. Privindu-l, cind sta întins pe divan, avea imaginea unei corăbii răsturnate. Cele două odăițe, de lângă gardul din stradă, pe jumătate intrate în pământ, pe care cineva le-a numit, într-o revistă literară, bunkere, au fost construite în scopul cel mai pașnic cu putință. Acolo se retrăgea să exerseze la vioară, fiindcă îi plăcea rezonanța deosebită a pereților; tot de acolo privea de jos în sus grădina, năpădită de vegetație, primăvara, ca să aibă perspectiva unui fund de mare.

— Altă pasiune era aceea pentru regie și scenografie. Îi plăcea să-și pună piesele în scenă. Folosea pentru aceasta mai ales colaboratorii Institutului de istorie literară și folclor. Cum se desfășura o repetiție în care regizor era G. Călinescu și unde se prezentau piesele?

— Într-adevăr, pe scena improvizată de la noi de acasă, ei se transpuneau în alte epoci, în vremea lui Napoleon și a tinărului Werther, de exemplu, se cufundau în folclor sau intrau în plină actualitate, parodiind formula teatrului absurd. Pentru o clipă trăiau convinși rolul lor de eroi. Este

incredibil pentru mulți, și totuși atât de convingător adevărat, faptul că acești oameni, obișnuși ai cărții, mulți dintre ei savanți recunoscuți, puteau să trăiască atât de intens rolul, încât să fie atât de expresivi și convingători. Și apoi, ce actori puteau să interpreteze mai cu haz, dar și mai convingător, rolurile sfetnicilor Vrabie și Chițimie, decât acești cărturari; ce zmeu din folclor putea să tune mai tare decât bietul Valeriu Ciobanu, care s-a stins foarte curind după soțul meu.

Îmi pomeniți despre Călinescu regizor și scenograf. Soțului meu îi plăcea să se joace, dar ca în tot ce făcea pune și în joc gravitate. Pentru piesa Ludovic al XIX-lea a desenat costumele, decorurile; păstrez caietele în care își nota fiecare pas, fiecare gest al personajelor. De data aceasta jocul căpătase un fond de dramatism copleșitor. Soțul meu a fost cel dintâi care și-a dat seama de violența bolii și a încercat să-i răspundă în felul care-i era propriu, adică să-și depășească adversarul cu mintea. Tot ce a fost întreprins pentru Ludovic al XIX-lea a fost, de fapt, o sfidare și o provocare a dușmanului necunoscut, cuibărit în el. Cind a încheiat ultimul act, fără a-și îngădui răgaz, a interpretat el, de astă dată, tot la noi, în bibliotecă, recitând tulburat dar decis, toate rolurile, în fața cersetărilor, timp de trei ore. A fost o demonstrație de voință greu de uitat.

— Se știu lucruri foarte vagi în legătură cu pasiunea pentru muzică a lui G. Călinescu. Cit de bun violonist era din moment ce interpreta o bucată dificilă cum este Sonata lunii?

— La vioară cînta, fără să fie un interpret desăvîrșit. Nu executa nimic fără să aibă note în față. Cînta rar, uneori exersa, se oprea asupra unui sunet și îl repeta, pînă găsea în el ce avea nevoie. Cind era încordat, cind îl frămînta ceva, se retrăgea în odaie, știam atunci că vrea să rămînă singur, și cînta, cînta din ce în ce mai apăsător, cu ochii închiși, extinzîndu-și în felul acesta singurătatea, lăsînd undeva departe pînă și lucrurile din jurul său, ca să rămînă numai cu gîndurile sale. Atunci nu urca nimeni la el și trecea un timp pînă să vină să ne vorbească, mie și cui se mai întîmpla să mai fie prin casă. Despre momentele acelea nu spune nimic și nici eu nu aduceam vorba.

— G. Călinescu iubea și sportul. În mod neașteptat, boxul. De ce un spirit atât de rafinat, de subtil, iubea un sport atât de violent?

— Poate vă referiți la un capitol din Cartea nunții... Pe atunci frecventarea ringului de box era un alt act de frondă față de „Casa cu molii” a tinărului Jim, care vroia să participe în toate direcțiile la viața anilor 1930. Dacă i-a plăcut totuși ceva în sport a fost calitatea acestuia de a înfrumuseța trupul omenesc prin mișcări organizate. De aceea, vara, la mare, practica înotul. Nu înotul de performanță,

ci mișcările care semănau cu baletul. Mai avea însă și plăcerea de a se descoperi capabil să taie drum prin valuri, impunîndu-și voința, mai tare decât forțele naturii, concentrate în apă.

— Cum se desfășura o oră de curs a profesorului G. Călinescu la Facultatea de limba și literatura română?

— Cum își ținea cursurile, am aflat de la alții. Eu știu cum și le pregătea. Oricît de familiarizat ar fi fost cu opera unui scriitor, cind trebuia să vorbească despre ea, la curs, la conferințe, citea din nou totul. Ceea ce spunea era rezultatul unei lecturi recente, care se suprapunea pe a experiență îndelungată. Nu știu să fi folosit însemnările vechi, pentru că spunea că de cite ori citești o operă, și se descoperă altfel, la înțelegerea ei factorul timp avînd un rol important. Altfel, îmi spunea el, înțelegi ceva la tinerețe, altceva vezi mai tîrziu într-un fapt care, odinioară, nu ți-a spus mare lucru. De aceea, chiar pentru Eminescu a citit atent totul, chiar dacă scrisese viața și cele cinci volume despre operă. Nu uitați că despre Eminescu a vorbit la Facultate, în ultimii ani, cind era foarte bolnav. De asemenea, în 1964, în sala mică a Palatului, la comemorarea poetului. Și totuși a avut putere să gîndească din nou și să dea interpretarea virstei sale spirituale de atunci, după ce a consultat o seamă de cărți, aduse pe rînd de la Academie, de la Bibliotecă.

Îmi aduc bine aminte că pentru o ședință de lucru de la Institut, cind a ținut să-i obișnuiască pe tineri cu comentarea unui text, a pregătit desfășurarea expunerii, de acasă, după ce a citit și a răs-citit versuri: era vorba de o poezie de Baudelaire, printre altele. La fel se pregătea și pentru deplasările științifice prin țară, parcurgînd manuale de artă, fixînd itinerarii după scriitorii locului și după monumentele arhitectonice.

Știu că săliile erau arhipline. Veneau studenți și de la alte facultăți și lume care părăsise de mult băncile facultății. Pe studenți nu-i lăsa să ia notițe. Le cerea să citească, pentru ca în sala de curs să poată gîndi împreună asupra unui text deja cunoscut. Interpretarea îi aparținea, după cum cerea studenților, ca la rîndul lor întrebați fiind, să fie în stare să vină cu o interpretare personală. Nu putea suporta să l se repete cuvintele. Se povestesc multe întîmplări hazlii, de la examene, cind, timorați, studenții reproduceau vorbele lui Călinescu, fără a le fi pătruns sensul, ceea ce ducea la interpretări fanteziste, catastrofale uneori, prin trădarea esenței...

...Dar cred că aici trebuie să mă opresc, fiindcă fără să mă fi gîndit dinainte, am rostit exact cuvîntul care-l caracteriza pe soțul meu. El căuta esența și o exprima.

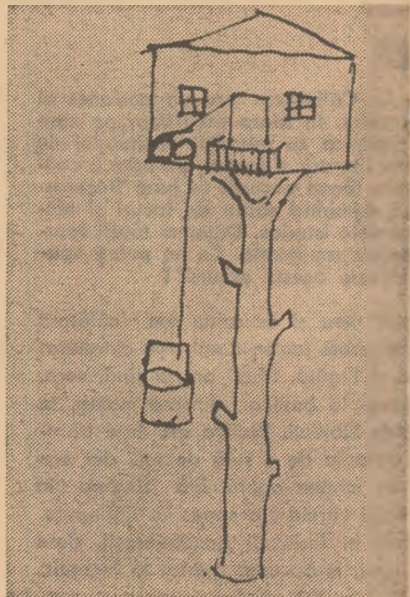
Convorbire realizată de
Maria Mincu



Autoportret



Schițe de costume la Ludovic al XIX-lea



...o casă fantezistă...



Prin tezaurul manuscriselor călinesciene



Ultimele știri din capul meu

Inflexibila balenieră

Din punctul de vedere al mateloților literari, tineri la simțire, vinjoși în artă, cu o boccea de povești pe spate, căutând din doc în doc, din port în port, o mare lansare — secolul acesta ar cere, în numele lucidității, să te imbarci având suprema grijă de a nu fi tras pe sfoară (despre roată să nu mai vorbim), de a-ți pregăti din timp părăsirea vasului și transbordarea. Decepția licărind pe ficcare coamă de val bătută de far, sufletul trebuie să-și însușească și tehnica neimplicării, cu alibiul iconoclastiei.

Știu toate acestea. Eu însă cred că nu se poate trăi — deci scrie — fără un Ahab, fără o imbarcare decisivă, pe viață și pe moarte, sub un același catarg, pe o fregată nebună, riscând chiar ciocnirea cu d'incroyables Florides, dar inflexibilă. E ceea ce Geo Bogza numește memorabil „acel sentiment inflexibil în căutarea inflexibilității” care intră zilnic în conflict — și de aici zilnica sîngerare sub gheara indoielii și a răzgîndirii — cu nu mai puțin apăsătoare demonstratii ale multor altor mateloți tineri, inteligenți și carnivori, plecați să prindă marlinul singuri, ști-

dind ababil marilor baleniere, oricum i-ar chema, Goethe sau Tolstoi, Mann sau Camus...

O, ce simplu mi-ar fi dacă nu i-aș auzi în clipa întoarcerii din larg — fie doar la oblină cu scheletul marlinului mincat de rechini — răcnind triumfători pe ulițele întinsului sat literar că ei sînt noii ahabii și-s gata să angajeze — în calitatea lor de directori de arcă — tineri pescari în căutare de harpon și gal-lără. Conștiința literatului tinjește după Directorat. Flindcă, în adincul ei, deloc somnolentă, visează Imperiul.

Dar îi aud și, auzindu-i, mă constat tenace și fericite : eu n-am făptuit actul de lăs-baleni-eră. Sînt pe același vas pe care m-am imbarcat la 20 de ani, cu aceleași citeva credințe fundamentale, nealterate. Dacă marea problemă — cum o scrie Bogza — e ca la 50 de ani să scrii cum ai promis la 20, atunci, măcar în acest domeniu, măcar dimineața cînd soarele luminează pînă la durere pagina albă de sub creion, nu am remușcări ; noaptea — dorm adinc. Deocamdată.

Parcurile

Intrînd în orașelul german, pe la prînz, amiaza unei zile de april, aprilie 1945, cînd la București tata cumpăra de pe bulevard ziarul Tempo (am și acum exemplarul vindut cu strigăt mare :

„nu e Goebels, nu e Ribentrop, e cu Hicler, Hicler cremenalul care ne-a furat Ardealul”) —

americanii Inchiseră strada principală, intrară în case, scoaseră mulțimea de locuitori în aer liber, o înconlă cît de cît și îi dădu ordin să meargă spre șosea, apoi la dreapta, prin pădure înconlății, disciplinați, se urniră greoi într-acolo. Femeile și bărbații păseau tremurînd spre necunoscut. Căci prin crîngurile din direcția aceea nu se mai

de mult și dacă drumul acesta era un marș forțat spre ceea ce abia se vede cînd adormi cu Lotte-n gînd? Peisajul era însoțit dar enigmatic, cu cer mohorit, cu păsările înnebunite de canonade, zburînd printre tunuri,

unele, paranoice, instalîndu-și cuibul în turele de tanc ; apoi lăsară șoseaua, străbătură pădurea, luminîșurile, ocoliră un rîu, trecură printr-un pîriu, toți tăcuți, muți ca deodată din brădet să le apară înaintea ochilor zidurile unui lagăr, cu turlele și poarta ghimpată, cu citeva camioane căzute într-o rină, cu cînduri

de ciori, cu portrete de hitler lipite pe parbrizuri, cu mitraliere proaspăt unse și aruncate, după care intrară în curtea enormă

— tumoare secretă cu mormane de cadavre sub cerul fără soare, morți peste morți proliferînd în ciorchini singeroși printre care treceau vaietele celor care agonizau, muribunzi

care-și dădeau sufletul chiar în clipa aceea, în lumina firească a zilei, proaspăt împușcați de călăii fugiți în debandadă, priviți — le porunci ofițerul american, și din mulțime cîțiva

căzură leșinați, printre morți și muribunzi trecînd febrile scheletele celor vii, rămași în viață, cu ochii fixați în orbitele învingătorilor și învinșilor. „N-am știut — murmură mulțimea — n-am știut, n-am știut,

n-am știut, noi ne-am plimbat prin alte parcuri, vrem acasă, nu mai putem

suporta...” S-au întors strîns grupați, acasă, în orașelul curat și au adormit îngroziți. A doua zi,

americanii i-au strîns din nou pe strada principală și i-au dus prin pădure să vadă iar curtea celui lagăr.

Dar a treia zi strada principală era pustie, toți fugiseră,

noaptea, pe ascuns, evadînd din casele curate ca din celulele unui canceros.

Albiturile

Și totuși, doar dintr-o noapte mult mai adîncă decît aceea a unei glume (prea puțini observăm bezna din care țîșnește sau în care se topește o glumă), doar dintr-o noapte foarte complicată a cărei analiză nu trebuie încredințată nici psihiatrilor, nici oreliștilor, nici nuveliștilor — deși sînt cazuri foarte frecvente în care psihiatrul te trimite, pe friguroasele coridoare ale policlinicilor, la nuvelist, iar nuvelistul, dacă e competent, la plimbare — dintr-o noapte nu neapărat a unui delir trist ci a celei mai riguroase și prin urmare voloase inteligențe — doar proștii echivalîndu-i întunericul cu moartea spiritului

(ceea ce-l o porcărie ce seamăn pe lume nu are), nu văd că inteligența are noaptea ei, luminînd feeric formele de relief ale lumii, prăpăstiile, pădurile virgine, mușchii de pe copaci, chiar ferigile și fragile adormite sub iarbă, în poienă la care dimineața nu are acces — în sfîrșit dintr-o noapte feerică, deci nu lipsită de veselie, de absurd, de abscons și absint, trebuie să se fi născut ideea suedezului care cere imperios și tenace indemnizație de boală pentru zilele trăite în spitalul închisorii, după ce a încercat să evadeze și nu a reușit căci cearceafurile din care confecționase clasică funie pentru a aluneca pe zidul închisorii erau prea uzate, s-au rupt și evadatul a căzut rîndindu-se serios, dovadă cele două săptămîni petrecute în spital, rupturi de coaste imputabile administrației care habar n-are ce albituri ține, în celule, la dispoziția deținuților care vor să și fugă, nu numai să doarmă !

O gravitate filosofică indiscutabilă caracterizează noaptea

din mîntea lui care ar trebui dată pe mîna spălătoreșelor și a poeziilor, adică a celor care știu ce înseamnă o rufă și a celor care stabilesc noi raporturi între lucruri și idei, între țesături și ziduri.

Scumpă surioară

Că și Tolstoi care le citea copiilor săi Cei trei mușchetari trecînd peste pasajele cu amor, încît te poți întreba ce mai înțelegeau micii conți din aventurile lui d'Artagnan dacă nu mai există doamna de Bonacieux,

și eu — dragostea mea, soarele meu, vindecarea mea, șansa mea barocă, rîndunică de arhipelag tănuț, pasărea mea săgetată și încremenită în zbor de toate gerurile lumii, dar adusă la viață de răsufierea mea hrănită numai din răsufierea ta, căciulă, bazaconie și creion, ruj pentru chipul și pe chipul tuturor clovneriilor mele, tumba mea, sumbra mea teroare, mașina mea de scris, mașina mea de piață, taxi înop-tat în cele patru vînturi, est-vest, nord și sud al meu și al gumei mele cu care șterg ca orice școlar fiecare corolar greșit dedus din demonstrații vane, într-un cuvînt : „scumpă surioară”, cum ar spune paroxistic de simplu cel a cărui soție a învățat-o chiar pe Sonia Tolstoa cum să vîndă cu ciștig opera completă a lui Lev Nicolaevici,

(gag uluitor al vieții demente care realizează în studiourile ei — căci îți voi povesti și filme ! — acest schimb de experiențe comercială între doamna Tolstoi și doamna Dostoievski),

și eu, scumpă surioară, voi trece peste toate vorbele și scenele de amor și de-a lungul acestei călătorii spre continentul tău nu-ți voi citi nimic care să te tulbure, nici un roman, nici un sonet, încerc să mă lepăd de mine, de noi, de pornirile mele, zic că-s vindecat, acceptînd schimbarea de climă, de mediu, de igloo, de glas, de pervaz, de haz, poate vei aprecia efortul meu de-a fi inconsecvent, de a mă părăsi, pentru a fi cu tine pe acest pachetot, spre casa ta, Penelopă abrogată.

ce-mi poți cere mai mult decît să uit de mine și de mecanisme mele, să mă întorc cu tine, absorbit de împachetarea ascuțitorilor și scrumierelor, a ceștilor de cafea, și a medicamentelor, a fotografiilor și a ochelariilor de fiecare zi,

să elaborezi 365 de cutii în catifea pentru 365 de ochelari a cite două lentile, fă o socoteală, gărgăriță viageră,

să bați depeșă la un telegraf confecționat din atîtea nurci și renghiuri pentru a reține două locuri pe un pachetot care nimeni nu știe dacă are picături de valeriană în farmacia sa, ceea ce a dus la angosta de comandării,

în sfîrșit, să fabrici frînghia aceea gigantică, pe locuri unde nu există nisip, ci doar structurile de cristal ale gheții, dar singura posibilitate ca să poți trage la tîrm pachetotul, fără știrea lui, dar exact la momentul potrivit, prîponindu-l bine și asigurîndu-ți o calmă imbarcare, căci tu știi ce urlete sînt între noi ori de cite ori trebuie să plecăm la gară și să urcăm într-un tren,

toate acestea și atîtea alte imperceptibile jurăminte — pe care sper să le fi remarcat în generozitatea și suspiciunea cu care mă privești de cînd plutim — jurăminte care m-au costat o îndelungă durere intercostală, dar la capătul cărora sînt ferm decis să nu mă întorc la mine însumi,

te vor îmbuna, te vor face să mă suportî pînă la debarcare pe pămînt și să accepti — din toate nebuliile mele — să-ți citesc ziarele, în lipsa oricăror vorbe de amor, și să ți le citesc cum vreau eu, să ți le citesc așa cum sînt ele tipărite și paginate în sufletul meu modelat de tine, oricît ai urla că nu mai suportî ziarele și nebuliile mele. Urlă ! Dar lasă-mă să mă ghemuiesc la picioarele tale, pînă trecem oceanul.

Drum pe punte

Îmi caut prieteni. Nu pot sta toată ziua la picioarele tale, citindu-ți ziarele. Pachetotul nu are telefon, Telegraful Morse îl păstrez precum un ultim glonte pe țevă. Pentru tine. Îmi caut prieteni. Mă plictisești. Bat la cabina lui Vito Santangelo. Doarme. E obosit, după douăzeci de ani de peregrinări prin Sicilia, cîntînd din sat în sat, pe capota mașinii sale, faptele diverse din ziare, puse pe note și pe povești. Povestitor-ambulant, dramaturg al ziarelor, ca și mine, cinci sau șase mai au meseria lui în Sicilia, am vrut să mă agăț de ei, să povestesc odată cu ei, din sat în sat, dar nu m-au primit, toate poveștile mele sînt povești de dragoste — ei și-au dat seama, tu nu — și dragostea dintre un bărbat și o femeie nu-i interesează. Sicilienii ! Proletcultiștii ! Sectarii ! Lasă-l să doarmă, e obosit fratele meu, — îmi zic și trec pe punte, mai departe, spre cabina lui Claude, Claude Reimond Dityvon, alt obscur, habar n-ai de Claude, fotografia lui „Viva”, agenție

cooperativă de fotografi care consideră că totul e eveniment, trecerea unei pisici printre casele demodate ale unui sat,

spaima unui emigrant, singurătatea unei ferme, totul, totul, tot ce e non-eveniment e eveniment, tot ce e non-irlandezocipriot e la fel de dramatic ca o criză a energiei, Claude nu-mi deschide, developează, mărește capul unui struț ascuns în nisip — îmi spune prin

usă — niciodată nu s-a dezvoltat ce vede un struț în grăunțele de nisip în care și-a ascuns privirea înspăimîntată, el vede acolo castelele lui Barnabe,

adică exact ce vedem noi, evenimențialii, la ficcare demențial colț de stradă privit drept în ochi, mai fac cîțiva pași pe punte, un val mă duce pînă la ușa suedezului care a luat Premiul Nobel, poetul care a început-o, ca și mine, nenobelizatul, ignobilul, cu Withman, Maiakovski și Edgar Lee Masters Vreau să-i cad la picioare pentru Edgar Lee — nu-mi deschide, doarme, a băut ca orice suedez, mi-o spune deslușit prin somn. Îi las sub ușă un mesaj, scris de mine în buzunar, cu mîna dreaptă, în timp ce cu stînga te mîngîiam, — tehnică preluată de la un biograf al lui Tolstoi care-l imprima astfel pe bătrîn, scriînd pe un carton, în buzunar, tot ce spunea profetul — i-am scris suedezului, fără să știi, prietene, e vorba ca într-un fost lagăr nazist, transformat în muzeu, cu hotel, parking și bar, să se închidă — din rațiuni economice — sala în care șinele

wagonetelor pentru transportul cadavrelor se oprea exact în fața cuptoarelor. Asta i-am scris în timp ce te mîngîiam.

Iartă-mă ! În genunchi mă întorc la tine.



Săptămîna teatrală sătmăreană

O RAȘUL Satu-Mare a găzduit, de curind, cîteva din teatrele zonei în care se află amplasat, un colciu privind **Teatrul cetății** și un număr important de alte activități. Efortul depus pentru reușita unei asemenea „săptămîni” se justifică atît sub raportul interesului public ce-l stîrnește, cît și sub acela al caracterului de emulație pe care s-a dovedit că-l are. Teatrul de Nord din Satu-Mare, de pildă, a pregătît și realizat două premiere, una în regia lui Ion Deloreanu cu piesa lui G.M. Zamfirescu **Idolul și Ion Anapoda**, a doua în regia lui Kovács Ferenc, cu o nouă piesă a lui Kocsis István, anume **Magellan**, prezentînd în cadrul programului și alte două spectacole de interes. Teatrele din Arad și Oradea, Naționalul din Cluj-Napoca, Teatrul din Tg. Mureș și cel maghiar din Timișoara au oferit publicului din orașul gazdă reprezentații dorite, chiar dacă nu totdeauna reprezentative.

Dezbătînd tema ce și-a asumat-o, colocviul a prilejuit atît afirmarea unor teze de principiu — ne referim la comunicările prof. dr. doc. Ion Zamfirescu, conf. dr. Vicu Mindra, cercetătorului Eugen Onu, prof. Alex. Zotta și subsemnatului —, cît și analiza concretă a condiției teatrului local în viața orașului. Am reținut, de pildă, din comunicarea lui Gyöngyösi Gabor străduința depusă de secția maghiară a Teatrului de Nord pentru promovarea dramaturgiei originale — cifra premierelor cu texte originale (aproape o treime din totalul premierelor de la înființare) este remarcabilă. Comunicarea lui Vasile Savinescu s-a referit la „fizionomia de idei a repertoriului”, la cultura spectacolelor, precum și la problemele, uneori delicate, ale constituirii, creșterii și permanentizării echipei teatrale. Este de presupus că această comunicare va prilejui un subiect de meditație tocmai pentru că, depășind cadrele biografiei unei echipe, a reușit să propună idei cu valoare de program. Mihai Raicu s-a referit la raportul teatrului cu publicul său.

Săliile pline, atmosfera de emulație creată cu acest prilej, contactele profesionale și umane demonstrează reușita săptămîinii dedicată Thaliei la Satu-Mare.

Mihai Nadin

Secvența : POVESTE

● **SENZAȚIONAL** basmul acesta cu abatele Sauniere, istorisit nouă du-minică („Dosarele secrete ale tezaurelor”, pe micul ecran) : omul a început dintr-odată, pe la sfîrșitul secolului trecut, să cheilească sume fabuloase. De unde ? — se întreabă un reporter care începe să cerceteze, descoperind documente și picturi cu cifru, construcții misterioase ce par a spune ceva etc. O teorie fabuloasă începe să se închege, cifrurile sînt lămurite în chip seducător și convingător, o mulțime de fapte se leagă, un splendid și complicat joc al inteligenței demonstrează că abatele ar fi descoperit un cunoscut tezaur antic din care folosisse o parte, fără a lăsa pe cineva să știe locul exact unde se află îngropat probabil și acum. Aici însă, după o oră de proiecție, se produce un gag colossal, cum numai viața poate pune la dispoziție oricui, inclusiv unui realizator de filme-document : Sirkis, realizatorul „dosarelor”, propește camera pe chipul unui domn serios, bătînd spre 50 de ani, lipsit de orice romantism, însă aplicat cormonitor de arhive, care arată ce ? Că toate documentele pe baza cărora fusese formulată teoria tezaurului descoperit de Sauniere erau falsuri. De unde a avut atunci abatele atîta bani ? Făcea trafic de liturghii ! După care urmează crema peste acest minunat „tort” : e drept — închele seriosul domn — abatele n-a tocat bani în chefură, ci l-a folosit ca să restaureze o biserică, să construiască un foisor și un castel...

a. bc.

Personalități ale teatrului european :

Maria Filotti

SOCIETATEA UNIVERSALĂ A TEATRULUI — denumită curent pe atunci S.U.D.T. — a fost întemeiată în 1925, la Paris, de acel mare regizor care a fost Firmin Gémier. Programul acestei societăți a fost rezumat de Paul Blanchart, biograful regizorului, într-o monografie apărută în 1954 : „să dezvolte cunoașterea activității teatrale din toate țările, să ușureze și să intensifice schimburile internaționale, să promoveze întîlniri între țări pe planul spectacolului și al sărbătorilor populare, să provoace schimburi între tinerii oameni de teatru prin călătorii culturale și de informare în străinătate, să rezolve cu maximum de garanție problema delicată a traducerilor, să publice reviste avînd drept prim scop informarea regulată a oamenilor de teatru de pretutindeni asupra creațiilor efectuate în toate țările, să instituie, de asemenea, un teatru internațional unde fiecare popor și-ar delega drept ambasadori spirituali pe cei mai iluștri scriitori și cele mai bune trupe ale sale”. Este, după cum se vede, un fascicol de preocupări care sînt astăzi tot atîtea realități, cuprinzînd în ele substanța **Teatrului Națiunilor** sau a buletinului lunar **Creații Mondiale**, publicat de Institutul Internațional al Teatrului, ca și al altor forme de activitate a acestui Institut.

În anul 1930, datorită eforturilor Mariei Filotti, aleasă în acel an la conducerea sindicatului artiștilor — al cărui membru de onoare era de mai mulți ani regizorul Firmin Gémier —, România a fost pentru prima oară prezentă la cel de-al IV-lea Congres al S.U.D.T. de la Hamburg. Răspunzînd unei scrisori personale a lui Gémier, Maria Filotti reprezenta acolo nu numai Sindicatul artiștilor dramatice și lirici, dar și Societatea autorilor dramatici români, din însărcinarea președintelui ei, Ion Minulescu.

Participarea Mariei Filotti la lucrările Congresului i-a întărit convingerea în necesitatea creării unei „Secțiuni românești” a societății. Grație eforturilor sale (încă o dată temperamentul său dinamic nu s-a dezmințit), Uniunea română a S.U.D.T. a luat naștere în ianuarie 1931, cuprinzînd secțiuni pentru toate specialitățile teatrului și muzicii și grupînd în sinul ei personalități de vază ale culturii noastre. Printre animatorii diferitelor secțiuni figurau Ion Minulescu, Alexandru Ki-rișescu, Mihail Jora, George Georges-cu, George Folescu, Emil Fagure, Soare Z. Soare, Floria Capsali etc.

În anii următori România, reprezentată de Maria Filotti, dar și de alți oameni de cultură care îmbrățișează crezul ei (ca Ion Nonna Ottescu, Ion Livescu, Mircea Ștefănescu, Alexandru Buzescu, Val Mugur și alții), a luat parte la Congresele S.U.D.T., ținute în diferite orașe europene. Maria Filotti a fost în 1931 — la Paris, în 1932 — la Roma și în 1933 — la Zürich, prezentînd rapoarte dedicate activității teatrale din țara noastră. Va face apoi, împreună cu delegația Uniunii Franceze a S.U.D.T., o călătorie la Festivalul Internațional de Teatru de la Mos-

cova, care înlocuia congresul din 1934. După moartea lui Firmin Gémier, în 1935, societatea își continuă activitatea sub conducerea marelui dramaturg Jules Romains, iar Maria Filotti e din nou prezentă la congresele de la Viena (1936), Paris (1937) și Londra-Stratford (1938), unde prezintă și o conferință despre **Teatrul englez în România**. Izbucnirea celui de-al doilea război mondial a întrerupt activitatea Societății Universale de teatru. Dar ideile generoase nu mor niciodată ; cele ale lui Gémier se regăsesc azi în activitatea Institutului Internațional al teatrului și în cea a Teatrului Națiunilor. Prezentă la prima manifestare românească din cadrul acestui for internațional — turneul Teatrului Național din București la Paris în 1956 — Maria Filotti a avut fericirea să vadă realizat visul pentru care luptase cu atîta dăruire.

Maria Filotti în anul 1915

Ion Cantacuzino



Leopoldina Bălănuță în Matca de Marin Sorescu

La Teatrul Națiunilor

„Matca”

AM VISAT multe roluri din dramaturgia originală sau universală și, iată, aspirațiile mele se împlinesc prin **Matca**, acest poem filosofic despre viață și creativitate. Irina nu e un personaj obișnuit, ci o stare sufletească, de vrajă și luciditate, o femeie-simbol, ce-ți lasă în inimă semnul cel bun, care-ți solici-tă dăruirea totală. Pentru mine **Matca** e, în egală măsură, un eveniment artistic și uman, profesional și intelectual. Căci piesa lui Marin Sorescu face parte din categoria operelor care durează în timp, prin sublima-re trecutului în gîndul pentru viitor ; căci e profund românească și, tocmai prin asta, profund universală. Am încercat (Dinu Cernescu ne-a implicat pe toți vi-ziunii sale) să-l păstrăm și pe scenă puritatea de cris-tal, să transpunem — fără să utilizăm formulele la modă, dar și fără procedee îmbătrînite de spectacol — întreaga bogăție a meditației lirice.

Sperăm să fim, prin reprezentația cu **Matca** (ce va avea loc în zilele de 23 și 24 iunie), autentici mesageri ai artei românești în înaltul for al Teatrului Națiunilor de la Varșovia. Vrem să comunicăm, să împărtășim ideile, spiritualitatea binefăcătoare, sub aura căreia trăim noi toți, participanții la realizarea acestui specta-col, publicului de pretutindeni.

Leopoldina Bălănuță



Criticii criticați

● **ULTIMA** — dar, evident, nu cea din urmă — ediție a revistei literare TV ne-a convocat într-o zonă specială (deloc marginală) a criticii, anume în rezervația cronicii dramatice. Producătorii revistei au găsit un titlu promițător și la modă : „Funcția modelatoare a criticii în drama-turgia actuală” ! Să fie, oare, adevărat ? Există și funcționează această „funcție” — cu dificila sarcină de a fi modelatoare ? Iată întrebarea, subînțeleasă, a emisiunii. Răspunsurile, destul de multe, unele destul de vioaie, vreo două „percutante”, au meritul de a fi dezvăluit publicului de teatru și de televiziune — care, în principiu, ar putea fi aproximativ același — ci-teva preocupări ale autorilor dramatice,

ale interpreților, ale criticilor de teatru, preocupări cu tendințe convergente. Desigur, necesitatea de a avea un dialog permanent, o dezbatere dialectică vie, pe tema spectacolului teatral este cît se poate, omenescă, de evidentă. Revista TV nu a descoperit nimic nou formulînd această temă, dar, incontestabil, a contribuit la sublinierea citorva idei. Desigur, o critică dramatică principală și militantă este necesară teatrului ca sarea în bucate — așa cum este necesară tuturor artelor. Uneori, cite o moleculă-două de sare nimerește, vrînd-nevrînd, în ochi și nu-i plăcută. Alteori, sarea însăși e nesărată.

Oricum, „pledoaria pentru un dialog”, pe care a prefațat-o, cu sobrietate, Dinu Săraru s-a dovedit, pe parcurs, intere-santă. Păcat că a fost timidă, nesemnificativă, participarea publicu-lui. Prea mare lucru n-am reținut nici din intervențiile lui Mircea Albulescu și Alexa Visarion. În schimb, plină de vervă și de idei critice, apariția lui Paul Everac. Acest fecund și inspirat autor dramatic ar putea fi — ba, chiar este ! — un bun actor, mai ales pentru TV. Cele citeva pietricele, lustruite, cizelate, rafinate, pe care le-a aruncat, în trecere, prin grădinile vecinilor (Horia Lovinescu și D. R. Popescu), n-au putut provoca pagube, ele fiind, în special, efectul unei competiții cordiale, spre binele scenei.

La dezbateră „problemelor” criticii

teatrale au participat, cu mai multă sau, fatal, mai puțină competență, Gina Patrichi, Ion Marinescu, Virgil Ogășanu, Cornel Todea (aceștia din spatele cortinei), iar din față, dintre spectatori, profesoara Luminița Lupu, inginerul Vasile Iacoban, Ioana Rădulescu, Aurelian Manoliu (păpușar). Toți au fost de acord asupra rolului activ al criticii — însă n-au putut neglijă „funcția” majoră a interpre-ților și autorilor. O frumoasă intervenție — între cele două părți în discuție — a avut-o Dina Cocea.

În fine, pentru a sublinia „răspunderea multiplă” a criticilor și a se trece la o „pledoarie” pentru critica „angajantă, creatoare de atenție”, revista TV a făcut apel la cronicari. Traian Șelmaru, Valen-tin Silvestru, Radu Popescu au fost mult mai exigenți cu ei înșiși, cu autorii, cu interpreții, decît toți antevorbitorii la un loc. Din acest punct de vedere, emisiunea a fost interesantă și incurajatoare. „Cla-ritate, consecvență, profunzime” — a cerut Radu Popescu tuturor criticilor de teatru, aducîndu-le aminte că profesiunea lor se află sub critica lui Eminescu. Noblete care obligă !

● „Regizorii” revistei (de fapt un trans-planș al emisiunii „Scena”) au fost, cu succes, Liliiana Zenne și Constantin Pa-raschivescu.

M. Râmniceanu

„Sperietoarea“

SCARECROW — sperietoarea de ciori. Mulți spectatori vor observa desigur că nu apare în film nici o cioară, fie speriată fie ne-speriată. Totuși, acest titlu povestește, în sfîncime, întreaga poveste.

La prima vedere e vorba de doi vagabonzi, unul tinăr și vesel (Al Pacino), altul, ceva mai în vîrstă (Gene Hackman), cusurgiu și arțăgos; cum zic franțujii: „Jean qui rit“ și „Jean qui grogne“. Ei au un drum precis, fix: primul vrea să ajungă în orașul unde locuiește copilul său, pe care l-a părăsit acum cinci ani, și pe care nu l-a văzut niciodată, și despre care nu știe nici măcar dacă e fată sau băiat, și căruia îi aduce un cadou pe care îl cară cu el pe toate drumurile, un cadou care să se potrivească cu ambele sexe, și anume: o lampă cu petrol, jucărioară care, bineînțeles, nu se potrivește, în materie de copii, cu nici un din cele două amintite sexe... Acesta e drumul bine hotărît al lui „Jean qui rit“; cit despre „Jean qui grogne“, ținta lui, tot atît de fixă, este să ajungă la Pittsburg. De ce? Pentru că acolo, la o bancă, depusese el vreo trei mii de dolari, toți banii cîștigați în cei șase ani petrecuți la închisoare. Cu acest capital se va apuca de o treabă sigură, care nu poate da greș: va înființa o stație de spălat mașini. Fiindcă (nu-i așa?) orice automobil se murdărește! Imposibil deci de a scăpa de obligația de a se spăla! Cele mai mici detalii ale inginosului plan au fost notate, în timpul șederii la puscărie, într-un carnetel pe care-l poartă la el și-l recitește cu sfîntenie, ca să nu uite nici un amănunt.

Veți zice poate că-i tare curios acest vagabond cu capital la bancă și cu program comercial super-organizat. Ciudățenia însă provine din traiul la închisoare, unde totul e ticluit, fiecare minut are o întrebuintare precisă, fixată de o voință neînduplecată. Asta contaminează pe cel internat, care își „promite“, pentru cînd va ieși, o viață metodică planificată pînă în cele mai mici detalii. În romanul *Pe drum de Kerouac* (din care filmul nostru în mod vădit s-a inspirat) se spune așa: „puscăriile e locul unde omul își promite lui însuși dreptul de a trăi“.

Totuși, hoinarul nostru tot hoinar rămîne. Genialul plan cu prăvălia de spălat mașini va cădea în baltă, și toate economiile lui le va cheltui îngrijind ca o mamă pe tinărul său prieten pătît de schizofrenie, acea „dementă precoce“ care desparte (skizos=separație) de viață pe bolnav, de viața tuturor celorlalți, și-l aruncă într-o stare de instrăinare totală. Bunul, tandrul „Jean qui grogne“ va continua să bată drumurile, cărindu-l cu el pe fostul „Jean qui rit“, pînă la terminarea banilor. Probabil și după.

DIN ce i se trăsese băiatului teribilă sa cădere în demență? Este una din scenele cele mai dramatice din întreaga istorie a dramaturgiei. Ajuns, în sfîrșit, la destinație, tinărul telefonează femeii părăsite. În cursul celor cinci ani de absență îi tot



Gene Hackman și Al Pacino — interpreții filmului american *Sperietoarea*

trimisese bani. Avea remușcări, ardea de poftă să-și vadă copilul, dar vocația de hoinar fusese mai puternică. O vedem pe femeia aceea vorbind la telefon. E prima oară cînd vorbește cu el „după aceea atît de lungă absență“. Și îi va spune ceva teribil. O minciună sinistă: că avortase la opt luni și copilul murise înainte chiar de a se naște. Iar pe cînd ea spune asta, copilul (un băiețel viu și natural) se uită lung, fix, la maică-sa, cu gura căscată, cu privirea cretină, obtuză, absentă, ca pentru a preface în adevăr lugubru neadevăr scornit de maică-sa. N-am mai întîlnit niciodată pe ecran o asemenea expresie atonă, moartă. Expresie care rimează cu aceea a tatălui, a fostului tinăr vesel, care acum zace, în plină idioție, pe patul său de spital, cu aceeași gură-căscată, cu aceeași privire pierdută ca și a pierdutului său copil. Cît despre expresia mamei în timpul scurtei sale conversații la telefon, ea este (scrie cronicarul de la foarte serioasa publicație americană „Variety“) „o combinație de minie (anger), amărăciune (bitterness), necaz (sorrow), ură (hate), ușurare (relief)“. Da; și ușurare; căci prin odioasa ei minciună ea slobozește un venin adunat cinci lungi ani. La lista de sentimente citate mai sus adăugați: răzbunare, revanșă, regret totuși: da! o sfîșietoare părere de rău, o cumplită dezolare, o iremediabilă disperare...

Filmul e plin de asemenea scene scurte, momente dinamită. Fiți atenți la scena de la sfîrșit, scena cu pantoful devenit ciocan și pușculiță, pantof care rimează cu acel care avea funcție de imagine dragă pe care o pui sub pernă în timpul somnului.

Tema vagabondului din vocație a dat, în epica literară și cinematografică, variante multe și interesante: hoinarul Charlot, care nu se fixează nicăieri, fiindcă pretutindeni găsește prilejuri de a ajuta pe alții; sau cei doi din *A nous la liberté* de René Clair, revoltați contra sclaviei locului, contra legării pe viață de cutare bucățică de pămînt; sau cei doi pierde-vară (Bra-

sseur și Brassens din *Porte des Lilas*) care toată ziua se acuză unul pe altul că „nu fac nimic pentru alții“; sau vagabonzii lui Gorki, care în orice colț de țară se pun să discute, patetic, „blessmatele“ probleme: moartea, soarta, justiția, prietenia, credința, bunătatea; sau cei doi călători din *Pierrot le fou* de Godard, care cutreieră Europa și habar n-au de ce; sau cuplul din *La strada*, sau bizarul cuplu din *Cowboy de miezul nopții*, sau... (și mai ales) cuplul din *Sperietoarea*, filmul lui Jerry Schatzberg, de care ne ocupăm aci, și care la Cannes a obținut Marele Premiu Internațional.

E timpul să răspundem la întrebarea de la început: de ce filmul are titlul: *Sperietoarea*? Foarte simplu. Tinărul știe o anecdotă cu niște ciori deștepte, niște ciori cu simțul umorului, care departe de a se fi speriat de omul-sperietoare, l-au găsit, din contra, nostim, caraghios, comic, și s-au prăpădit de ris, făcînd îndelung haz de mutra lui pocită, de hainele lui îmbrăcate halandala. Așa că *Sperietoarea* din poveste a fost impresionată văzînd asta; și a fost mindră, măgulită că prezența și purtarea ei au putut produce veselie, petrecere, chef în rîndul ciorilor. Onoarea și plăcerea de a fi putut face plăcere altora, altora mulți; meritul de a-i fi făcut să ridă — această descoperire a determinat pe *Sperietoarea* noastră ca, în viața ei, de acu-nainte, să nu mai sperie pe nimeni, nici pe ciori, nici pe alte dobitoace.

Eroul din film (interpretat de Gene Hackman) cînd aude această poveste nu numai că face haz, dar se simte inundat de o imensă fericire: aceea de a înțelege, clar, sigur, precis, fiicul profund al vieții. Aceasta e delicata, poetica, realista poveste a celor doi „drifter“-i. Așa li se zice în limba lui Shakespeare. To drift înseamnă (Webster) „a pluti, a naviga (float) ca dus de un curent de apă sau de aer“. Este pateticul drum al „Vînturilor, Valurilor“.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

Sensul frumuseții

● SINT multe, poate prea multe frumuseți în *Atlantida*, filmul lui Pabst din 1932, pentru ca prezența lor să nu ceară un sens deosebit. Paradoxal, gustul modern a devenit atît de suspicios, încît acceptă mai degrabă o colecție de imagini crude decît o aglomerare prea manifestă de frumuseți. Dacă urîteniei i se dau dispense (pentru simplul fapt că apariția ei e o curiozitate), în fața frumuseții apar exigențe cu atît mai multe și mai strasnice cu cît ea e mai desăvîrșită. Cu cît un film e mai „frumos“ se așteaptă ca el să fie mai plin de idoi, mai străbătut de romantism și, dacă se poate, mai existențial. Frumuseții i se cere buletinul de identitate, în timp ce urîtenia este acceptată fără justificări. Operele dure ale artei a șaptea de pildă (*Mondo Cane*, *Portocala mecanică* sau *Exorcistul*) au fost filme cu idei banale, dar nimeni nu s-a gîndit să le cîntărească.

Atlantida are nisipurile orbitoare, oaze, mirajuri, cămile, împărății subpămîntene, fast oriental; un ofițer candid, o prințesă devoratoare, un aventurier pitoresc, robi muți, roabe cu feregele; statui uriașe, sunete de french-cancan, tipete misterioase venind din Sahara... O frumusețe convențională, care nu crește în vreo direcție, ci doar se acumulează în proporții neobișnuite, trezind mereu întrebări despre ce a vrut să demonstreze cu ea autorul. Pașii filmului se afundă adînc în acest desert exotic, în timp ce spectatorul așteaptă să descopere un filon filosofic, sau o dezvăluire fantastică, sau ritmurile unui poem. Așteptarea este zadarnică, dar nu pentru că filmul n-ar avea aderență la una, ci pentru că are la toate acestea, năzluind să le cuprîndă pe toate într-o blîndă, incongruentă haină calofilă.

Totuși, cînd povestea de 1001 de nopți s-a sfîrșit (odată cu speranțele noastre), o undă de îndoială omenească ne străbate. Saint Avit — povestitorul întors din lumea incredibilă a *Atlantidei* — este real, este al zilelor noastre, a ascultat radioul, iar acum își potrivește casceta de ofițer. În clipa următoare el se avîntă însă, cuprins de dor, în valul furtunii de nisip care îl înghite fără urmă. Abia acum, prin cele două mișcări de mare — de aducere în prezent și de retragere în imaginar — povestea noastră și-a căpătat dimensiunea de idel. Abia acum, incertitudinea — venită din planul rece al legendei în cel palpabil al existenței — a scuturat trupul trufas al frumuseții și l-a încărcat cu suflet. De acum încolo fiecare din noi ne putem întreba dacă adevăratele atlantide nu sînt amintirile noastre, care ar putea părea livresti și chiar imaginare înainte de a dispărea în spatele unor furtuni opace de gînduri.

Romulus Rusan

Acei anonimi cavaleri...

● ATENȚI de multe ori la lucrurile cele mai evidente, mai spectaculoase și, de aceea, mai atrăgătoare, am fost nu o dată tentați a face din acestea și lucrurile cele mai indicate a fi luate în considerație. Am vorbit, așadar, deseori despre actori, nu de puține ori despre autorii pieselor pe care aceștia le-au interpretat la radio și televiziune, iar, în acest general tur de orizont, nici regizorii nu au fost totdeauna uitați. Mai rar, o mult mai rar, am privit cu atenție planul al doilea al spectacolelor, păstrînd doar în amintire și nerelevînd niciodată în scris contribuția ansamblului actoricesc, acele minunate roluri de mai mică întindere, fără de care ele, rolurile principale, nu s-ar fi putut niciodată evidenția. O excelentă creatoare (oînă acum) de roluri secundare este Rodica Popescu-Bitănescu: najvitate perfect simulată, ris dus cu precizie, dar și cu inefabilă intuiție pînă acolo de unde începe să sune foarte senti-

mental, vivacitate și grație.

Dar înaintînd și mai mult spre umbrele planului secund, dincolo de actori și actrițe, de întîmplări și decoruri, iată, apărînd doar pentru cei ce au răbdare să ajungă aici, *echipa* de creatori și tehnicieni, operatorii, inginerii de sunet, dirijorii jocului de lumini, oamenii de pe platouri și din cabinetele de înregistrare, ale căror nume sînt rapid enumerate la sfîrșitul emisiei, atunci cînd, din păcate, mulți spectatori consideră spectacolul încheiat. Ei, oamenii din umbră, modești și tăcuți, plini de fantezie și animație de o incredibilă iubire pentru teatru (la o reuniune a creatorilor domeniului am putut auzi emoționantele lor gînduri și m-am convins de sincerul lor entuziasm), ei, fără de care vedetele nu ar fi niciodată vedete și spectacolul, spectacol, ei, zecile și sutele de oameni din umbră, merită întreaga noastră admirație, întregul nostru respect.

Și vorbind despre a-

cești anonimi cavaleri al ideii de teatru ne întoarcem cu aceeași admirație și același respect spre încă o categorie de artiști, la fel de necunoscuți — minutorii teatrelor de păpuși și marionete. Am avut ocazia să asist, cu inima încărcată de o emoție ce greu poate fi trecută în cuvinte, la spectacolele ale Teatrului de animație din Bacău: premiera *Sufletele* (regia Ion Puiu Stoicescu) și mai ales *Fantezi* (regia Petru Walter), spectacol ce a cunoscut deja succese internaționale de prestigiu, spectacol oferind în premieră mondială un procedeu tehnic și artistic de animație (autorul brevetului: regizorul spectacolului) care împinge dincolo de limitele obișnuite capacitatea oamenilor din umbră, acei neasemuiți cavaleri ai ideii de teatru, de a sugera prin mișcări de lumină uimitorile aventuri ale materiei, de a mișca valurile mării, la cea a sentimentelor și iluziilor omenești.

Ioana Mălin

Telecinema

● CÎTEVA seri am stat la cele „1001“... pîndind pe generic numele exact al fapșilor. L-am înregistrat. Îl țin minte. Nu-l voi divulga. Nu-l voi populariza. Nu merită. Îl putem și uita. Memorabilă însă rămîne fapta lor foarte urită, ideea lor foarte proastă care — ca orice idee proastă — poate apărea, la o privire repede, foarte bună.

Ei au făcut din Stan și Bran desene animate pentru copii. Stan și Bran pe înțelesul copiilor. Probabil că dumnealor nu știu ce-s aceia stansbran, copil, om mare (O mare — ce mindru sună această literă!), probabil că ei nu cunosc legile artei și ale lor incompatibilități. Căci care linii, cercuri, curbe și carbonuri pot fi Stan și Bran? Nu s-a inventat încă punctul care să exprime ochii lui Stan mincînd o pălărie, jucînd „degete“, cîntînd la o harpă transfigurată dintr-o somieră. Există poate un punct pe care să te sprijini pentru a răsturna universul, dar nu există nici o dreaptă și nici o frîntă care să ni-l re-

Un non-sens — Stan și Bran animați

dea pe laurelhardy dansînd în Far West (unul din numerele lor fenomenale în care amîndoi, rîndindu-se de pămînt, ating angelicul și în final sublimul, secvență cu care, duminică, Viorica Bucur și Radu Cîmponeanu și-au încheiat pe bună dreptate minirecitalul Stan și Bran, de la care mărturisesc totuși că așteptam mai mult, în orice caz nu avea privire „lirică“, mică, îngăduitoare, milos amuzată, pusă sub semnul regretului pentru „soarta tristă“ a celor doi în posteritate... Nu Stan și Bran trebuie deplînsi — de plîns sînt acei care i-au uitat sau, și mai grav, acei care nu le înțeleg dimensiunile). Revenind la desenele indigeste, un laurelhardy fără de carne și fără de oase — el fiind o aventură spațială tocmai a organicului și nu a inorganicului (o-la-la, la ce cuvinte te ispitește indignarea cînd se vrea argumentată) — e un nonsens, fără sare, fără soare, fără căpsuni, fără zahăr, fără înghețată felul trei, fără perspectivă, fără

relief, fără crudități, pentru a nu mai spune fără cruzimi. Sînt doi mici idioți, pe deasupra animați, lipsindu-le exact animusul. Dublați în limba franceză peste care se suprapune vocea unei copile în românește pentru ca anfanul nostru să priceapă că Stan și Bran se luptă cu o pasăre (!!), ei care n-au dușmani nici în floră, nici în faună, un lung armistițiu caracterizînd viața dintre ei și cal, de pildă, inamici fiindu-le pe veci pragul ușii, ușa, scările, spațiul, din cînd în cînd un pian, un primus, un primus mai primus inter pares, dar niciodată o pasăre cu cuibul ei, cuib care le mai cade și în cap! Ce-l de ris aici? Ce-l de priceput? Care Stan și care Bran? Și care lezanfan?

Sacrilegiu! Așa nu se poate! Miine o să le vină ideea să-l ia pe Popeye, să-l dea pe mina și pe capul unui actor, pentru ce? Pentru a-l face pe înțelesul oamenilor mari și vii. Dar care om viu poate fi Popeye?

Radu Cosașu



Jurnalul galeriilor

CONSTELAȚIE

● UNDEVA, dintr-un anume plan, se distinge un chip. Parcă meditează. Alături sau poate mai în spate o altă figură stă gata să-ntrebe ceva. Și tot alături, mereu alături, unul lângă altul trăiesc cu ochii, cu gura, cu lacrimi sau zimbete zeci de personaje, aparent independente, veșnic legate, într-o perpetuă mișcare, mai palide sau mai luminoase, ca stelele pe bolta cerului.

Imagini ale lumii cotidiene; oameni pe care-i întâlnești și ale căror chipuri le reții. Sint expresii, stări, atitudini ce apar proiectate într-un spațiu miraculos. Unele foarte îndepărtate ca într-o nebuloasă, altele mai precise, mai concrete, din ce în ce mai clare și din nou izolate, și-apoi iar culoare, compoziția avînd reprezentarea unui arc cu capetele în infinit.

Este perspectiva pe care ne-o propune pictorul Octav Grigorescu în „ultimul tablou”..., o suită de aproximativ 10 lucrări de grafică în tuș și acuarelă intitulată generic „Constelație”.

Artistul populează suprafața hirtiei cu chipuri de oameni, cu expresii de la cele dramatice, chiar monstruoase pînă la cele edine reflexive într-o succesiune de planuri aflate parcă în mișcare. Intenția nu este de a le integra unei narațiuni plastice bine definită, ci de a le proiecta izolat unele de altele, de a crea o suită de „biografii” plastice cu sau fără legături între ele. Compoziția are o construcție pe verticală, pauzele mari dintre elementele figurale capătă un ton neutru și sint dispuse și ele tot pe verticală.

Desenele lui Octav Grigorescu par să recomună, în desfășurarea lor, un fragment de ordine cosmică, numai că „răcoala” astrelor, trecerea lor nesfîrșită prin univers e înlocuită cu destine omenești care se succed, așa cum artistul, observînd lumea, le-a integrat propriei sale reflecții.

Octav Grigorescu își imaginează acum o constelație umană.

Melania Chiriacescu



Gabriela Manole Adoc : TINEREȚE
(Expoziția anuală de pictură și sculptură — sala Dalles)



Teodora Moisescu-Stendl : FLUTURE

În expoziția de la „Simeza” se întâlnesc doi cunoscuți artiști cu solidă reputație printre conștracții genului: TEODORA MOISESCU-STENDL și DAN BÂNCILĂ.

Înainte de a fi graficiană sau autoare de tapiserii, Teodora Moisescu-Stendl este o inteligentă și rafinată creatoare de imagini. Din această incontestabilă calitate funciară decurg consecințele estetice ale artei sale, pentru că unitatea concepțiilor și a stilului omogenizează rezultatele gîndirii formative, dincolo de concretul tehnicii utilizate. Cele 14 xilografuri colorate ce compun ciclul intitulat *Fluturi* constituie rezultatul gravității în jurul unei iconografii simbolice specifice, materializată prin soluții aflate la interferența procedeele tradiționale cu formule de actualitate plastică. Dincolo de trimiterile la un precedent concret cu funcții metaforice — fluturile — trebuie să descifrăm și să incorporăm afectiv și cerebral o realitate subiectivă mult mai complexă, pentru că fiecare lucrare se dovedește



Dan Băncilă : GENEZĂ

a fi un pretext pentru investigații expresive și performanțe decorative. Tentația barocului marchează lucrările artei în sensul său de constantă stilistică, de atitudine estetică în deplasare, capabilă să modifice structura imaginii, evanescentă prin premisă. Ar trebui să subliniem amprenta expresionistă, tinzînd către abstracția tradusă prin gestualismul soluțiilor grafice, vizibilă și în cromatică, datorită căreia lucrări ca *Ruptura*, *Fluturile dimineții*, *Curiosul*, *Dispariție*, *Geneză* propun teme de meditație cu finalitate existențială, dar și completarea adusă de cadrul lucrării, elaborat ca un tot cu finalitate decorativă, astfel încît să constituie un obiect închis și omogen în structura sa definitivă. Rafinate sub raport tonal și compozițional, evadînd stilistic în sfera serigrafiei, de o mare acuratețe profesională, lucrările expuse confirmă cota valorică a Teodorei Moisescu-Stendl și autenticitatea artei sale, de ținută.

Dan Băncilă face parte dintre acei artiști care au provocat în ultimii ani o modificare în concepția structivă a

artei sticlarilor și în mentalitatea publicului dispus să accepte doar obiectele decorativ-utile consacrate, de tipul vază, cană, pahar, lampă. Dan Băncilă ne propune un joc regizat și cu serioase consecințe estetice pornind de la calitățile de materie fluidă ale sticlei, de la posibilitățile sale de a-și depăși condiția materială, intrînd în domeniul proteic al metamorfozelor, interferînd regnuri și structuri. Obiectele create de el, indiferent de titlul lor, sint semne prin propria structură spațială, se plasează la limita vegetalului cu biomorfismul primordial, sugerînd alteori cristalizări telurice cu prețiozități diamantine. Transparente asemeni unor organisme pure, cețoase alteori, căutînd un loc al lor în spațiul tridimensional și în cel metaforic, bloformele lui Dan Băncilă au prețiozitate, fluiditate și o existență a lor, liberă dar năhaotică, pentru că sint emanații ale unui spirit lucid, dornic de ordine artistic și de joc rațional, în sensul naturii înseși.

Virgil Mocanu



— Ați început să cîntați în public de la vîrsta de șase ani, iar la doisprezece, cînd Conservatorul Național din Paris v-a acordat premiul întîi la vioară, erați o interpretă cunoscută. Ce ne puteți spune despre destinul copiilor minune?

— Am pentru ei o mare admirație, întrucît sint niște surprize ale naturii care trebuie cultivate cu grijă. La început, ei nu-și dau seama că sint născuți pentru a face ceva, sint fermecători prin spontaneitatea și naturalețea lor. Viața însă îi pîndește cu nenumărate capcane, le întinde nenumărate curse și de aceea maturii au obligația să-i oprească la timp. Altfel, riscă să-și atrofieze personalitatea, să nu-și poată reveni după o confruntare prea dură, să se transforme în niște blazați, neutralizînd toate speranțele, ratîndu-și menirea.

— Cum reușiți să îmbinați activitatea solistică și cea didactică?

— Meseria de artist este cea mai ingrată, cea mai grea, mai plină de riscuri și de neprevăzut, dar și cea care-ți poate da cele mai frumoase și mai depline satisfacții. Activitatea didactică este un aspect

Cu Lola Bobescu la București

al celei artistice, o modalitate de a face muzică împărțîndu-le și altora din experiența ta, într-o ambianță de înțelegere cît mai desăvîrșită.

— Care stil vi se pare cel mai dificil de interpretat?

— În muzică, un stil cu cît ți se pare mai simplu, cu atît descoperi că este mai greu să-i imprimi o tentă personală, să-l interpretezi în manieră proprie. Bach sau Mozart, de pildă, mie cel puțin, îmi dau serios de furcă. Recitalul pe care l-am prezentat anul acesta la Cluj-Napoca și l-am repetat la București a cuprins și *Sonata a III-a în Mi Major* de Bach, partitură pe care o consider mai dificil de interpretat decît tot repertoriul Vivaldi la un loc. Deși am cîntat-o de multe ori, am trăit satisfacția rară ca, la fiecare repetiție, să descopăr noi frumuseți, să dezvăluں noi talne. Repertoriul meu cuprinde un număr impresionant de piese de muzică de cameră — cele 17 sonate de Mozart, 10 sonate de Beethoven, 3 sonate de Brahms, piese de C. Franck, Debussy, Enescu, Prokofiev, Saint-Saëns, Strawinski, Bartok, alături de toate concertele de vioară care se cîntă astăzi pe scenele lumii. Este adevărat că datorită instrumentiștilor care o cîntă în



Fotografie de Vasile Blendea

virtutea unei rutine, fără să-i înțeleagă miezul, muzica de cameră a avut enorm de suferit. La rîndul lor, soliștii, în căutare de performanțe ieftine, i-au alterat conținutul, coborînd-o la un nivel minor de înțelegere. În ceea ce mă privește sint nespuse de supărată că mulți interpreți consideră că a cînta o sonată de Bach sau de Mozart este similar cu a cînta un capriciu de Paganini sau altă lucrare asemănătoare.

Gh. P. Angelescu



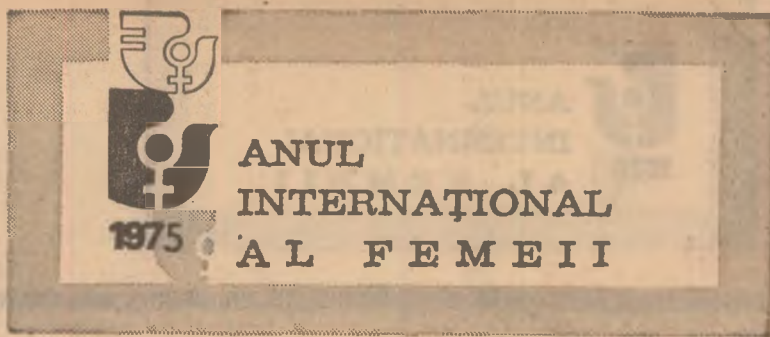
Ana Ipătescu



Maria Rosetti



Elena Negri



ÎN ISTORIA poporului român, tradiția virtuților feminine, ca și prețuirea femeii, sint foarte vechi, dacă ar fi numai să menționăm, în sursele cele mai îndepărtate de cultură, poezie și mit, legendara figură a Dochiei, fiica lui Decebal, transfigurată eroic de amintirile poporului, reluate și amplificate de poeți. Așa, de pildă, romanticii, și mai cu seamă Eminescu, au făcut din acea pură fecioară, un adevărat geniu tutelar al Daciei.

Pe de altă parte, tradiția familiei române, care dădea o deosebită prețuire demnității femeii, și-i acorda un înalt respect, s-a adăugat, probabil, după aceea, la evoluția mai departe a condițiilor de existență pe pământul dacilor, adusă de învingătorii purtători ai umanității ciceroniene prin romanizarea populației dace.

Mai târziu, în îndelungatul veac de mijloc al istoriei noastre atât de grele, nesfârșit bilanț de dureri și bejenii, de singe și lacrimi, pentru poporul român care, de la începuturile sale, a fost nevoit să lupte necontenit pentru apărarea pământului de năvălitori și dușmani, legendele și baladele au consemnat amintirea atitor vrednice femei ale acelor timpuri. Mame și soții și fiice de păstori și țărani i-au îndemnat și condus la luptă sau chiar au luptat, în veșmintele lor simple ori în travestiri, care să le apere de pericolele inerente ale unor astfel de vremi amare. Printre altele, o legendă menționată și de Bălcescu, reluată de Bolintineanu, relatează faptele de război vitejii săvârșite de o tânără fată care-și războia tatăl mort în luptele împotriva turcilor, de Maria Putolăncă.

Tot așa, mamele și soțiile unor voievozi vestiți și-au îmbărbătat fiii și soții în izbini, ca și în înfringeri, arătându-le calea dreaptă a luptei, amintindu-le și datoria față de țară și gloria de care trebuiau să se acopere și pe care trebuiau s-o câștige în războaie drepte. Eroina unor clasice balade, mama lui Ștefan cel Mare, a fost amintită adesea în literatura română pentru tăria și curajul ei de a-și fi îndemnat fiul mai degrabă la moarte decît la abandonarea luptei. Și exemplele de acest fel sint numeroase, arătînd cum curajoasele femei rămase în amintirea poporului au împlinit întotdeauna, etic, patriotic, afectiv, viziunea românească despre lume și viață, dîndu-i întregirea spiritului prin jertfa lor tăcută și smerită, prin frumusețea morală, iubirea de țară și bărbăția lor în lupte.

ACESTE femei române au fost măsura și au ținut cumpăna vieții neamului, ele au fost ponderea morală în familiile lor, au născut și au crescut oameni, au învățat pe copii necesitatea jertfelor pentru păstrarea pământului strămoșesc, le-au transmis imaginea frumuseții în tiparele clasice ale artei noastre inegalabile. Ele le-au sădit înțelepciunea și priceperea răspunsurilor chibzuite în fața prietenilor și mai ales a neprietenilor, iubirea de libertate și de luptă pentru conservarea celor eterne ale neamului, a marilor tradiții însușitoare.

De aceea femeia română era pregătită, printr-o îndelungă participare la istorie, chiar dacă din umbră și în tăcere, să înfrunte și să învingă dificultățile și încercările vieții moderne. Încă din secolul XIX, cînd luptele naționale și sociale au pornit să exprime dreptele, cuvenitele revendicări ale poporului nostru, femeile au legat și ele numele lor de marile acțiuni întreprinse cu atîta dirză hotărîre. Este suficient să pomenim numele Anei Ipătescu, eroină a revoluției de la 1848, ca să ne amintim de ce înseamnă folosirea, în cele mai critice momente, de cumpănă, a acelor resurse de curaj și determinare în stare să schimbe cele mai spinoase situații și să învieze entuziasmul maselor. Și Ana Ipătescu nu a fost singura femeie a anilor aceluia de lupte și jertfe. Prezența Elenei Negri, sora lui Costache Negri, între participanții la pregătirea revoluției, alături de fratele ei, de N. Bălcescu, de V. Alecsandri care a iubit-o, are puterea unui simbol însușitor. O mărturisește o scrisoare a lui Bălcescu din octombrie 1847, la cîteva luni după moartea admirabilei femei, adresată lui Alecsandri. Elogiul implicit al personalității Elenei Negri are patetismul reținut și cu a-

Rolul femeii în istoria României



Elena Cuza



Sofia Nădejde



Ecaterina Teodoroiu

tit mai puternic al condeului marelui istoric. Acesta spunea: „...păstrînd necurmat în noi vie aducerea aminte a prietenei ce plîngem, să căutăm a ne purta bărbătește, a trăi astfel ca și cum ea ar fi de față a ne privi. Eu cred că pe o ființă de rînd este iertat a o regreta ca oamenii de rînd, iar pe Elena Negri trebuie s-o regretăm hrînindu-ne din spiritul ce o însufla, făcînd fapte mărețe și lăudate după inima sa... Pentru aceea, ca să fiu vrednic de prietena mea, voi ca durerea mea pentru pierderea ei s-o prefac în dragoste pentru țara mea”.)

Ne aflăm aci în zona acelor rodnice simțămînte care au unit întotdeauna marile spirite și le-au dat aripi înspre gînd și faptă superioară, amicitia, solidaritatea între susținătorii unei idei sau a unei cauze nobile însemnînd într-adevăr sorții ei de izbîndă.

Tot așa, Maria Rosetti, soția lui C.A. Rosetti, s-a numărat printre pasionatele susținătoare ale revoluției, ea însoțindu-și bărbatul în zilele de foc ale revoluției și în vitregele împrejurări ale exilului. Pe uscat ori pe apă, în căruțe ori în ghimie, Maria Rosetti apărea ca prin minune, purtată de un devotament fără margini față de revoluționarii arestați și exilați, încercînd imblinzirea regimului sever la care erau supuși, încurajarea lor și mai cu seamă menținerea legăturilor cu cei rămași în țară și cu reprezentanții țării lor occidentale. Imbrăcată în haine țărănești, cu fetița ei de cîteva luni în brațe, Maria Rosetti se arăta, cum avea să spună despre ea Jules Michelet²⁾, ca un adevărat spirit bun al revoluției. Și la Paris, ea avea să se zbată cu greutatea pentru a menține în soțul ei și în ceilalți exilați scînteia nădejdi revoluționare. Pe de altă parte, o femeie de înaltă ținută patriotică, de felul Catincăi Caracș, una din cele mai culte femei ale timpului, cum o numea Iorga, s-a împotrivit acțiunilor negative ale soțului său, colonelul Odobescu, în vremea revoluției, și și-a educat fiul, pe Alexandru Odobescu, scriitorul, în spiritul celei mai calde venerații față de Bălcescu și opera lui istorică și politică, făcîndu-l să devină un adevărat urmaș al pașoptiștilor. Și trebuie numită aci o altă româncă de marcă, fiica lui Gheorghe Asachi, Hermiona, căsătorită cu filosoful și istoricul francez Edgar Quinet, a cărei activitate în cercurile franceze și române de la Paris în acei ani agi-

toti de atîtea pasiuni luptătoare a contribuit la afirmarea prestigiului românesc peste hotare și, astfel, la îndrituirea și realizarea dreptelor revendicări românești de libertate, unire, independență.

CĂCI strădaniile acestor nobile femei nu s-au oprit după 1848; ele au continuat și s-au întărit cu fiecare moment care solicita contribuția lor, cu Unirea din 1859, cu războiul de independență din 1877. Și fiecare moment a adăugat alte nume. Nu se mai poate vorbi despre 1859 și anii care au urmat fără Elena Cuza. Iar războiul din 1877 a strîns din nou și a polarizat energiile feminine. Maria Rosetti, vîrstnică acum, ajutată de Maria Roznovanu, de Elisabeta Pop Păcurariu și alte femei inimioase, a organizat acțiuni de masă pentru sprijinirea războiului nostru atît de drept.

Odată cu închegarea proletarietului în țara noastră și cu zorii socialismului, femeile au dat în continuare dovada virtuților civice și luptătoare, începînd, în cadrul general al revendicărilor clasei muncitoare, lupta pentru egalitatea de drepturi. Printre cele mai vajnice susținătoare ale drepturilor femeii s-a numărat și Sofia Nădejde, care a activat cu neobosită ei pană în paginile „Contemporanului”, tribuna socialiștilor ieșeni, între 1881 și 1891.

Și aici, și în alte publicații ale mișcării muncitorești, ca și în literatura pe care a scris-o, Sofia Nădejde a spus, cu pasiune și autoritate, un cuvînt cu greutate în slujba celor mulți și oropsiți, a țăranilor și muncitorilor.

Au fost femei și în răscoalele de flacără și durere din 1907: Dina Mirea Piperea și Maria Tănăsioiu. În luptele pentru întregirea patriei în primul război mondial, numele unei tinere oltence a căpătat o rezonanță eroică. Oricine știe, în țara noastră, ce a însemnat Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu, și jertfa ei pentru acest pămînt al nostru moștenit de la înaintași și pe care sintem datori să-l păstrăm mai departe și să-l transmitem întreg urmașilor noștri.

După întemeierea partidului comunist român și a organizațiilor de tineret, numeroase femei de toate vîrstele au adus contribuția lor, modestă și discretă, dar hotărîtă, la luptele purtate în ilegalitate împotriva fascizării țării. Fără teamă, cu o hotărîre adîncă, ele au îndurat închisoarea și suferințele, rămînd neclintite în apărarea idealurilor lor democratice, a credințelor în viitorul liber și luminos al României.

În ipostaze individuale, sporadice desigur, femeile începuseră să pătrundă, în rîstimpul dintre cele două războaie mondiale, în cultură, artă și știință, arătînd care sint înzestrările lor intelectuale și profesionale în diverse compartimente de activitate. Medici, fizicieni, profesori, scriitori, avocați etc., ele s-au distins printr-un șir de calități deosebite, prin conștiinciozitate și hărnicie, printr-un deosebit simț al demnității profesionale care le făceau egale cu bărbații și cel puțin tot atît de respectabile. Dar greutatea pe care le întîmpinau erau foarte mari și șansele lor de promovare mici ori nule. O neîncredere generală apăsa, ca o consecință a unei istorii milenare de inegalitate, asupra femeilor, făcînd foarte grea, aproape imposibilă, — afirmarea lor. Dar ele au pătruns totuși treptat și, în ciuda dificultăților, în multe domenii de activitate, izbutînd din cînd în cînd să învingă obstacolele și să se afirme prin calități speciale, prin virtuți deosebite, cerînd drepturi egale cu bărbații în toată viața publică. Așa încît, atunci cînd zăgăzurile s-au deschis, după august 1944, oficial și programatic, pentru a da cale de acces femeilor în lumea socialistă, lumea celor mai moderne principii, ele au intrat în noua etapă de istorie cu toată bogăția lor acumulată de secole, bogăție de hărnicie și îndeminare, de sensibilitate și creativitate, de inteligență, devotament și modestie.

ÎN NOUA noastră orînduire, femeia a fost chemată pretutindeni, dobîndînd un statut al perfecte egalități cu bărbatul, ieșînd din străvechea mentalitate a inferiorității biologice. În agricultură și industrie, în știință și cercetare, în învățămîntul de toate gradele, în sănătatea publică, în cultură și artă, în Academii, în viața publică, pînă în cele mai înalte foruri politice și legislative, pînă în Comitetul politic executiv al partidului și în Adunarea Națională, ea îndeplinește funcțiile ce i se încredințează cu un simț înalt al răspunderii. În orice tărîm de activitate, spiritul ei de observație, atenția minuțios distribuită asupra cîmpului de acțiune, inițiativele, intuițiile mai adînci cu care caută soluții pentru orice situație se îmbină cu posibilitatea specifică de pătrundere în sufletul omenească, cu o elasticitate a minții mai deosebită, cu o percepție mai repede a obiectelor și stărilor, cu o adaptabilitate marcată la înnoiri și ipoteze inovatoare.

Femeile, care reprezintă astăzi peste 50 la sută din populația țării noastre, sint un factor la fel de activ și util, din punct de vedere social și productiv, ca și bărbații.

Dar, ținînd seama de ponderea caracteristică pe care o are femeia în viața de familie, ca soție și mamă, ca permanentă educatoare a celor din jur, prin vocație biologică și prin tradiție morală, societatea noastră socialistă, care aspiră la mereu mai mult și mai bine pentru personalitatea omenească, îi acordă un loc mult mai important în cadrul său, decît acela ce-i este rezervat pentru valoarea profesională, productivă. Li este dată femeii moderne, din lumea socialistă, o misiune mult mai complexă, în care îi sint solicitate deopotrivă resorturile intelectuale, cele sensibile-afective și cele morale. Cu toate puterile sale, ea este angajată în viața societății de astăzi ca factor de progres care contribuie la bunăstarea și perfecționarea tot mai insistentă a oamenilor. Înzestrările-i multiple, răspunderile specifice o leagă însă și de lumea de miine, căreia îi hotărîște în continuare profilul moral.

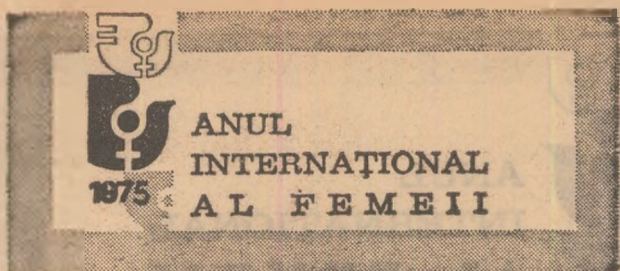
Această lume va reprezenta o etapă nouă, superioară, în istoria dezvoltării societății umane și sintem convinși că ea va crește din tradițiile noastre cele mai vechi și mai scumpe, potențate, puse în valoare, în chip revoluționar, de noua noastră orînduire socialistă și comunistă.

Și în această nouă lume, femeile României socialiste înscriu prezența lor pasionată și activă, constructivă, legată peste secole de aceea a străbunelor lor care le-au învățat lecția neuitată a luptei pentru pace, libertate, independență.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

¹⁾ Apud G.C. Nicolescu, *Viața lui V. Alecsandri*, E.P.L., 1962.

²⁾ Jules Michelet, *Les Principautés Danubiennes*.



Un bilanț

„Sintem în Anul Internațional al Femeii: peste câteva zile, în capitala țării dumneavoastră va avea loc Conferința mondială. Sint multe probleme de soluționat și în acest domeniu — într-o țară mai multe, în alta mai puține. Este un lucru arhicunoscut că femeile participă activ la întreaga viață socială, că de fapt nu s-ar putea vorbi de existența societății fără existența femeii, că în dezvoltarea științei, culturii, a tot ceea ce există, femeia, alături de bărbat, a adus și aduce o contribuție hotărâtoare. Cu toate acestea, în unele țări femeile nu se bucură de egalitate de drepturi și de posibilități egale de manifestare. Noi dorim ca această Conferință internațională să afirme cu putere necesitatea lichidării, în acest domeniu, a inegalității. Când vorbim de o nouă ordine economică nu o putem concepe fără egalitate între bărbați și femei, fără o participare activă a femeii, cu drepturi depline, la întreaga activitate economico-socială și politică”.

Nicolae Ceaușescu

(Din Toastul la dîneul oferit în onoarea președintelui Statelor Unite Mexicane, Luis Echeverria Alvarez, și a doamnei Maria Esther Zuno de Echeverria)

● ÎN ziua de 18 iunie, la Ciudad de Mexico, a început Conferința mondială a femeii, cea mai importantă manifestare a anului 1975, decretat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite drept An internațional al femeii.

Situându-ne într-o perspectivă istorică, foarte necesară acum pentru a înțelege pe deplin scopurile pe care și le propune Conferința mondială, prima mare afirmare a mișcării feministe mondiale este fără îndoială adoptarea — în ziua de 7 noiembrie 1967 — de către Adunarea Generală O.N.U. a Declarației asupra eliminării discriminării față de femei, declarație istorică ce stă și acum, ca fundament teoretic, la baza mișcării feministe internaționale.

În acești ani, am fost martorii a două fenomene importante: în primul rînd femeile, în număr mult mai mare, militază în mod hotărât pentru a nu mai fi înlăturate din viața politică, economică și socială a epocii lor și în al doilea rînd, guvernele au realizat faptul că o societate cu adevărat modernă nu se mai poate dispensa de energia pe care o reprezintă femeia ca producătoare de bunuri materiale și spirituale.

Este ceea ce observă secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, care sublinia în Proclamația lansată cu ocazia Anului internațional al femeii în luna decembrie a anului 1974: „Trebuie să admitem în mod deschis că chiar dacă acest principiu (al non-discriminării față de femei, n.n.) este în mod oficial admis, este încă foarte departe de a fi pus în practică. Pe scurt, în ciuda progreselor realizate în ultimii treizeci de ani, discriminarea față de femei rămîne o stare de fapt în multe țări și constituie un obstacol major în fața oricărui progres social, economic și politic real în lume. Este vorba, în definitiv, de aproximativ aproape jumătate din populația globului, este vorba despre un vast rezervor de ființe umane a căror importanță

nu a fost în general recunoscută”.

Nenumărate au fost documentele oficiale difuzate de O.N.U. sau de organizațiile specializate afiliate care au elogiat politica față de femei în țările socialiste, subliniindu-se rezultatele adesea spectaculare la care s-a ajuns în privința integrării femeilor în viața colectivă, în procesul social de dezvoltare pe același plan cu bărbații. Astfel, un comunicat recent al oficiului de presă al Organizației Internaționale a Muncii estimează că „procentul de participare a femeilor urcă de la 50% pentru unele țări africane pînă la peste 50% în U.R.S.S. și România. Femeile reprezintă 40% din totalul forței de muncă din Europa de est și 30 pînă la 40% din Europa occidentală și America de nord”.

Obiectivele anului internațional al femeii au fost formulate în rezoluția 3010 din 18 decembrie 1972 a Adunării generale O.N.U.:

- Promovarea egalității între bărbați și femei;
- Asigurarea deplinei integrări a femeilor în efortul general de dezvoltare;
- Recunoașterea importanței contribuției crescînde a femeilor la dezvoltarea relațiilor prietenești și a cooperării între state și la întărirea păcii în lume.

Acestor principii de activitate li se adaugă și cele două idei majore ale Conferinței mondiale a femeilor, idei care vor constitui punctele de dezbateră pe ordinea de zi a lucrărilor:

- A face astfel ca lumea să fie conștientă de rolul vital jucat de femei și de faptul că dacă trebuie să aibă loc un progres și o dezvoltare reale în lume nu se mai poate ignora contribuția femeilor la soluționarea unor probleme de interes universal.
- Lansarea unui plan de acțiune dinamic susceptibil de a răspunde exigențelor unei lumi în evoluție rapidă și de care va beneficia întreaga omenire.

● HELVI SIPI-LA, autoarea articolului pe care îl reproducem în traducere, este juristă, de naționalitate finlandeză. Sub-secretar general pentru dezvoltare socială și probleme umanitare din cadrul O.N.U., Secretar general al Conferinței mondiale a femeii, Secretar general al Anului internațional al femeii. Helvi Sipilä a fost președinta Federației internaționale a femeilor juriste (1954—1956) și președinta Comisiei pentru condiția femeii din cadrul O.N.U. (1967). Începînd cu anul 1970 este vice-președinta Consiliului internațional al femeii.



DE LA crearea Națiunilor Unite în anul 1945, situația și statutul femeilor au cunoscut mari progrese. Astfel, pentru recunoașterea drepturilor politice, economice, sociale și familiale egale cu cele ale bărbaților au fost luate și continuă să fie luate numeroase inițiative în domeniul juridic. Totuși tradițiile, atitudinile și obiceiurile milenare nu pot evolua decît în mod lent, iar prăpastia care separă domeniul legii de acela al realității rămîne încă profundă.

În domeniul politic, de exemplu, în anul 1945 nu exista încă dreptul de vot pentru femei în aproximativ un sfert din cele 51 de state membre ale Națiunilor Unite; astăzi, în cele 124 de state membre, femeile sînt, în mod egal, elector și eligibile, pe același plan cu bărbații.

Cu toate acestea, procentajul femeilor care ocupă posturi-cheie la nivel local, regional sau internațional rămîne scăzut. Iată, de exemplu, în Noua-Zeelandă (prima națiune din lume care a acordat în anul 1893 drept de vot femeilor), 92% din candidații și 95% din aleșii din alegerile anului 1972 au fost bărbați. În Egipt, în alegerile din 1967, procentajul de abțineri al femeilor a fost de 76%.

Și la nivel internațional, tabloul este la fel de înfrîntător. În anul 1973, de exemplu, cu ocazia celei de-a 28-a Adunări Generale a Națiunilor Unite, nu existau decît 180 de delegate pentru un ansamblu de 2369 de delegați. Nu exista nici o femeie în delegațiile a 55 de țări și o singură femeie în delegațiile a 44 de țări.

În anul 1945 dreptul femeilor la lucru și la condiții de lucru egale (fiind cuprinsă aici și spinoasa problemă a salariilor egale pentru o muncă egală) au fost subiecte îndelung discutate chiar și în cadrul Organizației Internaționale a Muncii (OIT). Astăzi, aceste probleme au devenit „drepturi” recunoscute ca atare și aplicate în practică, chiar dacă această aplicare este lentă și progresivă.

Un anumit număr de convenții și de recomandări adoptate de OIT au servit drept jaloane pentru a face ca aceste drepturi să fie acceptate de opinia publică, aceasta mai ales în cazul Convenției privind egalitatea remunerării între mina de lucru masculină și cea fe-

mină pentru prestații egale (1951) și pentru Convenția privind discriminarea în materie de slujbă și profesie (1958).

Cu toate acestea, cele aproximativ 562 de milioane de femei care reprezintă 34% din efectivul mondial al lucrătorilor (38% în țările industrializate și 32% în țările în curs de dezvoltare) sînt cantonate într-un număr mic de profesii care nu cer decît mici calificări și responsabilități, și, în consecință, plătite slab. În practică, munca lor nu este considerată ca avînd o valoare egală cu cea a bărbaților și — pentru aceeași prestație — sînt adesea plătite mai puțin decît bărbații.

În afară de acestea, cifrele citate nu țin cont de milioanele de femei care se ostensec de dimineața pînă seara în cadrul muncilor agricole sau menajere neremunerate. Nu există nici o statistică pentru a ne indica numărul acestor femei care trăiesc în astfel de condiții sau valoarea producției și a randamentului lor.

Datele statistice asupra diferențelor între salariile bărbaților și femeilor în diferitele profesii sînt prea puțin precise. Totuși, studiile efectuate de OIT indică faptul că salariile femeilor nu reprezintă decît aproximativ 50—80% din cele ale bărbaților pentru același timp de lucru și aceasta chiar și într-un anumit număr de țări industrializate.

În ceea ce privește problema învățămîntului, puțini ar dori astăzi să refuze dreptul femeilor de a participa la acesta în plan egal cu bărbații. Cu toate acestea, în multe țări, femeile au de suferit mari dezavantaje la toate nivelele învățămîntului: primar, secundar și superior.

Mai ales în lumea dezvoltată au fost realizate progrese — multumită unor măsuri educative — în vederea eliminării prejudecăților și a atitudinilor discriminatorii care și-au originea în niște idei stereotipe asupra rolului sexelor. Aceste progrese sînt în parte rodul a citorva măsuri: reforme în stabilirea programelor școlare; suplețe mărită în alegerea materiilor: băieți și fete, de exemplu, studiază atît matematica și științele, cît și cursurile de menaj; asemenea ei primesc și o educație sexuală și familială.

Și totuși, procentajul de femei neștiutoare de carte este întotdeauna mai ridicat decît acela al bărbaților. În anul 1960, procentul de analfabetism era de 33,5% pentru bărbați și 44,9% pentru femei. În anul 1970, aceste procente erau de respectiv 28 și 40,3%. În Africa și în Statele arabe — care au în acest domeniu procentajele cele mai ridicate — în cursul aceluiași deceniu ele au scăzut de la 88,5 la 83,7% pentru bărbați, și de la 90,7% la 85,7% pentru femei.

CU toate eforturile deosebite făcute de numeroase țări pentru crearea unor clase de alfabetizare a adulților, aceste cursuri sînt mai puțin urmate de femei decît de bărbați. Aceasta se datorează în primul rînd unor fa-



O profesoară sovietică



Luptătoare din Vietnamul de Sud



Viitoare asistente medicale într-o școală din Nigeria

la 30 de ani

tori cum ar fi distanța de parcurs pînă la școală, dificultățile pe care le ridică traseele de noapte, muncile menajere, căsătoriile precoc, atitudinile arhaice și lipsa de localuri și de personal specializat.

În diferite părți ale lumii accesul tinerelor și al femeilor la educație depinde și de nivelul general de dezvoltare al țării respective. Dar diferențe între programe, între metodele de predare și materiile predate băieților și fetelor continuă să existe chiar și în țările industrializate unde, totuși, învățămîntul primar este obligatoriu. Una din consecințele acestei stări de fapt este că există o majoritate de femei în anumite profesii în timp ce în altele ele nu sînt aproape deloc reprezentate.

Teoretic există alegerea unei meserii, însă această „alegere” este falsificată de educația primită încă din cea mai fragedă copilărie, educație diferită pentru băieți și fete. O astfel de diferență există și în formarea profesională și aduce cu sine șanse diferite de a dobîndi o slujbă, salarii diferite și ierarhii profesionale diferite, oricare ar fi principiile de egalitate proclamate de lege.

Tendința către ameliorarea statutului legal al femeilor s-a accelerat în mod remarcabil în ultimii ani și principiul drepturilor egale este acum recunoscut și înscris printre legile fundamentale a numeroase țări.

În marea majoritate a țărilor, schimbările semnificative nu au intervenit decît după 1945, cu toate că, în anume cazuri, egalitatea legală existase în mod teoretic încă de la începutul acestui secol (asa cum ar fi în Europa de Nord și de Est).

Principiul de egalitate în materie de drept civil și mai ales de drept familial nu a fost universal recunoscut cu toate că s-au manifestat tendințe notabile în acest sens în ultima perioadă. Reforme recente sau în curs de realizare au abolit legislația discriminatorie față de femei și numeroase țări au promulgat legi vizînd o împărțire mai echitabilă a drepturilor și responsabilităților înăuntrul familiei.

CU toate că jurisprudența modernă are din ce în ce mai mult tendința de a recunoaște importanța muncii feminine în afara menajului, femeii îi rămîne rolul de „paznică a casei”, atît din punct de vedere al dezvoltării economice generale cît și al nevoilor personale sau familiale, aceasta datorită tradițiilor și obiceiurilor sociale, dar cîteodată și datorită legii. Se așteaptă de la femeie ca ea, pe tot timpul căsătoriei, să îndeplinească această muncă fără nici o compensație financiară. Ceea ce legea poate formula atît explicit cît și implicit mulțumită diverselor clauze legale privind întreținerea femeii și a căminului, atunci cînd aceste cheltuieli revin soțului.

Această problemă este de primă mărime atunci cînd se studiază mijloacele care trebuie să fie puse în aplicare pentru a se mări șansele femeilor de a căpăta slujbe remunerate convenabil și de a participa la dezvoltarea generală. În anumite țări, guvernele și organismele naționale de planificație au început să înțeleagă faptul că funcțiile ar trebui să fie împărțite mai echitabil între membrii familiei, între sexe în așa fel încît fiecare să-și revină o parte din responsabilitățile familiale și din munca remunerată.

De asemenea, a început să fie recunoscut faptul că acele politici care tîneau să acorde femeii un loc egal cu acela al bărbaților în viața economică nu aveau nici o șansă de a reuși atîta timp cît era menținută responsabilitatea tradițională a femeilor pentru tot ceea ce privește copiii și căminul.

Există și un domeniu în care egalitatea nu poate exista și acesta este maternitatea. Rezultatul absenței de participare a femeilor la elaborarea de programe în acest domeniu al sănătății face ca responsabilii să nu cunoască nici măcar elementele protecției materne. Acesta este unul dintre sectoarele cele mai neglijate ale sănătății publice din numeroase țări.

Eficacitatea serviciilor sanitare depinde într-o largă măsură de resursele și de personalul disponibil. Totuși, ar putea fi realizate multe lucruri în acest domeniu cu o formație puțin costisitoare în materie de sănătate, alimentație, cursuri casnice ca și în cadrul cursurilor de medicină preventivă.

In eforturile pe care le desfășurăm în vederea ameliorării calității vieții tuturor ființelor omenesti, nu acordăm îndestulă atenție nevoilor milioanele de copii și de mame aflați mai ales în regiunile subdezvoltate, în orașe și în sate. Cum am putea oare ameliora calitatea vieții unei ființe omenesti născută dintr-o mamă analfabetă, dependentă din punct de vedere economic, suprasolicitată de muncă, a cărei sănătate lasă mult de dorit și care naște cîte un copil pe an?

Anul 1975, An internațional al femeii, ne oferă o ocazie unică de a ne uni eforturile pentru a elimina aceste discriminări perfide, permițînd astfel femeilor să participe din plin la viața economică, socială și politică a planetei noastre.

Acest An va fi ceea ce noi vom putea realiza. Acest an poate fi în mod efectiv istoric nu numai în ceea ce privește promovarea femeilor, ci și pentru progresul întregii omeniri. Să acționăm astfel încît să fie așa.

Helvi Sipilä

(„Courrier de l'Unesco”, martie 1975)



Restauratoare de pictură din Belgia

Începînd cu Sapho...

DEȘI Muzele erau femei, multă vreme darurile lor au privilegiat, în mod vădit, bărbații. Există, desigur, motive general antropologice, sociale, religioase, psihologice pentru care femeia — artistă, creatoare s-a putut manifesta cu atîta întîrziere și greutate. Cunoșcînd toate acele opreliști, ni se pare cu atît mai uimitoare apariția, în timpuri străvechi, a unor femei-poet, născute parcă — asemenea Palas-Atenei — cea ieșită cu coif și spadă din creștetul lui Zeus — pe deplin înzestrate cu iscusințele artei lor.

Începutul — ca pentru atîtea altele, în universul nostru spiritual — l-a făcut o elină. Aceea pe care o epigramă din *Antologia alexandrină*, atribuită lui Platon, o numea „a zecei Muză”, pe care Socrate în dialogul *Phaidros* al aceluiasi Platon o chema „frumoasa Sapho” (dar care știut este de la gurile rele ale Antichității nu avea decît sufletul frumos, căci altfel era mică și negricioasă) care a trăit la sfîrșitul secolului al VII-lea și începutul celui de-al VI-lea înaintea erei noastre, în insula Lesbos. Poate tocmai faptul că în Eolia rigurile care împrejmiau la Atena și în alte cetăți ale Eladei genul femeiesc erau mai puține, mai laxe, a îngăduit aristocratei Sapho să iasă, cum s-ar spune, în public cu versurile sale. Și, firește, cu amoriurile sale. Căci, de la început, lirica feminină își asumă, ca pe un destin fatal, slujirea prin cuvinte a lui Eros sau Afroditei. Admirabilul poem *Ruga către Afrodita* a frumuseții Sapho (care ni s-a păstrat în *Tratatul despre sublim*) era o piesă clasică în vechea Eladă. Cu o sublimă temeritate (altă decît aceea a bărbaților), poeta din Lesbos coboară, în mărturisirea sa lirică, din corurile înalte ale odei împănată cu suveniruri mitologice în sfera cîntărilor plină de aluzii la semnele apropiate ale unei fiziologii a amorului: „De cum te zăresc mi se moaie glasul, / Și mi se stinge. / Dar în gură frîntă-mi rămîne limba, / Foc cumplit sub piele mi se strecoară, / Să mai văd cu ochii nu pot și tare-mi / Vișie auzul. / De sudoare-s plină și mă cuprinde-un / Tremur; și mai galbenă sînt la chipu-mi / De cum este firul uscat de iarbă: / Parcăș fi moartă”.

Deși Sapho a întemeiat și a condus o „casă a slujitoarelor Muzelor”, aceasta a rămas un fel de colegiu pentru domnișoarele nobile și nicidecum o pepinieră pentru viitoare talente lirice. Poeta din insulă a rămas, prin însăși unicitatea ei, în lumea greacă, un fel de pasăre miraculoasă ce apare o dată într-un mileniu. Tîrziu, geograful și istoricul Strabon o va numi „o minune” căci, după același învățat, „zadarnic ai mai căuta în toată istoria o femeie care să-i poată fi, oricît de departe, comparată în ce privește poezia”. Într-adevăr, lumea romană, ca și lumea medievală va cunoaște spiritul inventiv, ager, activ al unor femei. Dar ele nu se vor manifesta pe tărîmul literelor sau al artelor. Doar în îndepărtata Japonie am putea găsi, cu un mileniu în urma noastră, un fel de pandante feminine extrem-orientale ale genialei Sapho. Nici o asemănare, desigur, între strofa safică a poetei din Lesbos și jurnalul curtezanei Izumi Shikibu; sau fermecătoarele *Povestiri despre Genji* ale doamnei Murasaki Shikibu. Poate numai o prospețime a raporturilor cu elementele firii, o recunoaștere a organicului, să constituie o punte între scrisul acestor femei îndepărtate între ele în veac și spațiu.

Aceeași sensibilitate, însă, a unor păstrătoare ale femeilor firii (de care ține, desigur, iubirea) și în poezia, tîrziu renascentistă, a unor Louise Labé și Pernette du Guillet. Convenția poetică nu le poate prinde nicicînd pe de-a-ntregul în plasa ei fin-riguroasă pe aceste slujitoare al unui zeu mult mai mare, mai pu-



Statuetă arhaică descoperită în valea Nilului (mileniul IV î.e.n.)

ternic decît Apollo și colegiul Muzeilor sale.

Emanciparea modernă a femeii este un fenomen relativ recent. Abia în ultimele trei secole (cam de la mijlocul secolului al XVII-lea francez) femeia are un acces pe deplin legitimat la îndeletnicirea scrisului pentru alții. Cu doamna de Sévigné, acest scris, deși închinat (cu o pasiionată dragoste maternă) unei fiice mult-iubite, el cochetează, desigur, și cu privirile altora. Încă în timpul vieții bunei marchize, scrisorile sale se copiau, se transmiteau, se citeau la Curte, ca și în Oraș, se comentau ca și articolele unor mari și buni publiciști, din zilele noastre. Doamna de Sévigné a știut să facă virtute dintr-un viciu atribuit sexului ei, a preschimbât birfa în artă. Spusele ei nu sînt ale unei strălucite minți speculative, nici ale unei înalte conștiințe, ci ale unei ingenioase colportoare. Dar asemenea nobilelor reprezentante ale genului ei, a știut să fie adeseori o păstrătoare, o apărătoare a naturii (umane sau naturale). Îmi amintesc, printre altele, cum, în acel secol al rațiunii triumfînd asupra altor puteri ale firii, în acel secol al geometriei triumfînd în pasiuni și grădini, doamna de Sévigné a luat odată (cu cîtă căldură!) apărarea bătrînilor copaci dintr-un domeniu breton pe care securea fără suflet, deci fără milă, îi culca la pămînt.

Era oarecum firesc ca o femeie — doamna de La Fayette cu Prințesa de Clèves — să închipuie primul roman pasional modern, după cum apare conform cu legile mai obscure ale firii, ca o femeie — intelectuală de astă dată — să reveleze Franței și Europei ceva din tainele, încă provinciale, ale romantismului german. Cu doamna de Staël (mai bărbată în multe decît prietenul ei Benjamin Constant) spiritul feminin asimilează multe din trăsăturile care păreau un apanaj „natural” al celui masculin. De la ea, pînă la Simone de Beauvoir, duce o linie directă, aceea a accesului femeii la totalitatea prerogativelor și îndatoririlor discursului literar (dar și filosofic, etic, social-politic). Doamna de Staël, ca și, mai tîrziu, o Virginia Woolf, o Katherine Mansfield sau, în zilele noastre, o Simone de Beauvoir sînt scriitoare intelectuale, pe deplin egale — în raportul lor cu cuvîntul — cu bărbatul.

O istorie a literelor feminine (dar este cu putință o asemenea istorie, nu ni se pare tot mai factice o discriminare de tipul „literaturii” sau „poeziei” feminine) ar trebui să cuprindă, desigur, viziunea romanescă a surorilor Brontë și lirica tainic-abisală a Emily-ei Dickinson, și jurnalul Mariei Bashkutev și opera ilustrei fondatoare a romanului românesc de analiză, Hortensia Papadat-Bengescu. Dar încă o dată, într-o epocă — precum o noastră — în care nici o opreliște nu mai îngrădește accesul femeii la creația literar-artistică, nimic nu mai îndreptățește separarea unei literaturi „feminine” de corpul mare, de universul literelor și artelor omului.

Nicolae Balotă

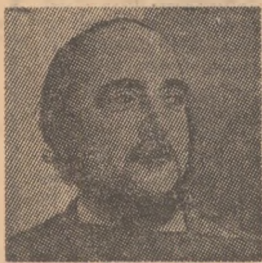
In onoarea femeilor...

● McGraw-Hill, una dintre cele mai mari edituri de cărți școlare și neșcolare din S.U.A., a luat, recent, o măsură menită să contribuie la promovarea principiului egalității între sexe, în primul rând prin evitarea expresiilor precum „sexul slab”, „o drăgălașă, mică floare fragilă”, „o fată-bătrână frustrată”, „o zeiță cocoțată pe-al său piedestal” etc., etc. Un ghid care a fost distribuit personalului, ca și la opt mii de autori, precizează că „se cuvine a se evita orice fel de conotație paternalistă în descrierea femeilor, ca și orice fel de subînțeleșuri, glume și jocuri de cuvinte peiorative la adresa lor. Nu trebuie, de pildă, să se sugereze că

„viața familială este deteriorată prin faptul că mama lucrează în exterior”, după cum „e bine să se arate din cind în cind că bărbatul e în curs de a pregăti masa, de a spăla vasele, soția ocupându-se cu amenajarea unei biblioteci” ș.a.m.d.

O asemenea decizie a editurii respective nu se va aplica în domeniul romanului: „Nu vom învâta noi pe un Heinrich Böhm cum să scrie despre femei”, a declarat Dan Lucy, vicepreședintele firmei, dar, în cărțile care au un impact cu educația, noi vrem să reflectăm schimbarea de atitudine recentă privind femeile și egalizarea sexelor, dind tinerilor o conștiință dezvoltată asupra sexului opus”.

Fernando Quinones



● Dăruit în egală măsură poeziei clasice și moderne, poetul spaniol Fernando Quinones rămâne pe mai departe semnatarul celor mai surprinzătoare poeme de factură declarată socială și cercetătorul unui la fel de surprinzător laborator poetic în care sint prezente cele mai in-

solite cuvinte, uneori din mai multe limbi. Astfel, LSD, General Motors, chimono, Esposameriza, desurbancexpresur, Sbdesarsur, etc., etc., sînt doar cîteva mostre al căror sens vădit poetic este echilibrat de forța metaforică a vecinătăților, rezultatul fiind de fiecare dată un câștig pentru căutările poetului. De altfel, ultima sa carte — *Memo-randum* —, publicată imediat după împlinirea poemei dedicate orașului natal, Cadiz, și din care am citat respectivele cuvinte, a fost încununată de cîrind cu premiul internațional de poezie „Măslinul”, decernat din 1969 de către oficialitățile culturale din Jaén.

Saint-Exupéry — Caiete

● Editura Gallimard a tipărit prima ediție integrală a *Caietelor* lui Saint-Exupéry, a căror publicare Camus o preconiza într-o scrisoare, ce figurează ea însăși în acest volum. Sint șase carnete care acoperă perioada 1936—1941. Clasate în ordine cronologică, ele

permit cititorului să urmărească gîndirea lui Saint-Exupéry în fața evenimentelor timpului său și în afara oricărei considerații literare. Primul carnet este agenda folosită de aviatorul-scriitor pentru reportajul despre războiul din Spania.

Alexandra Dovjenko

● Cu prilejul Festivalului de la Cannes, presa a remarcat prezența în juriu, din partea U.R.S.S., a Alexandrei Dovjenko, soția marelui regizor sovietic, cunoscută ca actriță sub numele de Iulia Solnțeva. La moartea soțului său, în 1957, Iulia Solnțeva a dirijat ea însăși frumosul film *Poemul mării*, recalcând, apoi, o serie de filme după cărțile, notele, scenariile ilustrului dispărut. În 1961, a prezentat cinematografia sovietică la Cannes, obținind premiul de regie pentru filmul *Povestea anilor inflăcăriți*. Întrebată asupra deosebitului său interes pentru filmele în care se evocă anii războiului, Alexandra Dovjenko a răspuns (cf. „Le Monde”, din 21 mai): „Noi am pierdut 20 de milioane de oameni în războiul pentru apărarea patriei, ceea ce nu vom putea niciodată uita. Uniiunea Sovietică a obținut o victorie nu atît materială — căci inamicul era mai bine echipat — cît una morală”. Actualmente, regizarea sovietică e pe cale de a termina un nou film, *Ce înalți sînt munții*, avînd ca interpret principal pe Serghei Bondarciuk.

Simpozion James Joyce

● Un simpozion consacrat lui James Joyce a fost programat la Paris, între 16 și 20 iunie, la centrul Beaubourg. Secretariatul de stat pentru cultură al Franței și British Council colaborează la această manifestare de la Sorbonna, implicînd o conferință a lui Jacques Lacan asupra lui Joyce, pe lîngă o serie de debateri reunind un număr de critici și scriitori europeni, alte manifestări, dramatice sau muzicale, integrîndu-se în desfășurarea Festivalului du Marais.

Premii

● Vladimir Pozner (n. Paris, 1905) a obținut marelui premiu al „Societății oamenilor de literă” pentru ansamblul operei sale: romane (printre care *Les Gens du pays*, cronică a vieții franceze sub ocupația nazistă, și *Espagne, premier amour*, în care-și exprimă, în 1965, atașamentul nostalgic pentru cauza republicanilor spanioli), eseuri (între altele, cel intitulat *Les Etats d'aujourd'hui*, de aspră critică asupra politicii S.U.A., în 1950). Ultima carte a scriitorului francez, *Mal de lune*, a apărut la Ed. Julliard în 1974.

Festival internațional de poezie

● Anul acesta, Festivalul internațional de poezie din Anglia are loc între 15—30 iunie, și se va desfășura sub auspiciile Asociației Marea Britanie — Europa de Est. În cadrul manifestărilor ce vor avea loc cu acest prilej, Editura „Anvil Press” din Londra va lansa volumul *Alibi* — o selecție de 50 de poeme din creația poetului Șt. Augustin Doinaș. În traducerea făcută de Virgil Nemoianu și Peter Jay, unul din cei mai avizați cunosători ai poeziei contemporane românești.

La Universitatea din Pisa

● Înființată în anul 1343, Universitatea din Pisa are înscris, constant și sistematic, în cadrul programului de învățămînt al Facultății de limbi și literaturi străine, cursuri de limba și literatura română. Literatura română este predată de reputatul profesor Silvio Guarnieri, iar limba română de dr. Manlio Copetti. Temele cursurilor predate de prof. Guarnieri variază de la an la an. Menționăm cîteva dintre acestea: Poeziile lui Eminescu publicate în timpul vieții poetului; Poeziile lui Arghezi; Opera poetică a lui Blaga; Povestirile și Amintirile din copilărie ale lui Creangă; Poezii române contemporane.



Sarmiza Bilcescu...

● O româncă — Sarmiza Bilcescu — a fost prima femeie din lume care a obținut titlul de doctor în Drept. Născută în București, în anul 1867, ea a făcut parte din prima echipă de bacalaureate de la noi și în anul 1884 a plecat în Franța, unde s-a înscris la facultățile de Litere și de Drept ale

Béjart și Veneția

● Maurice Béjart a avut — împreună cu directorul teatrului de la Monnaie din Bruxelles —, ideea să reunească în același festival cele mai bune producții coregrafice mondiale. UNESCO a acceptat să patroneze inițiativa, alegînd Veneția drept cadru al acestor întîlniri. Mai multe companii celebre și-au și dat acordul. Intitulat „Danza-75”, festivalul va fi organizat între 14 iunie—7 iulie în orașul de pe lagună.

Cărți

● „Editorii francezi reuniți” au tipărit recent cartea romancierului portughez Fernando Namora (n. 1919), prezentînd aspecte din Lisabona sub dictatura salazaristă.

● Inedit pînă astăzi, *Jurnalul* (26 aug. 1915—4 ian. 1919) lui Pierre Teilhard de Chardin a apărut în ediție integrală (400 pag.), la Ed. Fayard.

Simfonia a 7-a a lui Șostakovič

● La Moscova cu prilejul celei de-a 30-a aniversări a victoriei asupra hitlerismului a fost interpretată *Simfonia a 7-a* de Șostakovič, avînd ca dirijor pe Karl Eliasberg, cel care la 9 august 1942 a dirijat-o pentru prima oară la Leningrad. În mai 1945 *Simfonia* lui Șostakovič a fost cîntată ca omagiu adus victoriei.



„susținîndu-și teza de doctorat — gravură din „L'illustration”, 21 iunie 1890

Sarmiza Bilcescu

Universității din Paris. La 16 iunie 1890, cînd și-a luat doctoratul în Drept, revista „L'illustration” scria: „O tinăra venită din România a reușit să dobindească, pentru prima dată în anele universitare, cea mai înaltă distincție a facultății de Drept din Paris”. Decanul facultății, felicitînd-o

pentru reușită, îi spunea: „Succesele dumitale au onorat Franța și au re-improspătat vechea afecțiune ce ne leagă de România”.

Sarmiza Bilcescu a fost deci prima femeie doctor în Drept din lume și prima femeie avocat din Europa.

Am citit despre...

Povestea unor povești

A FOST ODATA un respectabil funcționar de stat britanic. El se numea Richard Adams. În 1974 a ieșit la pensie, după un sfert de veac de serviciu onorabil, conștiincios. N-a avut niciodată ambiția de a face carieră. Azi el este celebru și bogat. Richard Adams iubește cărțile și pe cele două fiice ale sale, Juliet și Rosamond. De cînd erau mici, le-a familiarizat cu literatura bună. Călătoriile la Stratford-on-Avon, unde le ducea regulat să vadă spectacolele date de Royal Shakespeare Company, au reprezentat o parte importantă a educației lor. În drum spre Stratford-on-Avon obișnuia să le spună povești. Povești cu iepurași. Minunate povești cu iepurași care trăiesc iepurește și vorbesc englezește. Fetele cu nume de eroine shakespeariene l-au rugat: „Tăticule, adună aceste povești într-o carte”. L-au rugat mult. El le-a ascultat. A ieșit o carte groasă. „N-aveam, cînd am scris cartea, alt scop decît să pun pe hirtie, pentru fiicele mele, povestea pe care le-o spuseseam în mașină. Pur și simplu, m-am gîndit că dacă scriu povestea pentru copiii mei, s-o fac cît mai bună cu putință”, declară Richard Adams la capătul de acum al poveștii lui și al cărții. Căci a ieșit o carte groasă, groasă, foarte groasă: 190 000 de cuvinte. El a dus cartea la o editură. Aceasta a refuzat s-o ti-

părească: pentru copiii mici, i-au spus, cartea e prea lungă, pentru copiii mai mari, subiectul — iepuri care vorbesc — e prea pueril. Și de altfel, hm, hm, povestea e cam greoaie. A doua editură: la fel. A treia, a patra și treia marilor agenții literare au respins și ele opera de debut a funcționarului de stat Adams. În cele din urmă o editură britanică mică, modestă, care nu-și permitea să fie atît de pretențioasă, a acceptat manuscrisul, cerîndu-i autorului să-și schimbe doar titlul. Cartea nu s-a mai chemat *Hazel și Fiver*, ci *Watership Down*. Și a apărut. În Anglia s-au vîndut de îndată 100 000 de exemplare. În Statele Unite a figurat 32 de săptămîni pe lista de best-sellers a lui „The New York Times”, dar încă din primele șase săptămîni se vînduseră 300 000 de exemplare. Au început, apoi, premiile literare.

Așa se încheie prima parte a istoriei despre Richard Adams. Nu e intru totul originală, seamănă pe ici pe colo cu miraculoasa afirmare a celui Bach care a scris scurta odisee a Pescărușului Jonathan Livingstone. Cu marea deosebire că Bach, un aventurier care aude „voci”, pretinde că și-a scris poetica parabolă inspirat de misterioase forțe supranaturale, în timp ce Adams, om cu o solidă cultură clasică și un viguros talent epic, și-a construit cartea cu meșteșug și cu mărturisită premeditare. „*Watership Down*, spune el, e pe alocuri o carte foarte grea, deliberat grea. O mare parte din ea este modelată după Proust”.

O colonie de iepuri în care fiecare individ e un personaj perfect (dar nu antropomorfic) structurat, luptă pentru existență în complicata lume plină de primejdii a viețuitoarelor mici ale pădurii, se bucură intens de plăcerile hărăzite de natură neamului iepuresc, trăiește în permanentă intimitate cu moartea care pîndește la fiecare pas. Acesta este firul poveștii din *Watership*

Down, carte, se spune, remarcabilă, deși în momentul apariției critica n-o remarcase.

Și acum vine partea a doua: de cînd a apărut o nouă carte semnată de Richard Adams, *Shardik*. Eroul este un urs gigantic, alungat din pădure de un incendiu, dar ambiția autorului este de data aceasta de a scrie și despre oameni, mai ales despre oameni, și anume despre un trib primitiv care vede în urs reincarnarea Zeului singeros de multă vreme pierdut, ursul mitic Shardik. Crezînd că urmează poruncile lui Shardik, membrii tribului pornește într-un soi de cruciadă care îi salbătește, îi face să decadă moral pe măsură ce crește numărul victoriilor lor războinice. La capătul unui șir de suferințe provocate altora și îndurate de el însuși, ursul Shardik moare salvînd viața unor copii și cultul lui este perpetuat într-o formă nouă, blindă, umană.

Și pentru Shardik, Richard Adams are o legendă: nefericirea unui copil oropsit, — colega uneia dintre fiicele lui, pe care a salvat-o de primejdia de a-și pierde mințile luînd-o sub tutela lui și oferindu-i un cămin cald — i-a dat ideea să scrie despre o societate monstruoasă pentru că e crudă cu copiii. Cititorii — tineri și adulți — s-au repezit curioși să cumpere noua carte a lui Adams, au împins-o de îndată pe lista de best-sellers, dar, vai, au fost dezamăgiți: printre oameni, scriitorul se mișcă mai greoi decît în mijlocul faunei, personajele sînt schematice, povestirea nu mai e nici pe departe atît de captivantă... Unii critici se întrebă dacă nu cumva Adams a scris *Shardik* înainte de *Watership Down*. Alții sînt de părere că ambițiile filosofice exagerate l-au trădat pe atît de dotatul povestitor. Toți așteaptă ce va mai urma.

Felicia Antip

Bojidar Bojilov Limpezire

M-am risipit prin sate și orașe,
în nopți ce luminează-atit de trist.
M-am risipit în cintece și versuri,
prin gări, prin trenuri, peste tot
exist,
pentru că nu am găsit-o încă
pe-aceea ce-ar fi fost viața-mi toată.
M-am risipit și mi-am pierdut
nădejdea
că voi putea-o întâlni vreodată.

Născut pentru-o iubire-s, de-aș trăi
cu pline doar și apă de izvor.
Pe ea am căutat-o-ntotdeauna
cu gândul s-o iubesc răzbnător
că singur m-a lăsat rătăcitor...

Vladimir Golev

Eu nu rîvnesc eterna primăvară

Eu nu rîvnesc eterna primăvară,
Ci vara cea toridă-mi place mie,
Și toamna cenușie, iarna iară,
și trudă vreau pe-acest pămînt să fie.

Să fie ploaie, vînturi și căldură,
din Miază-Noapte vîntu-n drum
să-mi steie.
Să mor să sorb de apă-o picătură
și să mă pierd în stepa ce scinteie.

Dar să mă simt că-s fiu al Terrei
noastre,
cu neguri și cu vînturi călătoare,
cu palma-mi de pămînt și zări
albastre,
unde-am văzut întiul cer cu soare !

Nikolai Zidarov

În Piața Amzei

Cum singur mă plimbam prin
București,
în timp ce-o zi îmi mai trecea din
viață,
luat și dus de valuri omeneste,
m-am pomenit pe ne-așteptate-n
piață.

Lingă grămezi de verze mă întreb :
Mai ți-amintești de satul tău, băiete,
după atîtea-oficiale trebi,
coctailuri fără număr și banchete ?

Se luminează clipă-acei amurg —
își laudau toți marfa, cu bucată —
printre țărani ce-n toată piața curg
nu-l caut oare-n chipul lor pe tata ?

În seara asta pe-un țaran român
l-am confundat, în piept cu-o
tresărire...
Și chipul drag al tatălui meu bun
a fost o scurtă, sfîntă amăgire ?

Chiar și cînd toamna-mi va bruma
subtil
la tîmple părul, cît voi fi în viață,
mă voi simți mereu ca un copil
ce și-a pierdut părintele în piață.

Andrei Ghermanov Iarba

Ah, neinduplecată crește.
Ce forțe-ascunde de-nverzește
și năzuiește tot spre soare,
neobosit, fremătătoare,
călcă de-aprîgă copită,
de plumbi șuierători trăznită,
de trece răul și-o strivește,
ea crește,
crește,
crește,
crește ?

Prin casca roasă de rugină
ea trece verde, moale, lină
și se ridică-ncet din lut
deasupra celor ce-au căzut.
De la-nceput pin' la sfîrșit
un lucru-n fire și-a-nsușit :
naivă-n vînt, copilărește,
ea crește,
crește,
crește,
crește.

În românește de
Valentin Deșliu

Slav Hr. Karaslavov

În casa lui Goethe

A început o sindrofie între
ceasornice, birou și
pereții casei ; pianul vechi cîndva
sub clapele lui chemînd
dîn ceruri stelele să se reflecte mai
pure în oglinda
veche de argint ca și-n poet, în
inimă și-n gînd.

În românește de
Mihail Magiari

Străbunii în peruci, privindu-se din
rame, ciudat se-ntreabă :
mai rătăcește pe pămînt nepotul,
fiul oare,
înlăcărind cu versul lui iubirea și
gîndul lui pătrunde
în inimi cu-ntrebările adînci,
iscoditoare ?

Iar Frankfurt, în bubuit de motoare,
tăcerile sfîșie.
Mefisto zburdă nestingherit ca,
dăruindu-se, să-nșele,
Și ce diuș în toată casa, într-o
penumbră de perdele !
podelele abia suspină ; păsește
Goethe peste ele !

Dora Gabe

Furtuna

Vuietul tău năpraznic, întăritat,
se izbește de maluri.
Ce strigăt de deznădejde ți-a
străpuns ființa ?
Ce veste rea, prevestitoare te-a
ajuns
de pe meleagurile unde viața
e înclăștată în duel cu moartea ?
Pe malurile tale am venit pentru
odihnă,
dar tu, ca un uragan îmi clătini
poarta
să mă cutremur toată !
În van te zbați !
cu o minie ca de zmeu, turbată,
neliniștea din mine e firească
și chiar la adierea ta ușoară
ar tresări înviorată...

Scriitori — fotografi

● Mulți scriitori celebri erau pasionați de arta fotografiei. În arhiva mîle Zola s-au descoperit, după moartea scriitorului, 600 de fotografii făcute de el. August Strindberg prefera să îndrepte obiectivul aparatului asupra lui însuși. Ultima carte a lui Bernard Shaw a fost un album cu fotografii proprii. Aceste imagini și multe altele, surprinse de alți scriitori de renume, sînt înmănușate în volumul al șaptelea al „Bibliotecii fotografiei”, apărut recent sub titlul **Scriitori în rol de fotografi (1860—1910)**.

O piesă clasică

● La „Hans-Otto-Theater” din Potsdam a fost pusă în scenă piesa **Pe două țărniuri**, una din ultimele creații ale lui Alfred Matusche, cunoscut dramaturg din R.D.G. „Această piesă poate fi considerată clasică. Deși autorul s-a inspirat din evenimente de pe Oder și Neisse din primăvara anului 1945, eroii săi sînt foarte apropiați și pe înțelesul publicului de astăzi. Matusche a știut să descopere adevărul vieții, a știut să-l prezinte în opera sa” — scrie criticul Martin Linzer, în revista „Theater der Zeit”.

„Bătrînul”

● Romanul scriitorului maghiar Istvan Gall, intitulat **Bătrînul**, a fost ecranizat de regizorul Revesz György. Întîlnirea la o stație de benzină a unui bătrîn și a unui tîmăr, interpretați de Zoltán Latinovics și Harsányi Gábor, este momentul începutului de conflict ce înfățișează apoi spectatului „lupta dintre generații”, simplu moment, de fapt, al sintezei dialectice pe care o realizează mereu istoria.



Un nou Neruda

● După impresionantul memorial **Mărturisesc că am trăit**, care continuă să fie una din cărțile cele mai citite din lumea hispană, Pablo Neruda este prezent din nou în librăriile spaniole. De data aceasta cu un document de excepțională valoare pentru interpretii operei sale : **Cartas de amor de Pablo Neruda** (Editura Rodos, Madrid, a.c., 413 pag.). Este vorba de 110 scrisori pe care poetul le-a scris pentru marea lui dragoste, Albertina Azócar Soto, cea pe care a cunoscut-o pe cînd avea șaptesprezece ani și era elev la Institutul pedagogic din Santiago. Altfel spus, este vorba de Mari-sombra, inspiratoarea celor Douăzeci de **poeme de dragoste și un cîntec disperat**, precum și a altor titluri din poetica nerudiană.

Premiul Paul Valéry

● Premiul de poezie **Paul Valéry**, rezervat unui debutant student, a fost atribuit lui Jean-Luc Cabanas, student în științe umaniste la Perpignan, pentru culegerea sa de versuri **Pygmalion**, urmată de **Voyage au pays de la solitude**.

„Mizerabilii '75”

● După alți interpreți celebri, este acum rîndul vedetelor hollywoodiene să interpreteze cinematografic romanul lui Hugo — **Mizerabilii**. În noua producție, Jean Valjean va fi interpretat de Peter O'Toole, iar Albert Finney va fi comisarul Javert. Dacă „Mizerabilii '75” va fi un „politist” sau un „musical”, vom vedea...

Paul Klee — inedit

● O foarte bogată expoziție Paul Klee se va inaugura în orașul Stuttgart, în luna septembrie. Vor fi prezentate 350 de tablouri, dintre care unele au un caracter de senzație, dat fiind că ele vor putea fi văzute atunci pentru prima oară, nefigurînd pînă în acest an în nici o galerie publică.

Liv Ullmann pe treptele gloriei

● După ce filmul lui Bergman, **Scene dintr-o căsnicie**, a rulat în America, numele actriței Liv Ullmann, interpreta rolului principal, a cucerit o enormă popularitate. Entuziaștii admiratori o situează pe lista marilor vedete ale peliculei, înainte chiar de divina Greta Garbo. Faptul că numele ei, inclus inițial printre candidatele premiului Oscar, a fost șters de Academia de film din Hollywood, a provocat o vilvă neobișnuită. O pasionată campanie s-a dezvoltat în favoarea pretendentelor favorite și persecutate, campanie care a continuat și după decernarea premiilor și la care, în mod uluitor, participă și actrițe rivale în glorie dar oneste în recunoașterea valorilor, ca Joanna Woodward, Elizabeth Taylor, Jane Fonda și Fay Dunaway.

ATLAS

MAREA

LA ORA asta marea trebuie să fie încă rece, dar limpede, cu limpezimea aceea cenușie admitînd culorile numai în coamele valurilor dezvelite de soare pînă la verde și pînă la mov, și purificate apoi din nou în spuma albă, topită în nisip. La ora asta nisipul trebuie să fie incins, mătăsoș, aproape alb de lumină. Iată, las zilele să treacă peste mine, minindu-le silnic din urmă, silnic și contradictoriu, pentru că știu că le pierd în măsura în care cîștig în locul lor apropierea de mare. Astfel, vara se rostogolește ca pe un tobogan înspre țărmurile ei și marea o primește respirînd greu în adîncul ei bun, fără întoarcere.

Spun marea și nici o confuzie nu șovăie în mîntea mea, și nu văd nici coastele stîncose și apa eastmancolor a Adriaticei, nici plaja dezvelită cu impudoare de flux a Mării Nordului, nici semicercurile golfurilor sărbătorești ale Rivierei franceze, nici țărmul ceos, pustiit de vînt și de literatură, al Bal-ticeii. Marea, acest cuvînt determinat strict cu cel mai hotărît dintre articole, este numai marea mea, marea care cu atîta blindă înțelepciune a fost botezată Neagră, marea tulbure și neliniștită, instabilă și veșnică, plină de farmec și de prevestiri, care atinge într-un etern elan oprit la jumătate pămîntul picotitor al Dobrogei. Marea nu e o aceeași întindere de apă care poate fi contemplată din vecinele Nisipuri de aur, de pe crestele prometeice ale Cauca-zului sau de pe malul topit în legendă al Bosforului ; Marea este numai soarele de acasă, începutul lumii repetat mereu și mereu la picioarele noastre, întoarcerea în natură și somn, ritmată de valurile cu glas eminescian. Este mai mult decît o apă și mai mult decît un țărm, mai mult decît o vacanță, mai mult decît un peisaj. Este însuși sufletul meu pe care îl văd, pe care îl simt ca pe o realitate fizică, sigură, liberă, de neînfîrînt, sufletul meu devenit materie răcoroasă și mingiitoare, fără odihnă, deci veșnică...

E destul să fie liniște ca s-o aud zbătîndu-se fără scăpare, fericită în zba-tere, sperînd mereu o liniște fără speranță și fără sfîrșit. E destul să fie liniște ca să-mi simt sufletul viu oglîndind luna.

Ana Blandiana

„Ciulinii Bărașanului” în limba cehă

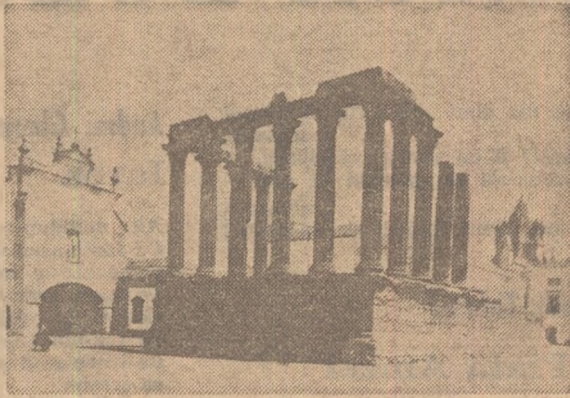
● EDITURA PRAGHE-ZĂ „Vyšehrad” a publicat recent, în limba cehă, volumul **Ciulinii Bărașanului** de Panait Istrati. Cu acest prilej, revista literară „Nove knihy” publică, în ultimul său număr pe luna mai, un interesant comentariu : „Sînt puțini scriitorii care să fi realizat de la început creații atît de gîluite și de perfecte, cum este cazul lui Panait Istrati. Născut prin părțile Brăilei, Istrati a

hoinărit prin țară și aiurea prin lume, făcînd, la începutul anilor '30, dovada unui talent care l-a uimit pe însuși Romain Rolland. Și nu este de mirare faptul că această operă care l-a fermecat pe marele scriitor francez reușește și astăzi să-i fascineze pe cititori prin forța cuceritoare a tablourilor sugestive din copilăria autorului [...]. Istrati își amintește cu nostalgia omului matur de zilele petrecute pe

malurile apelor care asigurau oamenilor o parte gratuită a hranei, de drumurile sale prin țară... de încercările de pește sărat, de revederea cîmpiei întinse, pline cu ciulini enormi [...]. Acești ciulini sînt nu numai un simbol al sărăciei, dar, parcă, o promisiune de libertate, a acelei libertăți pe care Istrati o purta în singe de cînd a venit pe lume”.

Nicolae NICOARĂ

Fernando Pessoa și heteronimii săi



Templu roman din Évora

CAZ unic în literatura universală, poetul portughez Fernando Pessoa ar fi implinit în aceste zile optzeci și șapte de ani (n. 13 iunie. 1888. la Lisabona). El n-a rămas, însă, printre pămînteni decît patruzeci și șapte (m. 30 noiembrie, 1935). Iar opera lui abia acum se bucură de o recunoaștere adevărată. O recunoaștere pe care, în mod sigur, și-a dorit-o mai mult decît oricare alt poet, deși niciodată nu a mărturisit-o în mod nemijlocit. Cum, însă, altfel, s-ar putea explica multiplicarea lui? De ce a fost oare nevoie, mai exact de ce a simțit nevoia de a inventa, alături de el, singurul cu existență biologică, alți trei poeți, cărora, pe parcurs, a trebuit să le inventeze totul: o biografie, o operă, o individualitate? Nu este vorba de inventarea a trei pseudonime, ci de construirea a trei poeți distincti, heteronimii, cum le-a spus el, fiecare cu o personalitate bine marcată: **Ricardo Reis** (n. 1887), medic în Brazilia și latinist, **Alberto Caeiro** (n. 1889), retras la țară, în mediul pastoral, și **Alvaro de Campos** (1890), inginer de marină, cu studii în Anglia. Firește, Pessoa însuși, cel cu studii în Africa de Sud, în schitul West Street, High School, Commercial School, Universidad de Cabo și Lisabona, părăsite toate, mai întii, pentru

exploatarea fără succes a unei tipografii și, în cele din urmă, pentru umila slujbă de „corespondent” al mai multor case de comerț.

Nu ne-am propus, însă, aici, un studiu asupra lui Fernando Antonio Nogueira Pessoa. Să citim, totuși, câteva rînduri din faimoasa scrisoare asupra genezei heteronimilor: „Nu s-ar putea spune că sint anonimi sau pseudonimi, căci nu sint așa ceva. Opera pseudonimă este opera unui autor cu adevărată lui personalitate, mai puțin semnătura; opera heteronimă este o operă în afara personalității celui ce o scrie, opera unei personalități complet fabricate...”

Doi dintre heteronimii lui Pessoa trăiesc încă — Reis și de Campo — și nu vor putea să moară niciodată: biografia lor nu are decît anul nașterii. Numai Caeiro „a murit” în 1915. Și, firește, Pessoa însuși, fără a mai avea timp să-i facă „să dispară” și pe ceilalți doi. Iată, alături, câteva fragmente din opera celor patru. Citi-torul poate aprecia singur cît de diferit a fost unul și același poet.

D. N.



Alvaro de Campos
Lisbon
revisited

Nu: nu vreau nimic.
V-am mai spus că nu vreau nimic.
Nu-mi veniți mie cu concluzii!
Singura concluzie este moartea.
Nu-mi veniți mie cu estetica vieții!
Nu-mi mai vorbiți de morala ei!
Dați afară de aici metafizica!
Nu-mi mai înșirați desăvîrșitele sisteme,
nici cuceririle
științei (ale științei, doamne, ale științei!),
științei, artei și civilizației moderne!
Ce rău le-am făcut zeilor?
Dacă au dreptate, să și-o păstreze!
Lăsați-mă cum sint, aveți răbdare!
Duce-vă-ți la dracu fără mine
sau lăsați-mă să mă duc singur la dracu!
De ce să mergem împreună?
Nu-mi atingeți brațul!
Nu-mi place să-mi atingeți brațul. Vreau
să rămîn singur!
O, ce idee nepotrivită să vreți ca eu
să nu mai fiu singur!
O, cer albastru — ca în copilăria mea,
etern adevăr, pustiu și perfect!
O, Tajo, riu bătrîn și mul,
mic adevăr în care se privește cerul!
O, chin revăzut, Lisabona de ieri și de azi!
Nimic nu-mi dați, nimic nu-mi luați, nu sinteți
nimic din ceea ce simt că sint.



Caeiro Alberto
Ieri după
amiază...

Ieri după-amiază un om din oraș
vorbea în fața hanului.
Vorbea chiar și cu mine.
Vorbea despre dreptate și despre lupta
ce trebuie dusă în numele dreptății,
despre muncitorii care suferă,
despre munca permanentă, despre cei ce
îndură foamea
și despre bogații care nu îndură nimic.
Privindu-mă, a văzut lacrimi în ochii mei
și mi-a suris mulțumit, crezînd că eu simțeam
ura pe care o simțea el, compasiunea
pe care spunea că o încearcă mereu.



Fernando Pessoa
O, fericite
nave

O, fericite nave, ce din abis de mare
vă-nțoarceți iar la liniștea din port,
lăsînd în urmă noaptea și-nrîncenatul val!
Mi-e inima lac mort și sub apus de soare,
pe tristul țărm ce stringe în brațe lacul mort,
visează un castel medieval...

Și ea-n castel, în tristul castel visat, nu știe,
prea trista castelană cu albe miini și gest
nehotărît că, poate, în nemărginit,
departe-n lumea largă ar putea să fie
un port vrăjit din care pornesc fără de leșt
corăbiile cînd marea arde sub răsărit...

El nu-și mai amintește, însă, unde
visează tristul castel... Călugăr al pierzării,
nimic nu i se pare aproape și real.
Uitată-i ea și-i tristă, cînd, pe unde,
corăbiile cu pinze sub vînturile mării
se reintorc în port medieval...



Ricardo Reis
Legămînt

Lidia, să ignorăm totul. Sintem
niște străini oriunde ne-am afla.
Lidia, să ignorăm totul. Sintem
niște străini oriunde am muri.
Totul este străin
și nu vorbește limba noastră.
Să facem din noi un colț retras,
în care să ne-ascundem timiditatea
în fața tumultului de insulte al lumii.
Ce ar mai putea dori, oare, dragostea
decît să nu mai fie a altcuiva?
Ca o taină spusă niciodată,
tainic rămînă legămîntul nostru.

În românește de
Darie Novăceanu

Nopti de dragoste și de război

TOATE nopțile dorm cu
inima teiului dezvelită, vă rog
să mă iertați, cu miere și cu un
inel care zîmbește, zilele sint
luminate cu iarbă. Pe toate pi-
cioarele de plai, greierii cîntă:
Dulcea floare-a raiului / Stă sub
Piatra Craiului. Cerul întreg pare
înfrunzit la tropice și coborît la
noi pe aripile a doi păuni întorși
învîgători dintr-o bătălie cu
fluturii primeniți în focurile de
diamant ale Oceanului Indian.
E o vară bună și plină cu fuioare
de sinziene, și-acum, cînd s-apro-
pie solstițiul, funicularele, din
seară și pînă-n dimineață, cară
lună plină de la Vîrfu cu Dor
către văile unde se simte iubirea
griului. E atît de simplă dragos-
tea încît și pe dușmani (pe cei
ce mai pot fi reeducați cu lumî-
narea) îi vine să-i blestemi
vorbe de lapte: să-ți fie lactu-
plin de chipul Dragomirnei și
durerea fir de glicină atîrnînd
pe-o fereastră de la Văratec.

Mi-e fruntea mîngîiată de înăl-
țimea înțelegerii, fiindcă Giu-
leștiul gilgîie de fericire și e plin
de voie bună ca magii după ce-au
supt la uger de oaie. După în-
tîlnirea cu Progresul ne luase
pe dedesubt cu bere caldă și cu
picior de domn pierdut în groa-
pa cu furnici, dar oltenii, cărora
li l-am dat pe Oblemenco, au
întors cocorii pe țărmul unde
ținem noi oalele de băut vin îm-
blînzit în casă de libelule.

Acum stăm bine și la ceasul
cuvînit — semifinala Cupei
României — ne vom intrupa în
cai și vom vîrui echipa Steaua,
iar pe Teașcă îl vom face soldat
cu sabie de lemn. Căci noi,
cunoașteți ploaia care bate cu
unghia-n osul amintirii, nefiind
echipa națională n-avem frică de
echipe bune, noi intrăm în groază
doar în fața echipelor proaste. Se
spune că Teașcă doarme pe pat
de recrut, cu două pistoale
(turcești) sub cap și două gre-
nade la subțioară, dar nu cu-
nosc războaie cîștigate de anga-
jați civili.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director **GEORGE IVASCU**